

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**KAMU DİPLOMASİSİNİN BİR ARACI OLAN KÜLTÜREL
DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN TÜRK
CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLERİ**

NAGEHAN TOPSAKAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. FIRAT YALDIZ

ARALIK - 2021

KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Nagehan TOPSAKAL

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU DİPLOMASİSİNİN BİR ARACI OLAN KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLERİ

NAGEHAN TOPSAKAL

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. FIRAT YALDIZ

Soğuk Savaş sonrasında milletlerarası ilişkilerde güç anlayışı değişikliğe uğramıştır. Bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış politikasından beslenen yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları, uluslararası ilişkilerde kendine yer bulmuştur. Kamu diplomasisi kısaca bir devletin kurumlarını, alışkanlıklarını, geleneklerini ve kültürünü uluslararası camiaya ifade etme isteği olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, kamu diplomasisinde önemli bir yere sahip olan kültürel diplomasinin yardımı ile kurulan ilişkiler neticesinde toplumlar arasındaki tanışıklık artmaktadır ve güven ortamı oluşmaktadır.

Tarihsel ve kültürel bağlarından ötürü Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile etkileşim içerisindedir. Türkiye, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü gibi ulusal kurumlar ve Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, Türk Devletleri Teşkilatı gibi kurulmasına destek sağladığı bölgesel kuruluşlarla kültür, sanat, dil, din, eğitim, medya, edebiyat gibi alanlarda kültürel iletişim kurarak bölgede etkin olma gayreti göstermektedir. Bu çalışmada, Türkiye’nin Türk Dünyası’nda yürütmekte olduğu kültürel diplomasi faaliyetleri, bu faaliyetlerin Türkiye’nin Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ile ilişkileri açısından rolü ve önemi incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, Türkiye’nin kültür ve tarih birlikteliği yaşadığı Türk Cumhuriyetleri’ne yönelik kültürel diplomasi faaliyetlerinin neler olduğu, faaliyetleri hangi kurumlar aracılığı ile yürüttüğü, Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini kültürel diplomasi çerçevesinde geliştirmekte başarılı olup olmadığı sorularına cevap verilmeye çalışılacaktır. Çalışma, Giriş, Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve, Türkiye ve Kültürel Diplomasi, Kültürel Diplomasi Bağlamında Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri, Sonuç olmak üzere toplam beş ana bölümden oluşmaktadır. Tezde, öncelikle yumuşak gücün bir unsuru olan kamu diplomasisi kavramına değinilmiş, kültürel diplomasi, kamu diplomasinin bir alt dalı olarak ele alınmış, kültürel diplomasi sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde değerlendirilmiş, Türk kültürel diplomasisinin etkinliği ve ikili ilişkilere yansımaları resmedilmeye çalışılmıştır. Türkiye’nin, Türk Cumhuriyetleri’nin bağımsızlıklarından bugüne kadar geçen süreçte gerçekleştirmiş olduğu kültürel diplomasi faaliyetlerinde önemli başarılar elde ettiği sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Kamu diplomasisi, Kültürel Diplomasi, Yumuşak Güç, Türkiye Cumhuriyeti, Türk Cumhuriyetleri.

Aralık 2021, 143 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****TURKEY'S RELATIONS WITH THE TURKIC REPUBLICS IN THE
CONTEXT OF CULTURAL DIPLOMACY AS A TOOL OF PUBLIC
DIPLOMACY****NAGEHAN TOPSAKAL****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
INTERNATIONAL RELATIONS DEPARTMENT
SUPERVISOR: ASSOCIATE PROFESSOR FIRAT YALDIZ**

After the Cold War, the understanding of power in the international system has changed. Soft power and public diplomacy concepts, fed by a country's culture, political values and foreign policy, have found a place in international relations. Public diplomacy can be briefly defined as the desire of a state to express its institutions, habits, traditions and culture to the international community. In this context, as a result of the relations established with the help of cultural diplomacy, which has an important place in public diplomacy, acquaintance between societies increases and an atmosphere of trust is formed.

Due to its historical and cultural ties, Turkey interacts with the Turkic Republics. Turkey strives to be active in the region by establishing cultural communication in areas such as culture, art, language, religion, education, media, literature, together with national institutions such as Turkish Cooperation and Coordination Agency, Presidency of Religious Affairs, Presidency for Turks Abroad and Related Communities, Yunus Emre Institute and regional institutions such as the International Turkic Culture Organization and Organization of Turkic States. In this study, Turkey's cultural diplomacy activities Turkish World, the role and importance of these activities in terms of Turkey's relations with Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan were tried to be examined. In this study, it will be tried to answer the questions of what are the cultural diplomacy activities for the Turkic Republics where Turkey has a cultural and historical unity, through which institutions it carries out the activities, and whether it is successful in developing its relations with the Turkic Republics within the framework of cultural diplomacy. The study consists of five main sections: Introduction, Conceptual and Theoretical Framework, Turkey and Cultural Diplomacy, Turkey's Relations with the Turkic Republics in the Context of Cultural Diplomacy, Conclusion. In the thesis, first of all, the concept of public diplomacy, which is an element of soft power, was mentioned, cultural diplomacy was handled as a sub-branch of public diplomacy, cultural diplomacy was evaluated within the framework of social constructivism theory and the effectiveness of Turkish cultural diplomacy and its reflection on bilateral relations were tried to be illustrated. It has been concluded that Turkey has achieved significant success in the cultural diplomacy activities that it has carried out since the independence of the Turkic Republics.

KEYWORDS: Public Diplomacy, Cultural Diplomacy, Soft Power, Turkish Republic, Turkic Republics

December 2021, 143 Page

TEŐEKKÖR

Maddi ve Manevi Desteğini Esirgemeyen Aileme ve Eőime...

Nagehan TOPSAKAL
Kastamonu, 2021

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	İ
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XI
TABLolar DİZİNİ	XII
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.2 Literatür Taraması	3
1.3 Araştırma Sorusu.....	5
1.4 Teori ve Metodoloji.....	6
1.5 Ana Argüman	8
1.6 Sınırlılıklar.....	8
1.7 İçerik.....	9
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1 Kamu Diplomasisi Kavramı ve Gelişimi.....	11
2.2 Kamu Diplomasisinde Yaklaşımlar.....	19
2.2.1 Geleneksel Kamu Diplomasisi.....	20
2.2.2 Yeni Kamu Diplomasisi.....	22
2.3 Yumuşak Gücün Bir Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi.....	25
2.4 Kültürel Diplomasinin Tarihsel Gelişimi	29
2.5 Kültürel Diplomasinin Alanları Ve Aktörleri	32
2.6 Sosyal İnşacı Perspektifinden Kültürel Diplomasisi.....	37
3. TÜRKİYE VE KÜLTÜREL DİPLOMASİ.....	41
3.1 Kültürel Diplomasinin Türk Dış Politikasındaki Yeri.....	41
3.2 Türk Kültürel Diplomasisinin Uygulama Alanları.....	43
3.2.1 Sanat.....	43
3.2.2 Sergiler	45
3.2.3 Eğitim ve Değişim Programları	45
3.2.4 Dil Öğretimi	47
3.2.5 Din.....	48
3.2.6 Spor Etkinlikleri.....	49
3.2.7 Diaspora	50
3.2.8 Dinleme.....	51

3.2.9	İletişim Araçları	52
3.2.10	Edebiyat.....	53
3.3	Türkiye'nin Kurduğu/Kurulmasına Destek Sağladığı Aktörler	53
3.3.1	Ulusal Kültürel Diplomasi Aktörler.....	54
3.3.1.1	Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı	54
3.3.1.2	Dışişleri Bakanlığı.....	56
3.3.1.3	Kültür ve Turizm Bakanlığı	58
3.3.1.3.1	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı.....	60
3.3.1.3.2	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	61
3.3.1.3.3	Vakıflar Genel Müdürlüğü	62
3.3.1.4	Diyanet İşleri Başkanlığı	63
3.3.1.5	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.....	65
3.3.1.6	Türkiye Maarif Vakfı	67
3.3.1.7	Yunus Emre Enstitüsü.....	68
3.3.2	İkili Aktörler.....	69
3.3.3	Bölgesel Aktörler	71
3.3.3.1	Türk Devletleri Teşkilatı	72
3.3.3.2	Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı	74
	Türk Dünyası Kültür Başkentleri	76
3.3.3.3	Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi.....	78
3.3.3.4	Uluslararası Türk Akademisi.....	78
3.3.3.5	Türk Kültür ve Miras Vakfı.....	79
3.4	1991 Sonrası Dönemde Türkiye'nin Türk Dünyası Politikasına Genel Bir Bakış.....	79
3.5.	Türk Kültürel Diplomasisinin Türk Dünyası'ndaki Faaliyetleri	82
4. KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLERİ		91
4.1.	Azerbaycan İle İlişkiler	91
4.2.	Kazakistan İle İlişkiler.....	98
4.3.	Kırgızistan İle İlişkiler.....	105
4.4.	Özbekistan İle İlişkiler	111
4.5.	Türkmenistan İle İlişkiler	116
5. SONUÇ.....		122
KAYNAKLAR		128

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD	:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BBC	:	Britanya Yayın Kuruluşu
BM	:	Birleşmiş Milletler
CNN	:	Cable News Network
COVID19	:	Yeni Koronavirüs Hastalığı
ITA	:	Uluslararası Türk Akademisi
DAAD	:	Alman Akademik Değişim Servisi
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
FIPRESCI	:	Uluslararası Film Eleştirmenleri Federasyonu
FİBA	:	Uluslararası Basketbol Federasyonu
FİFA	:	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
İLK SAY	:	İlim, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu
İSAM	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi
KDK	:	Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
NBA	:	Ulusal Basketbol Birleşimi
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TDBB	:	Türk Dünyası Belediyeler Birliği
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
TEDA	:	Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi
THY	:	Türk Hava Yolları
TİKA	:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜRKPA	:	Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi
TÜRKSOY	:	Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
UEFA	:	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UN	:	Birleşmiş Milletler
UNESCO	:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YEE	:	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1 : Uluslararası Değişim Programı Özellikleri.....	46
--	----

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1: Kamu Diplomasinin Zaman/ Bilgi/ Altyapı Çerçevesi.....	17
Tablo 2.2: Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi Özellikleri...21	
Tablo 2.3: Geleneksel Kamu Diplomasisi- Yeni Kamu Diplomasisi Ayrımı.....24	
Tablo 2.4: Askeri/Ekonomik/Yumuşak Güç Özellikleri.....27	

1. GİRİŞ

21. yüzyılda topluluklar arası iletişimin, etkileşimin, haberleşmenin artması ile birlikte devlet dışı aktörler diplomasi sürecine dâhil olmuş ve kamu diplomasisi oluşmuştur. 1965 senesinde Edmund Gullion tarafından iddia edilen kamu diplomasisi fikrinin omurgasını, devletlerin yumuşak güç faktöründen yararlanmaları oluşturmuştur. Zamanla diplomasi kavramına yumuşak güç kavramı dâhil olmuş, kamu diplomasisi içerisinde kültürel diplomasi kendisine yer bulmuştur.

Kültürel diplomasi, devletlerarasında iletişim kurulmasında bir araç olarak kullanılabilir. Ülkeler arasında kurulan kültürel diplomasi neticesinde, sınırlar ötesinde çok geniş kitlelere ulaşılabilen ve kitleler üzerinde kalıcı etkiler bırakılabilir. Bu açıdan bakıldığında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan Türkiye'nin yumuşak güç ve kültürel diplomasi açısından etkili olduğu ülkeler arasındadır. SSCB'nin dağılmasının akabinde bağımsızlığına kavuşmuş Türk Cumhuriyetleri kültürel ve dini gerekçelerle Türkiye'nin ilgi sahasına girmiştir. Başta Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı olmak üzere Yunus Emre Enstitüsü, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Türkiye Maarif Vakfı gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarla dil, din, eğitim, kültür, sağlık, altyapı, mimari ve insani yardımlar gibi çeşitli konularda farklı projeler yapılmış, protokoller imzalanmıştır. Kültürel diplomasi alanında bölgedeki üniversitelerde Türkoloji bölümleri açılmış, kütüphaneler oluşturulmuştur. Bununla beraber, bölge ülkelerinden yükseköğrenim görmek için Türkiye'ye gelen öğrencilere burslar verilmiş, çeşitli kültür merkezleri kurulmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik izlemiş olduğu kültürel diplomasi faaliyetleri, bu faaliyetleri gerçekleştirirken hangi alanlar üzerinde durduğu, bu faaliyetlerle neyi amaçladığı ve bu faaliyetler sonucunda da ilişkilerde bir gelişme olup olmadığı araştırılmıştır. Tezde, SSCB dağıldıktan sonra bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ı kapsayan Türk Cumhuriyetleri

dikkate alınmış ve Türkiye'nin bu devletler ile kurduğu ilişkilerde kültürel diplomasının rolü analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda eğitim, sanat, sergi, dil, spor, diaspora, din ve medya gibi kültürel diplomasi araçları kullanılarak Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile yürütmekte olduğu kültürel diplomasi, sosyal inşacılık kuramı temelinde değerlendirilmiştir. Türkiye kültür, kimlik, dil ekseninde yürüttüğü etkinlikler ile Türk Cumhuriyetleri'nin ulusal egemenliğine saygı göstererek, kültürel ilişkileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin benzer geçmişi paylaşan devletler ile Türkiye'nin bir araya gelmesine vesile olduğu üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

1.1. Çalışmanın Kapsamı

Kültürel diplomasi, kamu diplomasının tamamlayıcı unsurlarından biridir. Ülkelerin kültürel diplomasi icra etmekteki ana hedefleri, kültürlerine ait unsurları diğer topluluklarla tanıştırmak, bu unsurlar vasıtası ile ülkeler arası devam ettirilebilir bir ilişki zinciri kurmak,¹ “kültürel ve siyasal tanımayı sağlamak, ulusal kültürün imajını ve saygınlığını arttırmak, önyargıları ortadan kaldırmak, ulusal kültürle ilgili olumsuz görüşlerle mücadele etmek, ileride başka alanlarda gerçekleştirilebilecek ortaklıklar için zemin hazırlamak”² şeklinde sıralamak mümkündür. Hedeflerden görüldüğü üzere ülkeler arasındaki iletişimin geliştirilmesinde, önyargıların kırılmasında, karşılıklı güvenin oluşturulmasında kültürel diplomasının önemli bir yeri vardır. Bu bağlamda, bu tezin ana konusu kamu diplomasisinin bir aracı olan kültürel diplomasi çerçevesinde Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini tartışmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin, Türk Devletleri ile kültür ve tarih ortaklığı bulunmaktadır. Türkiye, SSCB dağıldıktan ve Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra bu ülkelerle ikili görüşmeler, çok taraflı ekonomik ve askeri antlaşmalarla ilişkiler kurmayı; eğitim kurumları, yatırımlar, sosyal ve ekonomik yardımlar sayesinde kültürel faaliyetleri geliştirmeyi ve bölgede aktif bir kültürel diplomasi yürütmeyi hedeflemiştir. Bu manada YEE, TİKA, YTB, Dışişleri Bakanlığı,

¹ Firdevs Bulut, “Küresel Siyasette Kültürel Diplomasi'nin Yeri: Türkiye'nin Durumuna Dair Tespit ve Öneriler”, **İlke Politika Notu**, İlke İlim Kültür Eğitim Derneği, 2019, s.4.

² Aslı Yağmurlu, “Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi”, **Selçuk İletişim**, 2019, s.1190.

TRT, Turizm Bakanlığı Müşavirlikleri gibi yumuşak güç organları ile kültürel diplomasi kurum ve kuruluşlarına değinilecektir. Çalışma 1991'den sonraki süreci kapsamaktadır. Bu tezde kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin bir aracı olarak incelenecek ve kültürel diplomasi eğitim, sanat, değişim programları, din, spor, müzik, sinema gibi çeşitli konular açısından ele alınacaktır. Çalışmada Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan “Türk Cumhuriyetleri” ve “Türk Dünyası”³ kavramları çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç: Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile yürütmekte olduğu kültürel diplomasi faaliyetlerini açıklamak ve bu faaliyetlerin Türkiye'nin yumuşak güç kullanımına fayda sağladığını göstermektir. Bu amacın yanında tezin farklı hedefleri de mevcuttur. Öncelikle tezi okuyanların kamu diplomasisi, kültürel diplomasi konusundaki temel bilgileri anlaması ve kavraması amaçlanmaktadır. Ayrıca kültürel diplomasi aktörleriyle alanlarının anlaşılması diğer amaçlar arasındadır.

1.2. Literatür Taraması

1991 yılından sonraki süreçte Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri ve bu faaliyetlerin ilişkilere yansımaları, tezin temelini oluşturmaktadır. Bu çalışma hazırlanırken diplomasi ve kamu diplomasisi, kamu diplomasisi araçları, geleneksel kamu diplomasisinden yeni kamu diplomasisine geçiş süreci, kültürel diplomasi, kültürel diplomasi alanları ve aktörleri, Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasi, Türk kültürel diplomasisinin Türk Dünyası'ndaki etkinlikleri ile Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile kurmuş olduğu kültürel ilişkiler gibi konularda literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması neticesinde kültürel diplomasinin yeni bir çalışma alanı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öyle ki diplomasi alanında yazılmış önemli kitaplar arasında olan, kaynak olarak gösterilen ve ders kitabı olarak okutulan Temel İskit'in “Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve

³ Yıldız ve Özen'e göre Türk Dünyası, Orta Asya, Merkezi Asya, Türkistan, Türk Dili Konuşan Ülkeler kavramları iç içe kullanıldığı için karmaşaya sebebiyet vermekte, bu durum belirsizlik yaratmaktadır. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ı Türk Dünyası ve Türk Cumhuriyetleri çerçevesinde incelemektedirler. Bu konu hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için bk. Fırat Yıldız ve Çınar Özen, “Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye”, (Editör: Fırat Yıldız), **30. Yılında Türk Cumhuriyetleri Küresel Politika**, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, Ankara 2021.

Uygulaması”⁴ adlı eserinde, kamu diplomasisinin tarihsel gelişimi, yeni diplomasinin kurumları ve araçları olmak üzere çeşitli konulara değinilmesine rağmen kültürel diplomasiden bahsedilmemiştir. Bu durum literatürdeki boşluğun doldurulması gerektiğine işaret etmektedir.

Literatür taraması yapılırken, dünyada kamu ve kültürel diplomasisi alanında Cull⁵, Kitsou⁶, Lenczowski⁷, Szondi⁸ gibi isimlerin çalışmalar yaptığı görülmüştür. Bu isimler kamu ve kültürel diplomasiyi yumuşak gücün bir aracı olarak değerlendirmişlerdir. Türkiye’de ise Demir⁹, Yılmaz ve Kılıçoğlu¹⁰ gibi isimlerin de aynı şekilde kamu ve kültürel diplomasiyi yumuşak gücün ögesi olarak değerlendirdikleri çalışmaları mevcuttur.

Kamu diplomasisi 1990’lardan itibaren dönüşüm geçirmeye ve devleti merkeze koyan sert güç yerine yumuşak güce odaklanan bir düzen oluşmaya başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, kamu ve kültürel diplomasi alanında son zamanlarda yapılan çalışmaların realizmden daha çok liberalizm/neoliberalizm ve sosyal inşacılık çerçevesinde değerlendirildiğini görmekteyiz. Muharrem Ekşi “Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası”¹¹ isimli eserinde Kamu Diplomasisinin “yumuşak güce dayanan sivil toplum temelli, kamuoyu-odaklı yeni diplomasi tarzı” olduğuna, kültürel diplomasinin kamu diplomasisi ve yumuşak gücün bir aracı olduğuna, yumuşak gücün kültür diplomasisi araçlarıyla uygulandığına değinmiş ve kamu diplomasisini sosyal inşacılık çerçevesinde incelemiştir. “Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi” isimli çalışmasında “Türk dış politikasının devlet dışı aktörlerinin yürüttükleri etkin kültürel diplomasi ve bunun Türkiye’nin gücüne ve dış politikasına katkılarını” inceleyen Fırat Purtaş, devletlerin yumuşak

⁴ Temel İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 6.Genişletilmiş Baskı, İstanbul, Mayıs 2018.

⁵ Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, Los Angeles: USC Center on Public Diplomacy, Figueroa Press, 2009.

⁶ Sofia Kitsou, “*The Power of Culture in Diplomacy: The Case of U.S. Cultural Diplomacy in France and Germany*”, **The Journal of Public Diplomacy**, January 2011.

⁷ John Lenczowski, “Cultural Diplomacy, Political Influence & Integrated Strategy”, (Editör: J. Michael Waller) **Strategic Influence Public Diplomacy, Counterpropaganda And Political Warfare**, Crossbow Press, 2009.

⁸ György Szondi, “Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management”, (Editör: Nancy Snow, Philip M. Taylor), **Handbook of Public Diplomacy**, New York, Routledge, 2009.

⁹ Vedat Demir, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, Beta Yayınları, İstanbul 2012.

¹⁰ Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, “*Türkiye’nin Orta Asya’daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi*”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Cilt: 119, Sayı:235, 2018, 141-184.

¹¹ Muharrem Ekşi, **Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ocak 2018, Genişletilmiş 2. Baskı.

gücünün kültürel değerlerden oluştuğunu, bu değerler ile itibar kazanacaklarını ve böylelikle yaptırım güçlerinin artacağını anlatmıştır.¹² Joseph Nye, “Soft Power The Means to Success in World Politics”¹³ isimli eserinde ise kültürü yumuşak gücün üç ana kavramından biri olarak belirtmekte ve kültürel diplomasiyi yumuşak gücün bir uygulama alanı olarak görmektedir. Editörlüğünü Senem Çevik ve Philip Seib’in yaptığı “Turkey’s Public Diplomacy”¹⁴ isimli eserde, kimlik temelli Türk kamu diplomasisinin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren var olduğuna, Türkiye’nin kültürü ve tarihi sayesinde yumuşak güç kazanımına sahip olduğunu ancak ulus markasının iyi yönetilmediğine dikkat çekilmiştir.

Diğer taraftan, Muharrem Ekşi, Gaye Aslı Sancar, Fırat Purtaş, Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, Senem Çevik kitap, makale ve tezlerinde yumuşak güç aktörleri olarak kurumlara, kurumsallaşmanın önemine, kurumların faaliyetleri ve rolüne de dikkat çekmişlerdir.

Bu çalışmaların dışında, kamu diplomasi konusu ile ilgili önemli faaliyetler yürüten “Kamu Diplomasisi Enstitüsü’nde” yayınlanan kitaplar, makaleler, raporlar, projeler ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nde yayınlanan tezler taranmıştır. Yapılan bu literatür taramaları neticesinde, kültürel diplomasinin kamu diplomasisinin yürütülmesinde bir araç olduğu, kamu ve kültürel diplomasi alanında çalışan araştırmacıların daha çok Balkanlar ve Orta Doğu’ya yöneldikleri, Türk Dünyası’nın ihmal edildiği görülmüştür. Bu çalışmanın, kültürel diplomasi açısından Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ilişkileri alanındaki bu boşluğu doldurmasına katkı sunmasını ümit ediyorum.

1.3. Araştırma Sorusu

Türkiye coğrafyası dünyanın en eski medeniyet merkezlerinden biridir. Türkiye çeşitli bölgelerden göç almış ve birçok medeniyeti de bünyesinde barındırmıştır. Kamu diplomasisi terimi özellikle 2000’li yıllar ile birlikte Türk dış politikasının gündeminde yer almaya başlamıştır. Bu durum neticesinde ise kamu diplomasisi ile alakalı kurumlar oluşturulmuştur. Türkiye, dil, din, eğitim, kültür gibi değerleri

¹² Fırat Purtaş, “Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi”, *Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 13, Kış 2013.

¹³ Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004.

¹⁴ *Turkey’s Public Diplomacy*, (Editör: Senem Çevik ve Philip Seib), Palgrave Macmillan, New York, 2015.

yumuşak gücünü desteklemek için araç olarak kullanmaya özen göstermektedir. Bu sebeple, kültürel diplomasi, kamu diplomasının alt başlığı arasında yer almaktadır. Türk dış politikasında yumuşak gücün önemi, Türk Dünyası'nda kültürel diplomasının yeri, önemi, faaliyet alanları ve uygulamaları bu çalışmada gösterilmeye çalışılmıştır. Tezin ana konusu “Kamu Diplomasisinin Bir Aracı Olan Kültürel Diplomasi Bağlamında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri ” olduğu için konunun özgün ve detaylı olması açısından aşağıdaki soruların net bir şekilde cevaplanması gerekmektedir;

- Türkiye'nin kültür ve tarih birlikteliği yaşadığı Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik kültürel diplomasi faaliyetleri nelerdir? Faaliyetleri hangi kurumlar aracılığı ile yürütmektedir?
- SSCB'nin dağılmasından sonra Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini kültürel diplomasi çerçevesinde geliştirmekte başarılı olabilmiş midir?

1.4. Teori ve Metodoloji

Kamu diplomasisinin bir aracı olan kültürel diplomasiyi bir temele oturtabilmek için uluslararası ilişkilerin temel teorilerinden olan sosyal inşacılığın ileri sürdüğü savlara bakılmıştır. Yaklaşımına göre, insan ilişkilerinde olduğu gibi uluslararası ilişkiler de sadece maddi koşullardan değil, düşünce ve fikirlerden de oluşur. Bu nedenle, normlar, değerler ve kimlikler, devletler ve dünya politikasının diğer sosyal aktörleri arasındaki güç ilişkilerinden bağımsız olarak kabul edilmez.¹⁵ Sosyal inşacı yazarların üzerinde durduğu ve kamu diplomasisinin ilgilendiği terim ‘kimlik’tir. Onlar için kimlik, devletin kendi menfaatini gerçekleştirmesi için başvurduğu stratejik bir faktörden ziyade, menfaatlerin ortaya çıkmasında görev alan bir element olarak görülmektedir. Milletlerarası ilişkilerin ana bölümünü devletlerin oluşturduğu ve devletlerin içinde buldukları durumların maddi özellikten çok, kültürel-kurumsal niteliğe sahip olduğu hipotezinden hareket etmektedir. Devletin dış politikadaki hareketleriyle kimlikleri arasında ilişki olduğu görüşü savunulmaktadır.

¹⁵ Robert Jackson ve Georg Sorensen, **Introduction to International Relations Theories and Approaches**, Oxford University Press, Oxford 2013, s.224.

Kültürel diplomasi kavramı da kamu diplomasisi gibi yumuşak gücün uygulanmasına dayanmaktadır. Sosyal inşacılığın fikirler, değerler, normlar ve kültür ve politikalar etrafında kurulduğu bilinmektedir. Yumuşak gücün de temel araçları arasında değerler, kültür, politikalar bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, ilişkileri yöneten aktörlerin davranışları büyük ölçüde kimlik ve kültür tarafından belirlenmekte, bu durumda da aktörler yumuşak güce yönelmektedir. Bu sayede, kamu diplomasisinin bir aracı olan kültürel diplomasinin eğitim, sanat, spor, dil, din gibi araçları ile de ülke kimliği yaratılabilmektedir. Oluşturulan bu kimlik ile diğer devletleri etkileme fırsatı doğmaktadır. Türk kültürü, yüzlerce yıldır varlığını devam ettirmektedir. Bu kültür, Türk etnokültürel mirasından oluşan ulusal bir kimliğe dayanmaktadır.¹⁶ Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile tarihsel ve kültürel açıdan birçok ortak değeri paylaşmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Türkiye, kültür ve kimlik gibi etmenleri ön planda tutarak bölge halkıyla daha kolay iletişim kurabilir ve onlar üzerinde etki sahibi olabilir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin Türk Dünyası'nda yürütmekte olduğu kültürel diplomasi faaliyetleri, bu faaliyetlerin Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri açısından rolü ve önemi, tarihi (1991 sonrası) ele alınacaktır. Tez, genel itibariyle nitel verilere dayanmaktadır. Bu kapsamda; diplomasi, kamu diplomasisi, yumuşak güç, kültürel diplomasi, kültürel diplomasi aktörleri, Türk Dünyası'nda Türk kültürel diplomasisi, faaliyet alanları, bölge ülkeleriyle ilişkiler konularına yönelik literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taramalarının sonucunda yerli/yabancı, devlet yayınları, kurum yayınları, faaliyet raporları, kurumların mevzuatları, makaleler, tezler, bildiriler, gazete ve haber sitelerinden yararlanılmıştır. Literatür taraması yapılırken, Türkçe ve İngilizce kaynaklardan yararlanılmaya ve konuya çeşitli açılardan bakmaya çalışılmıştır. Çalışma içerisinde kullanılan bazı kavramlar tanımlanırken Faruk Sönmezoğlu'nun editörlüğünde hazırlanan "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü"ne başvurulmuştur. Ayrıca çalışmamızda kullanılan tanımlara giriş bölümünde yer verilmeyip kavramsal ve kuramsal çerçeve bölümünde tartışılmıştır.

¹⁶ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, "The Public Diplomacy of Emerging Powers, Part: 1 The Case of Turkey", **Figueroa Press**, Vol. 1, 2016, s. 16.

1.5. Ana Argüman

Türkiye, 1990'lı yıllar itibariyle çok taraflı dış politika yürütmeye başlamıştır. Bu durum Türkiye'nin, Balkanlar ve Orta Asya ülkeleriyle kültürel bağlarını güçlendirme ihtiyacını doğurmuştur. Soğuk Savaşın sonlanması ile Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri üzerine yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir.¹⁷ Kamu diplomasisinin en önemli araçlarından birisi de kültürel diplomasıdır. Türkiye, kültür, eğitim, edebiyat ve sanat birikimini dünyanın her yerine aktarmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine yönelik çalışmaları mevcuttur. Türkiye gerek ulusal kurumlar gerekse bölgesel kurumlar kurarak/kurulmasını sağlayarak kültürel ilişkilerin geliştirilmesi adına adımlar atmaktadır. Kamuoyu, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, medya, iç politik gelişmeler ve liderler gibi gerekçelerle zaman zaman aksaklıklar olsa da kültürel diplomasi bağlamında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerinin gelişme gösterdiği çalışmamızın ana argümanını oluşturacaktır. Örnek vermek gerekirse, Türkiye'nin ulusal kültürel diplomasi aktörlerinden olan TİKA'nın stratejik, idari, performans raporlarına bakıldığında Türk Dünyası'nda ortak tarihi ve kültürel değerlerimizi yaşatmaya yönelik faaliyet sayısının arttığı görülmektedir. Aynı şekilde YTB'nin raporlarını incelediğinde gerek tarihi ve kültürel mirasa ilişkin faaliyet sayısının gerekse de burslar ve burslar kapsamında desteklenen öğrenci sayısının yıllar geçtikçe arttığı görülmektedir. Örneklerin sayısı artırılabilir. Verilen örnekler argümanımızı destekler niteliktedir.

1.6. Sınırlılıklar

Orta Asya Bölgesi'nde yer alan Tacikistan, Türk Dünyası'nın dışında kaldığı için ortak bir başlık altında toplamak zor olacaktır. Bu nedenle çalışmada Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türk Cumhuriyetleri ve Türk Dünyası kavramları altında ele alınmıştır. Tacikistan çalışmamızın sınırları dışında tutulmuştur.

¹⁷ Hasan Kocabıyık, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", *Avrasya Etüdüleri*, Cilt: 55, Sayı: 1, 2019, s.188.

Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), eğitim kurumları, yurtlar, dershaneler aracılığı ile Türk Cumhuriyetleri'nde faaliyetlerde bulunmuş ve bölgede destek de görmüştür. 15 Temmuz darbe girişimi ile gerçek niyetleri su yüzüne çıkmış, terör örgütü olarak hareket ettikleri anlaşılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, FETÖ ile bağlantısı olan okulların, vakıfların, derneklerin kapatılması yönünde çalışmalarını sürdürmektedir. Eğitim faaliyetleri ile başlayan bu etkinlikler kültürel diplomasiden terörizme doğru kaymıştır. Terörizm ayrı bir çalışma alanı olduğu için FETÖ'nün yürütmüş olduğu kültürel faaliyetler çalışmamızın sınırları dışındadır.

2020 yılında etkisini gösteren COVID-19 salgını nedeniyle insan hareketliliğinin yoğun yaşanmakta olduğu kültürel etkinlikler geçmiş dönemlere oranla sınırlı kalmıştır. Salgın, her bir ülkede farklı seyretmiş, bazı projelerin iptaline, bazılarının ise gecikmeli olarak hayata geçirilebilmesine neden olmuştur. Bu durum çalışmamız kapsamında incelenen bazı faaliyetleri etkilemiş, 2020 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen etkinliklerin sayısının ya aynı kaldığı ya da bu sayının bir miktar azaldığı görülmüştür. Bu durum çalışmamızın sınırlılığını oluşturmaktadır.

1.7. İçerik

Kamu Diplomasinin Bir Aracı olan Kültürel Diplomasi Bağlamında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri isimli tez çalışması, 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmıdır. Bu bölümde çalışmanın kapsamı, literatür incelemesi ve metodolojisi, araştırma sorusu, çalışmanın kuramı, ana argüman, sınırlılıklar ve tezin yapısı kısımlarına yer verilmiştir.

İkinci bölüm Kavramsal ve Kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi kavramları ele alınmıştır. Kamu diplomasisi kavramına ve gelişimine değinilmiştir. Geleneksel kamu diplomasisinden yeni kamu diplomasisine geçiş süreci karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, uluslararası ilişkilerde önemi gün geçtikçe artan diğer aktörleri ikna etmek, hedef ülke vatandaşlarının hayranlığını kazanmaya yönelik bir güç olarak tanımlanan “yumuşak güç/ince güç” kavramı üzerinde durulmuş; kamu diplomasisi, yumuşak güç ekseninde değerlendirilmiştir. Kültürel diplomasi kavramının tarihsel gelişimi açıklandıktan sonra kültürel diplomasinin alanlarına genel bir şekilde değinilmiştir. Çalışmamızda

kültürel diplomasi ve Türk Cumhuriyetleri ile kültürel ilişkiler sosyal inşacılık çerçevesinde anlatılmıştır.

Üçüncü Bölümde, Türk kültürel diplomasisi açıklanmıştır. Türkiye ve Kültürel Diplomasi başlığı altında Kültürel diplomasinin Türk dış politikasındaki yeri açıklanmıştır. Sanat, sergiler, eğitim ve değişim programları, dil öğretimi, din, spor etkinlikleri, diaspora, dinleme, iletişim araçları, edebiyat açısından Türk kültürel diplomasisinin uygulama alanları derinlemesine analiz edilmiştir. Çalışmamızda kültürel diplomasi aktörleri ulusal, ikili ve bölgesel olmak üzere 3 kısımda değerlendirilmiştir. 1991 sonrası dönemde Türkiye'nin Orta Asya politikasına genel bir bakış atılmıştır. Kültürel diplomasisinin gelişmesine katkıda bulunan Türkiye'nin kurduğu/kurulmasına destek sağladığı aktörlerin Orta Asya'daki faaliyetleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, Türkiye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ile arasındaki kültürel ilişkiler genel hatları ile incelenmiştir. 1990'lı yıllardan bugüne kadar geçen sürede, Türkiye'nin bölge ülkelerine yönelik izlediği ve desteklediği kültürel diplomasi faaliyetlerine değinilmiştir. Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri sanat, sergiler, eğitim, dil, din, spor, medya, edebiyat gibi çeşitli açılardan açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin beşinci ve son bölümü ise sonuç kısmından oluşmuştur. Bu bölümde çalışmada kullanılan yöntemler sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlara, tespitlere, çıkarımlara, tartışma ve sentezlemelere yer verilmiştir. Bölümde kültürel diplomasi faaliyetlerine yönelik çıkarımlara değinilmiş, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile yürütmekte olduğu kültürel diplomasi faaliyetlerinin genel görünümüne, kurum ve kuruluşların faaliyet alanlarıyla ilgili genel yorumlara ve tespitlere yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Kamu diplomasisinin alanları incelediğinde, kültürel diplomasinin yumuşak gücün bir aracı olarak uyguladığı görülmektedir. Kamu diplomasisinin alt başlığında yer almaktadır. Kamu diplomasisinde kullanılan alanlar, araçlar, metotlar, usuller incelendiğinde, kültürel diplomasinin ülkeler ve topluluklar arasındaki etkileşimin inşa edilmesinde ve ilerlemesinde önemli yardımları olmaktadır. Bu bölümde, tezin amacı ve kapsamından hareketle, kavramsal ve kuramsal çerçevenin netleştirilmesi için diplomasi, kamu diplomasisi, kamu diplomasisinin tarihsel gelişimi, yeni kamu diplomasisi, yumuşak güç, kültürel diplomasi kavramları ele alınacaktır. Bu bölümde, çalışmamızın teorik altyapısını oluşturacak yumuşak güç, kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ayrıntılı bir şekilde incelenecek ve çalışmamızın kavramsal çerçevesi çizilecektir. İlk olarak bu kavramlardan birincisi olan diplomasi ve kamu diplomasisi kavramlarının tanımı yapılacaktır. Kamu diplomasisinin süreç içerisinde geçirdiği dönüşümle ortaya çıkan yeni kamu diplomasisi anlayışından bahsedilecektir. Daha sonra kamu diplomasisinden yola çıkarak yumuşak güce geçilecek, yumuşak güç kaynaklarının neler olduğu ele alınacaktır. Son olarak da kültürel diplomasi kavramına değinilecek ve çalışmamızın kavramsal çerçevesi tamamlanmış olacaktır. Çalışmada kamu diplomasisi yumuşak gücün bir unsuru olarak açıklanacak, tez konusunun çalışılmasına katkıda bulunacağı düşünülen kültürel diplomasi kavramı sosyal inşacılık bağlamında değerlendirilecektir.

2.1. Kamu Diplomasisi Kavramı ve Gelişimi

Diplomasi kavramı, 15. yüzyıldan itibaren Avrupa'da kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde diplomasi, uluslararası ilişkilerin bir alt dalı olarak görülmüştür. Yedi Yıl Savaşları'nın bitmesiyle birlikte devletlerin tek başına egemen güç olamayacağı anlaşılmış, diplomasi uluslararası ilişkilerin başlıca aracı haline gelmiş ve devletler uluslararası sistemde buldukları konumu korumak ve var oluşlarını sürdürebilmek için diplomasiyi de kullanmak durumunda kalmışlardır.¹⁸ Böylece diplomasi dış

¹⁸ İskit, a.g.e, s.4.

politikanın bir aracı haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar gizli diplomasi yönteminin yaygın olarak kullanılmış olduğunu görmekteyiz. Sonraki süre zarfında ise açık diplomasi kullanılmaya başlamıştır.

Kamu diplomasisini daha iyi anlayabilmek için öncelikle diplomasi kavramını ele almak faydalı olacaktır. Diplomasi kavramının ne demek olduğunu, yazar ve düşünürler tarafından nasıl tanımlandığını bilmek önemlidir. Çünkü diplomasi sosyal bilimlerde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bundan dolayı çalışmamızı güçlendirmek için diplomasi tanımlarına başvurulmuştur. Türk Dil Kurumu diplomasiyi, “1. Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü, 2. Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı, 3. Bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği, 4. Bu görevlilerin oluşturduğu topluluk, 5. Güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik” şekillerinde tanımlamaktadır.¹⁹

Diplomasiyi yazar ve düşünürler farklı farklı şekillerde tanımlamışlardır. Ernest Satow'a göre diplomasi “Bağımsız devletlerin hükümetleri arasındaki resmi ilişkilere zekâ ve taktik uygulamasıdır”. Edmund Burke'nin tanımı “diplomasi uluslararası ilişkilerde ve müzakerelerde maharet ve yetenektir”. Taleyrand için diplomasi “yalan söylemek ve inkâr etmektir”.²⁰ Gönlübol'un tanımına göre diplomasi; “Bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletme süreci” dir.²¹ Tanımlara baktığımızda, diplomasinin, bir müzakere süreci olduğunu görmekteyiz. Ayrıca, diplomasi ile ilgili yapılan çeşitli tanımlarda, diplomasi sanat olarak tanımlanmaktadır. Tüm bu tanımlar doğrultusunda diplomasi, amaç ve hedeflere ulaşabilmek için bir devletin diğer bir devletle bürokratlar vasıtasıyla kurduğu iletişim olarak tanımlanabilir. Cumhurbaşkanı, bakanlar, milletvekillerinin de dâhil olduğu birçok resmi görevli, diplomasinin yürütülmesine katılım sağlayabilmektedirler.

Yapılan tanımlamalar çerçevesinde diplomasinin dört fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar:

¹⁹ **Diplomasi**, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 10.05.2021.

²⁰ İskit, a.g.e, s.4.

²¹ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika /İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, Atilla Kitabevi, 4.Baskı, Ankara 1993, s.116.

- ✓ Diploması, ulusların gayelerine erişebilmeleri için sahip oldukları güce göre kullanılmalıdır.
- ✓ Devletler gayelerinin neyi barındırdığını ve bu gayelere ulaşabilmek için ne kadar güce sahip olduklarını kestirmek durumundadırlar.
- ✓ Ülkeler politik çıkarlarının ortak noktada kesişebileceğini tahmin etmek durumundadırlar.
- ✓ Ülkeler, gayelerine erişebilmek için zorunlu usul, aşama ve araçları saptamak durumundadır.²²

Diplomasi kavramının fonksiyonlarının genişliği ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrim incelendiğinde diplomasinin çeşitli yöntemleri karşımıza çıkmaktadır. İkili diploması, çok taraflı diploması, zirve diplomasısı, diplomasinin yöntemlerinden bazılarıdır. İkili diploması, iki devlet veya iki farklı uluslararası aktör arasında yapılan ikili diplomatik ilişki olarak tanımlanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce devletlerarasında yürütülen münasebetler ikili yürütülmektedir. Bu münasebetlerin gizli yürütülmesi de söz konusudur. Tarihsel süreç içerisinde diplomasinin, ikili görüşmeler şeklindeki niteliği değişmiş ve çok taraflı bir hal almıştır. Çok taraflı diploması, ikiden daha fazla devlet arasındaki münasebettir. Birinci Dünya Savaşı ve 20. Yüzyılın başlarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Zirve diplomasısı ise devlet ve hükümet başkanları düzeyinde olmaktadır.²³ Diploması yöntemlerinin geçirmiş olduğu gelişmelerle birlikte, günümüzde diploması sadece diplomatların yürüttükleri bir meslek olmaktan çıktığı, vatandaşların da diploması faaliyetlerine dâhil olduğu görülmektedir. Böylece devletler, dış politikada gayelerini gerçekleştirmek için diğer devletlerin halklarına ulaşmak zorunda kalmışlardır.

Küreselleşme ve iletişim araçlarında meydana gelen hızlı gelişmeler, diğer devletlerin kamularının desteğini alma isteği neticesinde diploması kavramının alanı ve kapsamı genişlemiş, kamu diplomasısı gibi yeni bir çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Kamu diplomasısı ilk defa “yumuşak güç” veya “ince güç” tabirleriyle tanınmıştır. Kamu diplomasısı kavramı öncelikle Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Gullion'a

²² Serkan Gündoğdu, “Ak Parti Dönemi Kamu Diplomasısı Uygulamaları (2002-2013)”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı**, Doktora Tezi, Trabzon, Mayıs 2019, s.21-22.

²³ İskit, a.g.e, s. 189-283.

göre kamu diplomasisi, “hükümetler tarafından yabancı ülkelerde kamuoyu sağlanması, özel kuruluşlarının diğer ülkeninkilerle etkileşimde bulunması, dış ilişkilerin aktarımı ve bunun politika üzerindeki etkisi, diplomatlar ve yabancı meslektaşları arasında iletişim sağlanması ve kültürler arası iletişim süreci gibi”²⁴ geleneksel diplomasi dışındaki diğer alanları kapsamaktadır. Hans Tunch’a göre kamu diplomasisi, bir devletin düşüncelerini, fikirlerini, kurumlarını, kültürünü, milli hedeflerini, hali hazırdaki politikalarını diğer halklara anlatmak gayesiyle onlarla iletişim halinde bulunmasıdır. Anna Tiedeman kamu diplomasisini, bir ulusun davranışlarına etkiye bulunmak ve uluslararası ilişkilerde uygun bir ortam oluşturmak isteğiyle yabancı halklarla iletişim kurmaya yönelik çaba olarak tanımlamaktadır. Bu çaba, hükümet ve yabancı halklar arasında iki yönlü bir iletişimi içermektedir. Etkili kamu diplomasisi kültür, değer ve inancı kapsayan uzun vadeli amaçları kapsamaktadır.²⁵ Buradaki amaç yabancı halklar ile iletişimdir. Tanımlamalarda görülen çeşitlilik; kamu diplomasisinin amacı, araçları ve yöntemi üzerinde oluşan farklı algılamalardan kaynaklanmaktadır.

Devletlerarasında köklü bağlar kurmak, diğer ülkelerin kültürlerini öğrenmek, haklarında bilinen yanlış anlaşılmaları düzeltmek, toplumların ihtiyaçlarını anlamak, ortak bakış açısı oluşturarak müşterek paydada buluşmak kamu diplomasisinin başlıca hedefleri arasındadır. Kamu diplomasisi, bir devletin imajı ile bilinirliğini etkileyebilecek bir güç olduğu varsayımına dayanmaktadır.²⁶ Vedat Demir, kamu diplomasisi kavramının ortak özelliklerini şu şekilde belirtmektedir: “Milli menfaatlerin tarifidir. Hükümetlerin iletişim politikasıdır. Dış politikanın yönlendirilmesidir. Geleneksel diplomasinin haricindedir. Kültürel diyalogun kapısını aralar. Ülkelerin imajını şekillendirir. Algılama idaresi sanatıdır. Fikirlerin dolaşımını temin eder. Doğru bilgiyi yayar. Milletlerarası zemini idare eder. Münasebet inşa eder.”²⁷

²⁴ Emine Akçadağ, “Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”, s.2, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, Erişim Tarihi:07.05.2021.

²⁵ Anna Tiedeman, “*Branding America An Examination of U.S. Public Diplomacy Efforts*”, Tufts University, Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, 2005, s. 6-11.

²⁶ Mark Leonard, Catherine Stead, Conrad Smewing, “*Public Diplomacy*”, The Foreign Policy Centre, London, 2002, s.8-9.

²⁷ Demir, a.g.e, s.14-15.

Kamu diplomasisi için yapılan tanımlara, özelliklere bakıldığında; kamu diplomasisinin bir iletişim süreci olduğu, ülkelerin olumlu imajına katkı sağladığı görülmektedir. Kamu diplomasisi yürütülürken çeşitli kurum, kuruluş ve gruplardan yararlanılmaktadır. Muharrem Ekşi'ye göre geleneksel diplomasi devlet tarafından icra edilmektedir. Kamu diplomasisinde ise aktörler, devletle ilgili ve sivil toplumla ilgili aktörler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Hükümet, organları, yasama organı, dışişleri bakanlığı ve diğer bakanlıklar, eğitimle ilgili kuruluşlar devletle ilgili aktörler arasındadır. Yabancı ülkelerdeki okullar, öğrenciler, üniversiteler, lobiler, diaspora kuruluşları, insan hakları/eğitim örgütleri, vakıflar, STK'lar, dernekler sivil toplumla ilgili aktörler arasındadır.²⁸

Aktörlerin yürütecekleri kamu diplomasisi faaliyetlerinin, kısa, orta veya uzun dönemde başarılı olabilmesi için çeşitli türleri vardır. Tablo 2.1.'de görüleceği üzere Cull, kamu diplomasisinin beş önemli unsuru olduğunu belirtmiştir. Bunlar “dinleme, savunuculuk, kültürel diplomasi, mübadele diplomasisi, uluslararası yayıncılık” olarak sayılmıştır. Kamu diplomasisinin ilk öğelerinden biri dinlemedir. Dinleme, kamu diplomasisinin mühim öğelerinden bir tanesidir. Fikirlerin diğer aktörler tarafından sanki kendi fikirleriymiş gibi sahip çıkmaları arzu ediliyorsa öncelikle o toplum hakkında bilgi toplaması gerekir. Bilgiyi toplamak için de o toplumu dinlemek önemlidir. Dinleme, bir aktörün yurt dışında yaşayan topluluklar ve onların fikirleri hakkında bilgiler toplamak, bu bilgiler ve fikirler doğrultusunda politikalar oluşturmaktır. Dinleme faaliyeti aynı zamanda güven inşa edilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Kamu diplomasisinde savunuculuk, bir aktörün, belirli bir fikri, düşünceyi veya kazanımı yabancı bir kamuoyunda desteklemek için milletlerarası iletişim faaliyeti yapmasıdır. Uzun dönemde ülke çıkarına yapılacak kültürel faaliyetler, ülkenin imajına olumlu katkı yapmaktadır. Savunuculuk, elçilik basın ilişkilerini ve bilgilendirme çalışmalarını kapsamaktadır. Bu unsurla devletin politikaları kamuoyuna duyurulmaktadır. Ulaşılmak istenilen toplumda pozitif yönde intiba uyandırması için bilgilendirme yapılmasıdır. Savunuculuk, kamu diplomasisinin tüm unsurlarında bulunmaktadır. Üçüncü unsur olan kültürel diplomasi, bir aktörün kültürel değerlerini, birikimlerini yurt dışında tanıtarak/aktararak etkileme çabasıdır. İçerisinde değiş-tokuşu barındırmaktadır. Kamu

²⁸ Ekşi, a.g.e, s.136.

diplomasisinin dördüncü unsuru olan değişim diplomasisi, bir devletin vatandaşlarını yurtdışına göndermesi ve yurtdışından vatandaşları da bir eğitim veya başka sebeplerle kabul etmesidir. İçe ve dışa yönelik olması sebebiyle karşılıklıdır. Beşinci unsur ise uluslararası yayıncılıktır. Uluslararası yayıncılık, bir devletin radyo, gazete, televizyon ve internet gibi araçları kullanarak uluslararası çevreyi etkilemesidir.²⁹ Burada zaman çerçevesi kapsamında kısa/orta/uzun olmak üzere dönemlerde değişiklik olduğu görülmektedir. Kamu diplomasisi kapsamında çeşitli alanlarda gerçekleştirilen tüm çalışmaların uyumlu olması çalışmaların başarıya ulaşması açısından önemlidir.

²⁹ Cull, a.g.e, s.17-24.

Tablo 2.1: Kamu Diplomasisinin Zaman/Bilgi/ Altyapı Çerçevesi

Kamu Diplomasisi Türü	Zaman Çerçevesi	Bilgi Akışı	Altyapı
Dinleme	Kısa vadeli ve uzun vadeli dönem	Analistlere ve politik sürece yönelik	Teknoloji ve dil eğitimi görmüş personeli sevk ve idare etmek
Savunma	Kısa vadeli dönem	Dışa yönelik	Elçilik basın bürosu, dış işleri strateji bürosu
Kültürel diplomasi	Uzun vadeli dönem	Dışa yönelik	Kültür merkezleri veya kütüphaneler
Değiş Tokuş Diplomasisi	Çok uzun vadeli	İçe ve dışa yönelik	Değiş tokuş yetkilileri, eğitim büroları
Uluslararası Yayıncılık	Orta vadeli Dönem	Dışa doğru fakat yeni bir bürokrasi tarafından	Yeni bürolar, yapım ve eğitim stüdyoları, yayın imkânları

Kaynak: Cull, a.g.e, s.24.

Kamu diplomasisi alanlarında faaliyet gösteren aktörlerin, diğer ülkelerin halklarına ulaşmaları için farklı araçlardan yararlanmaları gerekir. Bu araçlar çeşitlilik göstermektedir. Sanatsal etkinlikler, öğrencilere verilen burslar, fuarlar, milletlerarası yayıncılık, dil okulları, kültür merkezleri, değişim programları, sergiler gibi yöntemlere ülkeler başvurmaktadır. Günümüzde ülkeler ve insanlar arasındaki ekonomik, kültürel, sosyal, insani vb. tüm etkileşim alanları ve faaliyetleri kamu diplomasisi alanına girebildiği için bu sayılan yöntem ve tekniklerin alanı genişletmek mümkün hale gelmiştir.³⁰ Ülkelerin bu alanlarda yürütmüş oldukları kamu diplomasisi çalışmaları, çalışmaların alanlarının ve kapsamının genişlemesi, uluslararası alanda ülkelerin imajlarını geliştirmektedir ve ulusların birbirlerine yakınlaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum ülkelerin kamu diplomasisine gereken önemi vermeleri gerektiğini göstermektedir.

2000’li yıllardan itibaren birçok ülkenin kamu diplomasisinin önemini anladığı ve bu kapsamda adımlar atmaya gayret gösterdikleri görülmektedir. Bu kapsamda, kamu diplomasisi Türk kamu yönetimi kapsamında değerlendirildiğinde, Türkiye’de 2010 yılında Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. Kurumun kurulması ile kamu diplomasisinin Türkiye için önemi açıkça ortaya konmuştur. Haziran 2018 seçimlerinden sonra Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş olmuştur. Bu yeni sistem ile İletişim Başkanlığı oluşturulmuştur. İletişim Başkanlığı’nın kurulmasıyla birlikte KDK kapatılmış ve kamu diplomasisiyle ilgili faaliyetler Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, kamu diplomasisinin geliştirilmesi için İletişim Başkanlığı tarafından “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu” oluşturulmuştur. 2020 yılında ilk toplantısını gerçekleştiren Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu Toplantısı’na, bakanlıklar, Cumhurbaşkanlığına bağlı başkanlıklar, politika kurulları, Anadolu Ajansı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, TİKA, Türkiye Maarif Vakfı, TRT, YEE, YTB, Yükseköğretim Kurulu da dâhil olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlardan katılım olmuştur.³¹ 2021 yılında gerçekleştirilen toplantıda ise “Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı”nın tanıtımı yapılmış, kamu

³⁰ Ergün Köksoy, “Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler İlişkisi: Kuramsal Bir Değerlendirme”, **Marmara İletişim Dergisi / Marmara Journal of Communication**, Yıl: 2014, Sayı: 22, s.212.

³¹ Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu İlk Toplantısını Gerçekleştirdi, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-ilk-toplantisini-gerceklestirdi-1>, Erişim Tarihi: 08.12.2021.

diplomasisi faaliyetlerinin yararlı, etkin bir biçimde yürütülmesini sağlamak adına “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Sistemi” oluşturulmuştur. Yürütülen çalışmalar neticesinde kültürel diplomasi, insani diplomasi, enerji diplomasisi de dâhil olmak üzere 26 kamu diplomasisi komitesi kurulmuştur.³² Bu gelişmeler Türkiye’nin kamu diplomasisine verdiği değeri göstermektedir.

Tüm bu söylenenleri yorumladığımızda, diplomasinin sadece diplomatların yürüttükleri bir meslekten ziyade çok boyutlu bir hâl aldığını, diplomasideki bu dönüşümün kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi gibi yeni çalışma alanlarını ortaya çıkardığı söylenebilir. Kamu diplomasisi kavramının müşterek bir tanımı olmamasına karşın yapılan her tanımlamadan anlaşılacak ülkelerin, başka ülkelerdeki toplulukları etkilemek ve kendi yanına çekmek gibi ortak bir amacının bulunmasıdır. Türkiye’nin farklı kültürlerle bir arada yaşaması, kültürel bağları ve tarihsel birikimi, kamu ve kültürel diplomasi bağlamında uygulanabilir bir durum yaratmaktadır.

2.2. Kamu Diplomasisinde Yaklaşımlar

21. yüzyıldaki teknolojik gelişmeler bilginin ulaşılabilirliğini arttırmıştır. İletişim teknolojisinin gelişmesiyle kamu diplomasisi alanında da değişimler meydana gelmiştir. Bilgiye erişimdeki gelişme, kamuoyunun daha hızlı bilgilendirilmesini ve karar vericileri daha hızlı etkileyebilme olanağını sağlamıştır. Bu durum karar alma süreçlerinde aynı oranda bir değişimin olduğu göstermektedir.

Kültürel diplomasinin ana hatlarını çizmeden önce, kamu diplomasisindeki bazı değişim ve dönüşümleri gözden geçirmek gerekmektedir. Bu kısımda geleneksel kamu diplomasisi ve yeni kamu diplomasisi şartlar, amaçlar, stratejiler gibi çeşitli özellikler bakımından incelenecek, geleneksel kamu diplomasi ile yeni kamu diplomasi arasındaki farklılıklar açıklanmaya çalışılacaktır.

³² Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı Hazırlandı <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-hazırlandı> , Erişim Tarihi: 08.12.2021.

2.2.1. Geleneksel Kamu Diplomasisi

Soğuk Savaş'ın bitişi ile birlikte uluslararası sistem çok aktörlü bir hal almıştır. 11 Eylül 2001 yılında İkiz Kuleler'e yapılan saldırılara kadar kamu diplomasisi, devletten devlete ve devletten halklara yönelik olarak geleneksel anlamda yürütülüyordu.³³ Bu bağlamda Snow, geleneksel kamu diplomasisini şu şekilde ifade etmektedir; Geleneksel kamu diplomasisi, hükümetlerin küresel kamuoyuyla etkileşim durumunda olmasını ve milli hedefleri, dış politikaları desteklemek için kamuları bilgilendirme, etkileme ve dâhil etme gayretini ihtiva etmektedir.³⁴ Lakin küreselleşme ile birlikte ulus devletler tarafından geleneksel bağlamda icra edilen kamu diplomasisi, yeni kamu diplomasisi faaliyetlerini izah etmede güçlük yaşamıştır. Bu durum diplomasi kavramında bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir.

Cull, Tablo 2.2.'te yaptığı karşılaştırmada, geleneksel ve yeni kamu diplomasisini; teknoloji, çevre, medya ortamı, yaklaşımın kaynağı, terminoloji, rolün yapısı, rolün doğası, genel hedef başlıkları altında incelemiştir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde, geleneksel kamu diplomasisinde uluslararası temel aktör devletler iken yeni kamu diplomasisinde devletin haricinde farklı aktörler de eklenmiştir. Devletten halka doğru iletişim yeni kamu diplomasisi ile halktan halka iletişime doğru evrilmiştir. Geleneksel kamu diplomasisinde iletişim araçları olarak radyo, gazete, sabit hatlı telefonlar; yeni kamu diplomasi anlayışında ise uydu, internet, cep telefonları öne çıkmakta, anında iletişim sağlanmaktadır. Geleneksel diplomasi yaklaşımının kaynağı siyasi savunuculuk iken yeni kamu diplomasisinde bu durum kurumsal markalaşmadır. Ayrıca yeni kamu diplomasisi “ilişki inşası/kurma” üzerine kurulmaktadır.³⁵

³³ Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, “Türk Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç”, (Editör: Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik), **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Nobel Yayıncılık, Ankara 2015, s.6.

³⁴ Nancy Snow, “Rethinking Public Diplomacy”, (Editör: Nancy Snow, Philip M. Taylor), **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Routledge 2009, s.6.

³⁵ Cull, a.g.e, s.12-15.

Tablo 2.2 *Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi Özellikleri*

Baskın Özellikler	Geleneksel Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
Uluslararası Aktörün Kimliği	Devlet	Devlet ve Devlet Dışı Aktörler
Teknoloji, Çevre	Radyo, Gazete, Sabit hatlı Telefon	Uydu, İnternet, Cep Telefonları, Gerçek Zamanlı Haberler
Medya ortamı	Yurtiçi ve yurtdışı haber alanı arasındaki net çizgi	Yurtiçi ve yurtdışı haber alanının bulanıklaştırılması.
Yaklaşımın kaynağı	Siyasi savunuculuğun büyümesi ve propaganda teorisi	Kurumsal markalaşmanın büyümesi ve ağ teorisi
Terminoloji	Uluslararası imaj Prestij	Yumuşak güç Ulusun markalaşması
Rolün yapısı	Yukarıdan aşağıya, yabancı halklar için aktör	Yatay, aktör tarafından kolaylaştırılmış
Rolün Doğası	Hedeflenen Mesajlaşma	İlişki Kurma
Genel Hedef	Uluslararası çevrenin yönetimi	Uluslararası çevrenin yönetimi

Kaynak: Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, Los Angeles: USC Center on Public Diplomacy, 2009 Figueroa Press, s.14.

2.2.2. Yeni Kamu Diplomasisi

Yirminci yüzyılın birinci yarısından itibaren iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişme ile birlikte, diplomasi sürecinde radyo, televizyon ve gazete araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece yirminci yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde diplomasi kavramına ek olarak “Yeni Kamu Diplomasisi” kavramı da kullanılmaya başlamıştır.³⁶

Yeni kamu diplomasisi olarak nitelendirilen kamu diplomasisinin niteliklerinden bazılarını “Uluslararası ilişkilerde daha fazla işbirliğine yönelik yaklaşımların benimsenmesi, iç ve dış kamuların/halkların süreçlere dâhil edilmesi, diyalog ve ortaklık ilkelerinin önemsenmesi, iki yönlü iletişimin ve etkileşimin benimsenmesi, proaktif ve uzun soluklu ilişkilere odaklanması”³⁷ şeklinde sıralamak mümkündür. Böylece aktörler ve halklar arasında ilişkiler kurulmakta/ sürdürülmekte, ortak fikir oluşmakta, kurumsal ve bireysel ilişkiler sağlanmaktadır.

Yeni kamu diplomasisinin niteliklerinden de görüleceği üzere iletişim alanında yaşanan ilerlemeler, devlet dışı aktörlerin de öneminin anlaşılması gibi bazı gelişmeler kamu diplomasisinin değişeceğinin göstergeleri olmuştur. Cull, yeni kamu diplomasisindeki önemli değişimleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır;³⁸

1. Uluslararası aktörlerin yürüttükleri faaliyetler giderek geleneksel bir hal almakta ve özellikle sivil toplum kuruluşları bu alanda önemli rol oynamaktadır.
2. Aktörler, internet gibi global teknolojiler vasıtasıyla toplumlar arasında iletişim halinde olabilmektedirler.
3. Teknolojideki yeni gelişmeler, ulusal ve uluslararası haber araçları arasındaki net çizgilerin yumuşamasına katkı sağlamıştır.
4. Propaganda kavramları yerine, markalaşmadan ve ağ iletişim teorisinden beslenen kavramlar daha fazla kullanmaya başlamıştır.

³⁶ Yağmur İsfendiyaroğlu, “*Kamu Diplomasisinin Bir Aracı Olarak Kültürel Diplomasi: Küba Kültür Derneği Örneği*”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s.14.

³⁷ Köksoy, a.g.m, s.214.

³⁸ Cull, a.g.e, s.12-13.

5. Kamu Diplomasisinde, evrensel bir dil olarak, “yumuşak güç” ve “markalaşma” dan bahsedilmeye başlanmıştır.
6. En önemlisi de, yeni kamu diplomasisiyle birlikte, Soğuk Savaş döneminde kullanılan aktörden-halka iletişim, insanlardan-insanlara teması doğru evrilmeye başlamıştır. Böylece, yeni kamu diplomasisinin ana görevi ise “ilişki kurma” olmuştur.

Geleneksel kamu diplomasisi ve yeni kamu diplomasisi kavramlarını net olarak anlayabilmek için aradaki farklılıkları bilmek önemlidir. Tablo 2.3.’te görüldüğü üzere, geleneksel ve yeni kamu diplomasisi şartları, amaçları, stratejileri, iletişimin yönü, araştırma, mesaj içeriği, kanalları, bütçe başlıkları altında karşılaştırmıştır. Tabloya göre ülkenin yurtdışında itibar sahibi olabilmesi için siyasal ve ekonomik çıkarların geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için kamuoyunun harekete geçirilmesi ve sürece dâhil edilmesi stratejisi kullanılmaktadır. Dolayısıyla yeni kamu diplomasisinde aktör devlet olabileceği gibi devlet dışı aktörler de olabilir. Yeni diplomasi süreci ile birlikte, medya diplomasi sürecine eklenmiştir. Gazete, radyo, televizyon gibi geleneksel araçların yanında internet, cep telefonları, uydu merkezli yeni medya ve iletişim araçları da önemli ölçüde kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel kamu diplomasisi uygulamalarına çatışma ve gerilim durumunda başvurulmuşken, yeni kamu diplomasisi uygulamalarına barış dönemlerinde başvurulmuştur. Mesajların içeriği çıkarlardan fikir ve değerlere doğru kaymıştır. Geleneksel diplomaside iletişim devletten devlete tek yönlü, yeni kamu diplomasisinde ise devletten topluma ve toplumdan topluma olmak üzere çift yönlü olarak gerçekleşmektedir.³⁹ Tüm bu açıklanan bilgiler ışığında, yeni kamu diplomasisi modeli, sert güç yerine yumuşak gücü uluslararası ilişkilerde uygulamaya koymuştur sonucuna ulaşabilmektedir.

³⁹ Szondi, a.g.e, s. 305.

Tablo 2.3 *Geleneksel Kamu Diplomasi İle Yeni Kamu Diplomasi Arasındaki Farklılıklar*

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	21. yy (Yeni) Kamu Diplomasisi
Şartlar	Çatışma ve devletlerarası gerilim	Barış
Amaçlar	Yabancı kamuoyundaki davranışları değiştirerek, hedef ülkelerde siyasal değişimin gerçekleştirilmesi	Ülkenin yurtdışında itibar ve saygınlık kazanması için siyasal ve ekonomik çıkarların geliştirilmesi
Stratejiler	İkna Kamuoylarının yönetilmesi	İlişki inşa etme ve sürdürme Kamuların sürece dâhil edilmesi
İletişim Yönü	Tek yönlü iletişim	Çift yönlü iletişim
Araştırma	Çok az	Geri bildirim de önemli olduğu bilimsel araştırmaya dayalı kamu diplomasisi
Mesaj İçeriği	İdeolojiler Çıkarlar	Fikirler Değerler
Kanallar	Geleneksel kitle iletişim araçları	Eski ve yeni medya
Bütçe	Hükümet Destekli	Kamu ve özel sektör işbirliği

Kaynak: Szondi, a.g.e, s.305

2.3. Yumuşak Gücün Bir Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi

Devletlerin uluslararası ilişkilerdeki hareketleri incelenirken kullanılan ana terimlerden bir diğeri güçtür. Uluslararası ilişkiler disiplininde güç kavramı, geçmişten günümüze en çok tartışılan, üzerinde en çok yorum yapılan kavram olmuştur. Farklı görüş ve düşüncede olan akademisyenler, güç kavramının tanımlamalarını yaparken gücü farklı anlamlarda açıklamaya çalışmışlardır. Gücün çeşitli tanımları yapılmıştır. Robert Gilpin'in tanımına göre güç, "devletlerin ölçülebilir boyutlardaki, niceliksel oranlara dökülebilecek şekilde sahip oldukları askeri, ekonomik ve teknolojik yetenekler" şeklindedir. Joseph Frankel gücü kapasite olarak değerlendirmekte ve diğer devletlerle bir kıyaslama yapıldığında bir egemenliğin var olduğunun altını çizmektedir. Inis Claude gücü askeri kabiliyet olarak değerlendirmiştir. Bir devletin diğerine, olağan şartlarda istemeyecekleri bir şeyi yaptırabilme kabiliyeti de Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye'in güç tanımıdır.⁴⁰

Güç, kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesini oluşturan kavramlardan biridir. Güç kavramının, değişken, çok boyutlu, muğlak ve kapsamlı olmasının altını çizmek gerekmektedir. Güç kavramı tek bir teori ile açıklamak zor görülmektedir çünkü uluslararası ilişkiler kuramlarında çeşitli güç anlayışları bulunmaktadır. Realist kuram, uluslararası politikayı güç ve çıkar alanı olarak görmektedir. Realizm genel olarak devlet temellidir. Önemli bir Realist savunucusu olan E. H Carr, uluslararası gücü üç kısımda kategorize etmiştir: askeri, ekonomik ve görüşler üzerindeki güç.⁴¹ Devletler bazen askeri, bazen iktisadi bazen de kültür, değer, eğitim gibi araçları kullanarak dış politikalarına yön verebilmektedirler. Liberal/Neoliberal kurama göre uluslararası politika sadece devletlerden ibaret değildir. Başta devletler olmak üzere uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, bireyler de uluslararası politikanın aktörlerinden biridir. Realist teori askeri güce önem atfederken liberal kuramın ekonomik güce önem vermektedir. Sosyal inşacı teoride ise güç "norm, fikir, bilgi, kültür, ideoloji ve sosyal inşa ve özneler arası etkileşim olarak kavramsallaştırılmıştır."⁴² Bu durumda sosyal inşacı güç ile yumuşak gücün birbirleriyle uyduğu görülmektedir.

⁴⁰ Gündoğdu, a.g.e, s.32.

⁴¹ Nye, Soft Power: The Means to Succeed in World Politics, s.8.

⁴² Ekşi, a.g.e, s.47-53.

Gelişen teknoloji ve yenilikler göz önünde bulundurulduğunda güç kavramı “Sert güç”, “Yumuşak güç”, “Akıllı güç” olmak üzere üç başlık altında özetlenebilir. Sert güç ile askeri ve iktisadi gücün ortaklaşa kullanılması kastedilmektedir. Devletlerin, zorlamayla, askeri, ekonomik müdahale yoluyla arzu ettikleri politikaları gerçekleştirmeleridir. Güç özelliklerinin verildiği 2.4. tabloda da görüleceği üzere sert güç, devletlerin isteklerine ulaşabilmeleri için zorlama, caydırma gibi davranışlar üzerinden tehdit, yaptırım gibi araçlar kullanılarak yapılmaktadır. Bu durumda sert güçte, karşı tarafın rızasının aranmadığı anlaşılmaktadır. Ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları gidermek için sadece sert gücün kullanılması kâfi olmamaya başlamıştır. Bu durum yumuşak gücün de önem kazanmasını sağlamıştır. Yumuşak gücün önem kazanması kültür, dil, değerler, din, ulusallık gibi kültürel araçların ilişkilerde kullanımını arttırmıştır.⁴³ Böylece kamu diplomasisi, sadece devlet tarafından icra edilen bir alandan ziyade sürece sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, lobilerin, şirketlerin, baskı gruplarının, vatandaşların da dâhil olduğu bir duruma dönüşmüştür.⁴⁴

Yumuşak güç, bir ülkenin dış politikada hareket edebilme yeteneğini etkileyen en önemli unsurdur. Yumuşak güç kavramını, “Soft Power: The Means to Success in World Politics” isimli makalesiyle uluslararası ilişkiler literatürüne kazandıran isim Joseph S. Nye olmuştur. Joseph Nye'a göre yumuşak güç, istediğini cebri olarak değil cazibe yoluyla kazanma yeteneğidir.⁴⁵ Bu durum bir ülkenin kültürünün, görüşlerinin cazip olmasından kaynaklanmaktadır. Akıllı güç kavramı ise sert güç ile yumuşak gücün birlikte kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Hedef ülkeye uygulanacak olan stratejilerin önceden belirlenip analizlerinin yapılması ve o ülkeye uygulanmasıdır.

Joseph S. Nye, “Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç” adlı eserinde askeri, iktisadi ve yumuşak gücü, davranışlar/temel araçlar/hükümet politikaları açısından aşağıda verilen tablo ile açıklamıştır.

⁴³ Nurgül Bekar, “Kültürel Diplomasi Açısından Balkanlarda Türkiye ve Almanya (2002-2015)”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2019, Cilt: 8, Sayı: 3, s.3068.

⁴⁴ Köksoy, *a.g.m.*, s.214.

⁴⁵ Nye, *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*, s.8.

Tablo 2.4. *Askeri/Ekonomik/ Sert Gücün Özellikleri*

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehdit Kuvvet	Zorlayıcı Diplomasi Savaş İttifak
Ekonomik Güç	Teşvik Zorlama	Para Verme Yatırım	Yardım Rüşvet
Yumuşak Güç	Hayranlık Gündem Yaratma	Değerler Politikalar Kurumlar	Kültür İki ve Çok Taraflı Diplomasi

Kaynak: Joseph S. Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, Elips Kitap, Ankara 2005, s.37.

Nye'in güç tablosunda karşımıza askeri/ekonomik/yumuşak olmak üzere üç çeşit güç çıkmaktadır. Askeri güç kavramı bünyesinde zorlama, caydırma, koruma gibi davranışları barındırmaktadır. Bu davranışları sergilerken kullandığı temel araçlar ise tehdit ve kuvvettir. Ekonomik güç, yatırım ve para verme gibi araçlar üzerinden zorlama yapmaktadır. Yardım, rüşvet gibi hükümet politikaları ön plana çıkmaktadır. Yumuşak güç ise hayranlık, gündem yaratma gibi alanlara sahiptir. Rızaya dayalı, ikna edilerek hedeflere ulaşma fikri söz konusudur. Ayrıca, yumuşak güçte kurumlar, değerler, kültür ve politikalar temel araçlar olarak kullanılmaktadır.⁴⁶

Yumuşak güçte kültür, önemli bir araçtır çünkü farklı toplumlar birbirlerine kültür sayesinde yaklaşabilmekte ve aralarındaki etkileşimi artırabilmektedir. Nye, "bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşması"

⁴⁶ Nye, *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*, s.30-32.

olarak yumuşak güç tanımı yapmaktadır.⁴⁷ Bu çerçevede, bir ülkenin yumuşak gücü “kültür, politik değerler ve dış politika” olmak üzere öncelikle üç kaynağa dayanmaktadır. Kültür yumuşak gücün birincil aracıdır. Bir toplumdaki uygulamaların bütünü kültür çevresinde oluşmaktadır. Kültürlerin yumuşak güç aracı olabilmesi için diğer ülkeleri etkilemesi gerekir. Yumuşak gücün ikinci kaynağı demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi politikaları içeren siyasi değerlerdir. Yumuşak gücün üçüncü kaynağı ise dış politikadır.⁴⁸ Devletlerin dış politikalarının yumuşak güç kaynağı olabilmesi için dış politikalarının diğer devletler tarafından meşru görülmesi gerektiği yönünde kanaatler mevcuttur.

Sert gücün aksine, kültür vasıtası ile etkileşim kurmak mümkün olduğu için kültürel diplomasi yumuşak gücün en iyi örneğidir.⁴⁹ Yumuşak güç ile kültürel diplomasisi arasında ilişki mevcuttur. Nye; yumuşak gücün ögesi olarak kamu diplomasisini, kültür ve değerleri kullanarak, değişim programları, kültürel ve eğitim faaliyetleri organize ederek sisteme entegre edilmesi ve yürütülmesi olarak izah etmektedir.⁵⁰ Kültür, öğrenim hareketleriyle, kişisel temaslarla da aktarılabilmektedir. Örneğin, Türkiye’ye çeşitli ülkelerden eğitim amacıyla gelen öğrenciler, Türk kültürünü daha iyi tanıyabilmekte ve ülkelerine döndüklerinde, Türkiye hakkında oluşan bir önyargı varsa bunu kırmaları için yardımda bulunabilmektedirler. Öyle ki bu öğrenciler devlet kademelerinde görev aldıklarında devlet kararlarının Türkiye lehine dönmesine etki edebilmektedirler. Bu bağlamda, diplomaside yumuşak güç öğelerinin kullanılması kültürel diplomasisinin en belirgin özelliği olduğu göze çarpmaktadır. Yumuşak güç kavramı çerçevesinde kültürel diplomasisi, cebir kullanmadan gönüllerini kazanmayı gaye edinmiş ve bu gayesiyle yumuşak gücün uygulamadaki hali olmuştur.

Sonuç itibarıyla yumuşak güç ve kültürel diplomasisi kavramları birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Aktör, yumuşak güç kullanımı sayesinde toplumları veya devletleri istediği şekilde etkileyebileceğini ve kendisi için olumlu sonuçlar oluşturabileceğini fark edecektir. Uluslararası ilişkilerde aktörler fikirlerini,

⁴⁷ Joseph S. Nye, **Yumuşak Güç**, Elips Kitap, Ankara 2005, s.14.

⁴⁸ Nye, *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*, s.11.

⁴⁹ Marta Ryniejska Kieldanowicz, “*Cultural Diplomacy as a Form of International Communication*”, **University of Wrocław Institute for International Studies The Section of International Communication**, 2009, s.12, <https://instituteforpr.org/>, Erişim Tarihi: 27.05.2021.

⁵⁰ Nye, *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*, s.107.

değerlerini, politikalarını ve kültürlerini hedef alınan topluluğa tanıtması, anlatması, beğendirmesi, cazip göstermesi gerekmektedir. Bu yüzden, kültürel diplomasi yumuşak gücün bir aracı olarak kullanılmaktadır yorumu yapılabilir. Ayrıca devletler, kültürel diplomasi faaliyetleri yürütürken yumuşak güç kaynaklarına büyük önem vermektedirler. Kültürel diplomasisi faaliyetlerinin alanını ve etkisini genişletmek için yumuşak güç kapasitelerini arttırmak durumundadırlar. Bu durum sanat (müzik, sinema, tiyatro), spor (futbol, basketbol), eğitim, yemek kültürü gibi çalışmalarla mümkün olabilmektedir. Ülkeler bu alanların birinde ya da birkaçında başarılı olduğunda, diğer ülkelerin halkları üzerinde olumlu bir algı oluşturabilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, kültürel diplomasisi faaliyetleri, yumuşak güç potansiyelinin harekete geçirilmesiyle oluşmaktadır.

2.4. Kültürel Diplomasinin Tarihsel Gelişimi

Kültürel diplomasi kavramını izah edebilmek için diplomasi ve kültür terimlerini incelemek yararlı olacaktır. Çeşitli kültür tanımları yapılmıştır. Clifford Geertz, bir halkın yaşam biçiminin tamamının da dâhil olduğu toplam on bir tane kültür tanımlaması yapmıştır. Geertz'in yapmış olduğu kültür tanımlarının içerisinde “Bireyin kendi grubundan elde ettiği toplumsal kalıt; Düşünme, hissetme ve inanma yolu; Öğrenilmiş davranış; Bir tarih çökeltisi” gibi tanımlamalarda mevcuttur.⁵¹ Türk Dil Kurumu sözlüğü ise kültür kelimesini, “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” de dâhil olmak farklı şekillerde tanımlamaktadır.⁵²

Diplomasiye dair farklı farklı tanımlar yapılmıştır. Oxford İngilizce Sözlüğü'nde yer alan tanıma göre, “diplomasi farklı ülkeler arasındaki ilişkileri yönetme faaliyeti; bunu yapma becerisidir”.⁵³ Diplomasiye dair çeşitli tanımlar kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesi anlatılırken verildiği için burada tekrar verilmeyecektir.

⁵¹Yağmurlu, “Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi”, s.1185.

⁵² Kültürün farklı tanımlarına ulaşmak için bk. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 06.06.2021.

⁵³ Diplomacy, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/diplomacy>, Erişim Tarihi: 6.06.2021.

Kültürel diplomasinin tanımlanmış veya üzerinde mutabık kalınmış kesin bir tanımının olmadığı görülmektedir. Kültürel diplomasi, askeri araçlar kullanan sert gücün aksine, değerlerin ve fikirlerin kültür kanalı aracılığıyla iletişim kurma imkânını sağlayan yumuşak gücün en iyi örneğidir.⁵⁴ Kültürel Diplomasi Enstitüsü'nden Dr. Emil Constantinescu, Romanya'nın eski Cumhurbaşkanı (1996-2000) tanımı şu şekilde yapmıştır: “Kültürel diplomasi, en iyi şekilde, ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmek, sosyokültürel işbirliğini geliştirmek veya ulusal çıkarları desteklemek için fikirlerin, değerlerin, geleneklerin ve kültür veya kimliğin tüm yönlerinin değiş tokuşuna dayanan ve bunları kullanan bir eylemler süreci olarak tanımlanabilir.”⁵⁵ Kültürel Diplomasi Enstitüsü, kültürel diplomasiyi kamu, özel sektör veya sivil toplum örgütlerinin de dâhil olduğu; ilişkileri ve kültürel işbirliğini arttırmak, ulusal menfaatleri desteklemek amacıyla fikirlerin, düşüncelerin, değerlerin, geleneklerin ve kültür veya kimliğin bütün yönlerinin değişimine dayanan ve bunları kullanan bir eylemler süreci olarak tanımlamıştır.⁵⁶ Buradaki gaye, bireylerin farklı kültürlere erişmelerine izin vermek, böylece karşılıklı işbirliğini sağlamak olarak yorumlanabilir. Tarihsel olarak, kültürel diplomasi genellikle sanat, eğitim ve fikirleri içermekle birlikte, sağlık hizmetleri, toplumsal ve ekonomik kalkınma gibi kültürel sahanın ötesindeki faaliyetleri de içeren kamu diplomasisinin alt dalı olarak görülmüştür.⁵⁷

Joseph Nye'e göre, devletin yumuşak gücünün harekete geçirilmesi için kültürel diplomasiye ihtiyaç vardır. Bunun ise üç şekilde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. “Bunlar; bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış politikasıdır. Kültür (çekici olduğu sürece); siyasi değerler (hayran olundukları ve yurtiçi ve yurtdışındaki eylemlere yansydıkları sürece); ve dış politika (meşru ve ahlaki bir temel oluşturduğunda) etkili olabilmektedir.”⁵⁸ Kültürel diplomasinin müzik, sinema, sergiler, fuarlar, eğitim, çeşitli alanlardaki değişim programları, kütüphaneler, dil programları, edebi eserler,

⁵⁴ Joseph S. Nye, **The Paradox of American Power**, Oxford University Press, Oxford 2002, s.8.

⁵⁵ **The Cultural Diplomacy Dictionary**,(Editör: Dr. Kishore Chakraborty), Academy For Cultural Diplomacy, https://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_about, s.30-31, Erişim Tarihi 07.06.2021.

⁵⁶ What is Cultural Diplomacy,Institute For Cultural Diplomacy, https://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

⁵⁷ Bill Ivey, “*Cultural Diplomacy and The National Interest: In Search of a 21st-Century Perspective*”, **Arts Industries Policy Forum The Curb Center at Vanderbilt**, 2002, s.1.

⁵⁸ Nye, *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*, s.5.

çeviriler, programlar, diziler kısacası değerlerin, geleneklerin, göreneklerin ve kültüre ait tüm kavramların değiş-tokuşunu içerdiği görülmektedir.

Kültür ve diplomasi arasında 1910'lu yıllarda başlayan bir ilişkinin kurulduğu düşünülmektedir. Fransa, Fransızca dil, edebiyat ve kültürünü yaymaya çalışan kurumlara destek olmuştur. 1910 senesinde “Yabancı Ülkelerdeki Okul ve Vakıflar Bürosu” kurulmuş, bu alanda çalışan kurumlar “Quai d’Orsay” bünyesinde toplanmıştır. Benzer şekilde, Almanya, Fransa, İtalya’da, kendi ülkelerinin dil ve kültürünü yaymak için bu kurum ve kuruluşlara destek vermişlerdir.⁵⁹ Almanya ve Fransa’yı Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri takip etmiş, 1934 yılında British Council kurulmuştur.⁶⁰ İkinci Dünya Savaşı’nın ardından eğitim, bilim ve kültür alanlarında uluslararası işbirliği yoluyla barışı inşa etmeyi amaçlayan UNESCO⁶¹ kurulmuş, ülkelerde dış ilişkilerini yürütürken kültürel diplomasiyi de kullanma düşüncesi oluşmuştur. Öyle ki UNESCO’ya üye devletler, görevlendirdikleri misyon şefleri vesilesiyle, kendi kültürel faaliyetlerini öğretmeye ve etkileşimde bulunarak işbirliğini geliştirmeyi hedeflemişlerdir.⁶² 1945 yılından 1989’un sonlarına kadar ülkeler arasında yürütülen kültürel faaliyetler, ülkelerin amaçlarının ve taktiklerinin uygulanmasında etkili bir araç olmuştur. Sovyet Rusya ve ABD, Soğuk Savaş boyunca, kamuoyunun desteğini kazanmanın yolunun kültürel diplomasiden geçtiğinin farkına varmışlar ve iki taraf da karşı tarafı saf dışı bırakabilmek için etkili bir şekilde kültürel çalışmalar yürütmeye özen göstermişlerdir.⁶³ Bu kapsamda iki tarafta kültürel diplomasi aktörleri vasıtasıyla kendi ülkelerinin kültürel değerlerini başka bir ülkenin kamuoyuna aktarmaya çalışmışlardır. Küreselleşmenin de etkisiyle, Soğuk Savaş sonrasında devletlerarasında siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin artması, kamu diplomasisinin

⁵⁹ İskit, a.g.e, s.121.

⁶⁰ Şamil Öcal, “*İran Dış Politikasında Yumuşak Güç Kullanımı: Kültür ve Dil*”, **Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, December 2018, s.48-49.

⁶¹ “UNESCO tarafından tanınan kültürel sözleşmeler, uluslararası işbirliği için benzersiz bir küresel platform sağlar ve insan haklarına ve ortak değerlere dayalı bütünsel bir kültürel yönetim sistemi kurar. Bu uluslararası anlaşmalar, antik arkeolojik alanlar, somut olmayan ve sualtı mirası, müze koleksiyonları, sözlü gelenekler ve diğer miras biçimleri dâhil olmak üzere dünyanın kültürel ve doğal mirasını korumak ve muhafaza etmek ve yaratıcılığı, yeniliği ve dinamik kültürel sektörlerin ortaya çıkmasını desteklemek için çaba göstermektedir.” UNESCO’nun kültür alanındaki çalışmalarına ulaşmak için bk. UNESCO, <https://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity>, Erişim Tarihi: 11.11.2021

⁶² Purtaş, a.g.m, s.3.

⁶³ Gonca Yıldırım, “*Türkiye Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün Faaliyetlerinin Kültürel Diplomasisi Bağlamında İncelenmesi*”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi**, 2015, s.3, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

bir aracı olan kültürel diplomasiye farklı anlamlar yüklenmesine sebebiyet vermiştir çıkarımında bulunmak yanlış olmayacaktır.

2.5. Kültürel Diplomasinin Alanları ve Aktörleri

Kamu diplomasisinin uygulama sahasının içinde en etkili yumuşak güç araçlarından biri kültürel diplomasıdır. Kamu diplomasisi içerisinde bir alt başlıkta yer almaktadır. Kültürel diplomasi icra edilirken kullanılan araçlar ve yöntemler analiz edildiğinde kültürel diplomasinin devletler ve halklar arasında ilişkilerin tesis edilmesine ve güçlendirilmesine yönelik çok mühim yardımının olduğu görülmektedir. Bir ülkenin menfaatleri için kültürü ve kültüre dair unsurları şuurlu bir biçimde tanıtması, takdim etmesi ve farklı toplumlarda pozitif algı oluşturabilmesi amacıyla ikna aracı olarak kullanması karşımıza kültürel diplomasi kavramını çıkartmaktadır.

Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin ana yapı taşıdır; çünkü bir ulusun kendisiyle ilgili duygu, düşünce ve değerlerin en güzel sunulduğu yer kültürel faaliyetlerdir. Kültürel diplomasi;⁶⁴

- Politikacılara siyasi, iktisadi v.b. açılardan birliktelikler oluşturmayı arzu ettikleri topluluklarla ‘güven temeli’ oluşturma konusunda katkı sağlar.
- İnanış, aile ve eğitime verilen önem gibi hususlarda müşterek değerler olduğunun altını çizer.
- Hükümetlerden ziyade halklar arasında ilişkiler kurmaya çalışır.
- Siyasi ayrılıklara rağmen işbirliği için pozitif bir fırsat oluşturur.
- Diplomatik ilişkilerin az veya bozuk olduğu devletler ile yakınlaşmak için uygun ortamların oluşmasına fırsat tanır.
- Farklı dillerin konuşulduğu ülkelerde yaşayan başka toplumlara da ulaşarak geniş bir kitleye erişebilme imkânı sunmaktadır.
- Sivil toplumun gelişmesine katkı sağlar.
- Nefret gibi olumsuz hislerin olumluya dönmesine yardımcı olur.

⁶⁴ 2005 - Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy,15.09.2005, <https://20092017.state.gov/pdcommission/reports/54256.htm>, Erişim Tarihi: 20.11.2021.

Sayılan katkılardan da görüleceği üzere kültürel diplomasi ülkeler arasında köprüler kurmaktadır. Bir milletin kültürünün parçası sayılabilecek sanat, eğitim, spor, diaspora, iletişim, medya gibi unsurlar kültürel diplomaside kullanılmaktadır. Bahsi geçen bu unsurlar eğitim kurumları, STK'lar, kanaat liderleri, iletişim organları, lobiler, baskı grupları, uluslararası örgütler gibi kültürel diplomasisinin aktörleri tarafından uygulanmaya çalışılmaktadır. Kültürel diplomasi alanları arasında, ülkelerin özellikle dil öğretme çalışmaları, değişim programları uygulamaları, kültür ve sanat alanında kendilerini ifade ettikleri çalışmalar ve medyanın kullanımının öne çıktığı görülmektedir. Dil, bir ulusun kültürünün en önemli özelliğinden biridir. Yabancı dil öğrenilmesi/öğretilmesi, diğer kültürlerin öğrenilmesi bağlamında önemli bir durum olmaktadır. Bir ulusun kendi ülke dilini yabancılara öğretmesi, yabancıların o ulusun edebiyatına, filmlerine, yayınlarına, medya araçlarına ve taşıdıkları mesajlara erişebilmelerini sağlamaktadır. Örneğin, British Council, Birleşik Krallık'ın diğer ülkeler arasındaki kültürel, sanatsal ve eğitim ilişkilerine katkı sağlamaktadır.⁶⁵ Aynı şekilde, dünyada İngilizce'nin en fazla rağbet gören dil olması, kamu diplomasisi açısından İngiltere'ye yarar sağlamış, dil aracılığı ile kültürel diplomasi yürütülmüştür.⁶⁶ Benzer şekilde çok çeşitli ülkelerde, Almanca dil ve kültürünü tanıtan Goethe Enstitüsü, Fransız dilini ve kültürünü tanıtan Allianca Français ve Kültür Merkezlerinde Türkçe öğretimi yaparak Türk kültürünü tanıtmayı amaçlayan YEE, önemli kültürel diplomasi kuruluşları olarak ifade edilebilir.

Kültürel diplomasiyi kullanan devletlerin vurguladıkları iki ana öge dil ve eğitimdir. Eğitim, dili tamamlamakta ve farklı sanat ve kültür alanlarını da kapsamaktadır.⁶⁷ Okullar ve üniversitelerin açılması, kütüphanelerin kurulması, değişim programları, roman, öykü, şiir gibi edebi eserlerin yabancı dillere çevrilmesi, kültürel diplomasi kullanılmasında önemli rol oynamaktadır. Uluslararası değişim programları sayesinde, farklı ülke vatandaşları ile yüz yüze temas kurulmakta, bu durum kültürlerarası iletişimi kolaylaştırmakta ve böylece kültürel diplomaside önemli bir role sahip olunmaktadır.⁶⁸ Fulbright, "The Japan Exchange and Teaching Programme",

⁶⁵ British Council Hakkında, <https://www.britishcouncil.org.tr/about>, Erişim Tarihi: 16.07.2021.

⁶⁶ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", 20.01.2011, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>, Erişim Tarihi:16.07.2021.

⁶⁷ **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, (Derleyen: Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, 5. Basım, İstanbul 2017, s. 377.

⁶⁸ Antonio F. de Lima Jr, "The Role of International Educational Exchanges in Public Diplomacy", **Place Branding and Public Diplomacy**, Vol:3, 2007, s.234.

Erasmus+, DAAD bu uygulamalardan birkaç tanesidir. Örneğin Fulbright Programının amacı: “Amerika Birleşik Devletleri halkı ile diğer ülke halkları arasında eğitim ve kültürel alışveriş yoluyla karşılıklı anlayışı artırmak; ABD’nin diğer uluslarla bağlarını güçlendirmek ve böylece Amerika Birleşik Devletleri ile dünyanın diğer ülkeleri arasında dostane, sempatik ve barışçıl ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmaktır.”⁶⁹ Bu amaç bize kültürel diplomaside ve kültürler arası alışverişte eğitim programlarının önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

Kültürel diplomaside kullanılan araçlardan diğeri de kültür ve sanat faaliyetleridir. Milletlerarası ilişkilerde karşı tarafa iletilmek istenen düşünce, sanatsal araçlarla etkili bir şekilde verilebilmektedir. Kültür ve sanat, ülkeler arasındaki karşılıklı anlayışın, fikir alışverişinin ve kültürel ilişkilerin biçimlenmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Uluslararası alanda diplomatik ilişkilerin artması neticesinde, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra, ülkeler kültürel zenginliklerini uluslararası platformda sergilemeye başladıkları görülmektedir. Dünyanın önde gelen ülkeleri, kültürel diplomaside, tiyatro, sinema, bale, resim, müzik, heykel gibi çeşitli sanatları kullanmışlar ve kullanmaya da devam etmektedirler. Örneğin, Amerikan kültürünün tanıtılmasında ve olumlu imaj oluşturmada Hollywood filmleri önemli bir paya sahiptir.⁷⁰ Aynı şekilde, Eurovision Şarkı Yarışması da ülkelere kendini ifade etme, kültürel miraslarını aktarma, güvenilirliklerini artırma, diğer ülkelerde farkındalık yaratma ve o ülkelerin vatandaşlarının sempatilerini kazanma şansı vermektedir.⁷¹ Cannes/ Berlin/ Venedik Film Festivali; Müzik alanında yapılan Grammy Ödülleri; film alanında verilen Akademi (Oscar) Ödülleri kültürel diplomaside hatırı sayılır araçlar olarak değerlendirilebilir.

Değişim programları, kültür sanat faaliyetleri gibi hedef topluluklara erişmeyi ve onlarla iletişim kurmayı sağlayan diğer bir araç medyadır. Bu yüzdendir ki medya kültürel diplomasi için en önemli unsurlardan biridir. Kültürel diplomasisinde medya, devletlerin kamuoyu oluşturmada, politikalarını iletmelerinde ve kültürel

⁶⁹ **The Policies of The J. William Fulbright Foreign Scholarship Board**, Bureau of Educational And Cultural Affairs United States Department of State, Last Revision: November 2019, https://eca.state.gov/files/bureau/front_matter_-_11-2019.pdf, Erişim Tarihi: 11.07.2021.

⁷⁰ Akçadağ, *a.g.m.*, s.11.

⁷¹ Gaye Aslı Sancar, “Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İstanbul 2012, s.232.

tanıtımlarında sık kullandığı bir araç olmuştur.⁷² Radyo, televizyon, gazete, web siteleri ile sosyal medya platformları (twitter, instagram, facebook v.b.) medyanın başlıca kaynaklarını oluşturmaktadırlar. Gündem oluşturma yeteneğine sahip kitle iletişim araçlarının toplumlar üzerinde etkisi su götürmez bir gerçektir. Olumlu ya da olumsuz yayınlar, medya tarafından kamuoyunun gündemine getirilmekte, bu durum insanların kanaatlerini, düşüncelerini şekillendirmektedir.⁷³ Bu kapsamda, uluslararası alanda, BBC, Deutsche Welle, CNN, El-Cezire, Amerika'nın Sesi Radyosu, TRT World, Washington Post etkili medya araçları olarak değerlendirilebilir.

Medya, kültürel diplomasinin dinleme fonksiyonun da gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Dinleme, kültürel diplomasinin unsurlarından biridir. Dinleme, bir aktörün yurtdışındaki kamuoyu kanıları hakkında veriler toplaması, harmanlaması ve bu verileri kamu diplomasisi yaklaşımı veya politikası doğrultusunda kullanmasıdır.⁷⁴ “Kamu diplomasisi konuşmak kadar dinlemeyi de gerektiren çift yönlü bir iletişim yöntemidir. Başka bir deyişle, kamu diplomasisi aracılığıyla kamuoyuna dış politika stratejileri doğrultusunda bilgi aktarımı yapıldığı kadar, kamuoyunun da görüşleri alınabilmekte ve bu görüşlerin dış politika stratejilerinin oluşturulması aşamasında önemli etkileri olabilmektedir.”⁷⁵ Bu çerçevede değerlendirildiğinde, ulusların kültürel taraflarını ön plana çıkartmak, iletişimi geliştirmek bağlamında dinleme faaliyeti önem kazanmaktadır. Kültürel diplomasi için yabancı toplumları dinlemek, onları anlamak, onlar hakkında bilgi toplamak ve bu bilgiler doğrultusunda dış politikaya şekil vermek ve siyaset yürütmek önemlidir.⁷⁶

Kültürel diplomaside kullanılan önemli araçlardan biri de diasporalardır. Diasporalar, hedef ülkenin dilini iyi bilmekte ve ihtiyaçlara hızlıca karşılık verebilmektedirler. Bu durum devletlere alan çalışması yapabilme, hedef ülkenin kamuoyunun istekleri hakkında malumat alabilme, anayurtları ile aracısız etkileşime girebilme fırsatı sunduğu için önemli birer kamu diplomasisi uygulayıcılarıdır.⁷⁷ Ayrıca diasporalar,

⁷² Emrah Aydemir, Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2016, s.166.

⁷³ Gaye Aslı Sancar, **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, BETA Yayınları, İstanbul 2012, s.99.

⁷⁴ Cull, a.g.e, s.18.

⁷⁵ Sancar, Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler, s.300.

⁷⁶ Akçadağ, a.g.e, s.6.

⁷⁷ Esra Hatipoğlu, Küresel Kamu Diplomasisinde Türk Diasporası, **Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi**, 24.03.2014, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/26794/kuresel_kamu_diplomasisinde_turk_diasporasi_2023perspektifi, Erişim Tarihi:20.07.2021.

yalnızca yaşamlarını sürdürdükleri devletteki lobicilik uygulamalarını değil aynı zamanda anavatandaki siyasi gelişmeleri de etkilemeye başlamışlardır. Bu durum akraba devletleri, yurt dışında yaşayan vatandaşlarını dikkate almaya, onlar ile yakın iş birliği yapmanın yollarını bulmaya zorlamaktadır.⁷⁸ Aynı şekilde, diasporalar, yaşamlarını idame ettirdikleri ülkenin kültür, gelenek, görenek gibi hayat tarzlarını bildiklerini için, diasporalar vesilesi ile kültürel ilişkilerin kurulması, hızlandırılması kültürel diplomaside tercih edilen araçlar arasındadır.

Kültürler arasında ortaklıkların kurulması, diyalogların geliştirilmesi için kültürel diplomaside kullanılan araçlardan bir diğeri spordur. Sportif etkinlikler ülkeler arasında ilişki kurmak ve ülkelerin işbirliklerini geliştirmeleri için uygun şartları oluşturma imkânı sunmaktadır.⁷⁹ Spor, bir ülkenin kendini başarılı ve güçlü olarak diğer ülkelerin milletlerine göstermesi için bir araç olarak görülmektedir. Bu durum hem spor etkinliklerine ev sahipliği yaparak hem de spor alanında kendini geliştirerek mümkün olmaktadır. Sporla alakalı uluslararası faaliyetler yalnızca sportif özelliği ile değerlendirilmemektedir. Uluslararası arenada sportif faaliyetlere katılan sporcular kendilerini temsil ettikleri gibi ülkelerini de temsil etmektedirler. Bu platformlarda kazanılan madalyalar sporcunun bireysel olarak başarısını gösterdiği gibi o ülkenin bir sporcu yetiştirebilecek kapasiteye sahip olduğuna da işaret etmektedir. Aynı zamanda spordaki başarılar kendilerini o ülkeye ait hisseden milyonların gururlarını okşamaktadır. Bu bağlamda spor, ülkelerin yumuşak gücünün ve kültürel diplomasisinin aracı olarak değerlendirilmektedir.⁸⁰ Bu kapsamda, Uluslararası Kış/Yaz Olimpiyatları, FİBA/FİFA Dünya ve Avrupa Kupası, UEFA Şampiyonlar Ligi gibi organizasyonlar kültürel etkileşimi sağlamakta yararlı ve önemli girişimler arasındadır. Örneğin, FİFA 2019 Kadınlar Dünya Kupası 1,12 milyar ⁸¹, 2008 Pekin Olimpiyat oyunları ise 4 milyar kişi tarafından izlenmiştir.

Kültürel diplomasi bir devletin itibarını yükseltmekte, sıkıntılı konuların olumsuz yansımalarına karşı önlem almaya yardımcı olmakta ve devletin çabalarına katkıda

⁷⁸ Fırat Yıldız, “*Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar*”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Bahar 2013, s.310-311.

⁷⁹ Sancar, Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler, s.205.

⁸⁰ Aslı Yağmurlu, “*Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi*”, Gaziantep University Journal of Social Sciences, Yıl: 2019, Cilt: 18, Sayı: 4, s.1374.

⁸¹ 2019 Kadınlar Dünya Kupası'nı 1,12 milyar kişi izledi, <https://www.mackolik.com/futbol/haber/2019-kadinlar-duenya-kupasini-112-milyar-kisi-izledi/r2jtpcsi6a8h1tu80ugm3hmx4>, Erişim Tarihi: 19.07.2021.

bulunmada etkin rol oynamaktadır. Bu kapsamda kültürel diplomasi aktörleri, hem Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı gibi ulusal, hem de karşılıklı açılan okullar, üniversiteler, hem de bölgesel kuruluşlarla yürütülebilmektedir. Devlet aktörlerinin yanı sıra, kültürel diplomasının devlet dışı aktörleri arasında STK'lar, öğrenciler, sanatçılar, akademisyenler, vakıflar, dernekler ve iş adamları gibi etmenler de vardır.

2.6. Sosyal İnşacı Perspektifinden Kültürel Diplomasi

Soğuk Savaş'ın sona ermesini ve sistemdeki değişikliği diğer teoriler açıklamakta yetersiz kaldığı için, sosyal inşacılığın ön plana çıktığı görülmektedir. Sosyal inşacılığa göre uluslararası sistem maddi unsurlardan daha çok düşünsel, sosyal ve kültürel etmenler üzerine kuruludur. İnşacılık kavramını 1989 senesinde kullanan ve tanıtan Nicholas Onuf'tur. Onuf'a göre bireylerin toplumu oluşturduğu gibi toplum da bireyleri oluşturmaktadır. Süreç çift yönlüdür. İnsanları ve toplumu birbirine bağlayan şey ise kurallardır. Onuf için sosyal inşacılıkta üç ana görüş bulunmaktadır. Bunlar toplumun ve bireyin birbirlerini biçimlendirme süreci, bir element olarak dilden faydalanılması ve kuralların varlığıdır. İlk olarak Onuf, kişilerin ve toplumun süreklilik içinde karşılıklı oluşturduklarını vurgulamaktadır. İkinci olarak toplumsal inşa sürecinde dilin, kuralların, kurumların ve politikaların araç olarak kullanıldığını söylemektedir. İnsan dilini kullanarak isteklerini ifade edebilir ve faaliyet gösterebilir. Üçüncüsü ise kuralların varlığıdır. Kurallar tarafsız değildir ve kuralı kullanan taraf diğer tarafı denetleyebilme yeteneğini kazanmış olur.⁸²

Kratochwill ve Wendt ise inşacılığın temellerini atmışlardır. Wendt'e göre uluslararası ilişkilerde devletlerin güvenliklerini sağlamaları ülkelerin karşılıklı ilişkilerine bağlıdır. Bu ilişki evresinde devletlerin kimliği ve çıkarları meydana gelmektedir.⁸³ Kimlik devletlerin çıkarlarının alt yapısını oluşturmaktadır. Ayrıca, uluslararası sistem maddi değil sosyaldır. Bu sistem maddi unsurlardan daha önemli olan kültürel etmenleri de kapsamaktadır.⁸⁴

⁸² Nicholas Onuf, "The Constitution of International Society", **European Journal of International Law**, Cilt 5, Sayı 1, 1994, s.1-20.

⁸³ Önder Arı ve Abdullah Kıran, "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık", **Ekev Akademi Dergisi**, Yıl: 15, Sayı: 46, (Kış 2011), s.59-60.

⁸⁴ Alexander Wendt, "Identity and Structural Change in Internatinal Politics", *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, (Derleyen: Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwil), **Lynne Rienner Publishers**, London 1996, s.50

Sosyal inşacı yaklaşımda, bireyi ve kimliği toplumun oluşturduğu kabul edilmektedir. Peter Berger ve Thomas Luckmann “Gerçekliğin Sosyal İnşası” isimli çalışmada, bir toplumun sosyal inşa süreçlerini ifade etmişlerdir. Toplumsal inşa sürecini kurumsallaşma ve sosyalleşme süreçleri temelinde açıklamışlardır. Berger ve Luckmann, dışsallaştırma, nesneleştirme ve içselleştirme süreçlerinin kimliğin inşasında etken olduğunu savunmuşlardır. İnsanlar kendini dışsallaştırdığında kendi sosyal dünyalarını oluştururlar. İnsanların sosyal dünyalarını oluşturmaları dışsallaşmaya nesnellik kazandırmaktadır. İnsan faaliyetinin nesnelleşmesi ile kurumsal dünya oluşur. Son aşama içselleştirmedir. Birey, norm ve değerleri içselleştirmekte, toplumun bir üyesi olmaktadır. Bu içselleştirme ile toplum, kimlik ve gerçeklik de oluşur. İnşacı kurama göre, insanlar sosyal dünyalarında oluşturdukları kimlikle hareket etmektedir. Oluşturulan bu kimlikten devletler etkileniyorsa aynı şekilde davranışlar sergilerler. Kimlikler de “belirli bir sosyal yapı üzerinde, onu idame ettirmek, onu değiştirmek ve hatta onu yeniden biçimlendirmek” suretiyle etkide bulunurlar.⁸⁵ Bu durum ulusal çıkarların da kimlikten etkilendiği çıkarımını yaptırmaktadır.

Kimlikler, ulusal ve uluslararası etkenlerle değişmekte ve biçimlenmektedir. Kimliğin oluşumu hakkında yapılan çalışmaların genellikle ilkçi ve inşacı yaklaşımlar ekseninde incelenmektedir. İlkçi yaklaşım etnisiteyi kan bağına dayandırmakta, kimliğin tarihten ve toplumsal olaylardan bağımsız olduğunu savunmaktadır.⁸⁶ İnşacı kurama göre, kimlikleri ve çıkarları biçimlendiren önemli faktör devletlerin arasındaki iletişimdir. “İnşa süreci başlı başına siyasi bir süreçtir. Bu inşa sürecinde oluşan kimlikler hem ulusal hem uluslararası siyasetteki olumlu veya çatışma içeren iletişim süreçleriyle ortaya çıkmaktadır.”⁸⁷

Sosyal inşacılıkta uluslararası sistemi kavramak için kullanılan ana terimlerden bir diğeri de normdur. “Norm” kavramı kurallar/ilkeler olarak kullanılmaktadır. Sosyal inşacılık, toplumsal gerçeğin meydana gelmesinde aktörlerin, yapıların, normların ve bilginin görevleri hakkında farklı görüşler içermektedir. Bu görüşler, sosyal dünyanın

⁸⁵ Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, **Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi**, Paradigma Yayıncılık, 1. Basım, Ocak 2008, s.151-250.

⁸⁶ Şener Aktürk, “*Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler*”, **Doğu Batı**, Yıl: 9, Sayı: 38, Ağustos/Eylül/Ekim 2006, s.24-25

⁸⁷ Ebru Çoban Öztürk, “*İnşacı Kuram Gözüyle Ulusal Kimlik, İkili İlişkiler ve Uzlaşma*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 47, 2014, s. 87-89.

öznelararası olduğunu, düşüncelerin ve fikirlerin yapıcı görevini, aktör ile yapı arasındaki etkileşimin karşılıklı olduğunu niteleyen fikirler sunmaktadır. Bu durum aktörlerin kimlik ve çıkarların kapsamının önceden belli olmadığını, etkileşim sonucunda sosyal yapılar tarafından oluşturulduğunu iddia etmektedir.⁸⁸ Kuramsal açıdan sosyal inşacılık, ana olarak insan bilincine ve diline önem vermektedir. Sosyal inşacılara göre uluslararası dünyanın ana etkenleri daha çok düşünseldir. Kolektif bir amaç vardır. Bu yüzden düşünsel etmenlerin görevi amaçsal, kurucu ve normatiftir.⁸⁹

Sosyal inşacı kuram Türk kamu yönetimi açısından değerlendirildiğinde, soydaş kavramının Türkiye tarafından yapılandırılan kimlik haline geldiği görülmektedir. Yıldız'a göre soydaş kimliğinin Türk etnisitesi üzerinden inşası, karşılıklı iletişimin bir ürünü olarak da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin etnik kimliğini ön plana çıkarması ile sonuçlanmıştır. Öyle ki TİKA, YTB, YEE, Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY, Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi Türkiye'nin kurduğu/yeniden düzenleme yaptığı ulusal veya bölgesel kuruluşların isimlerinden, görevlerinden anlaşılabilir.⁹⁰ Türkiye, son zamanlarda aktif ve çok boyutlu dış politika yürütmektedir. Bu bağlamda yıllar itibariyle farklı bölgelerde çalışmalarını yoğunlaştırdığı görülmektedir. Orta Asya ve Kafkasya da bunlardan biridir. Sosyal inşacılık, sosyal yapılar ve aktörler arasında karşılıklı inşaa ilişkisi olduğunu, insanların ve toplumların birbirlerini oluşturduğunu savunmaktadır. SSCB'nin yıkılmasının akabinde Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Türkiye, bağımsızlığını kazanan ülkelerin kalkınmalarına, gelişmelerine destek olmak için başta TİKA olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar kurmuş ve bir sosyal yapı oluşturmuştur. Oluşturulan bu kurum ve kuruluşların yürütmüş oldukları projeler, büyük öğrenci politikası, etkinlikler ve faaliyetler ile de kültürel yapılar üretilmiş, toplumlar arasında sağlanan iletişim neticesinde de Türkiye, bölge ülkeleri ile yakınlaşmıştır. 2000'li yıllardan sonra bölgeye yönelik kurulan/kurulmasına destek olunan kurumların artması, bu kurumlarının faaliyetlerini, etkinliklerini, projelerini arttırmaları Türk Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarına saygı gösterilerek, kültür temelli bir kimlik inşasının mevcut olduğunu göstermektedir.

⁸⁸ Mustafa Küçük, "Uluslararası İlişkiler Kuramında 'Konstrüktivist Dönüşü' Anlamak", *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*, 9 (2), 2009, s.773-774.

⁸⁹ Küçük, a.g.m, s.785.

⁹⁰ Fırat Yıldız, "Türk Kamu Yönetiminde 'Soydaş' Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 51, Sayı: 4, Aralık 2018, s.6.

Kültür, insanın çevresi ile girdiği tüm iletişimi kapsamaktadır. “Devletlerin küresel politikada uyguladıkları halkla ilişkiler faaliyetleri, enformasyon ve değişim programları, sanat, spor, eğitim gibi kültürel angajman etkinlikleri ile imaj, itibar ve algı yönetimi ve sivil toplum aktörleriyle ilişki inşa etme politikaları, konstrüktivizmin materyal olmayan güç ilişkileri ve özellikle fikirsel yapılar dediği düzlemde cereyan etmektedir.”⁹¹ Aktörler arasındaki iletişim, birbirlerini etkileme, güven tesisi ve ilişki inşası, öznelerarası özelliği kültürel diplomasinin sosyal inşacılık boyutuna işaret etmektedir. Ayrıca yumuşak güç uygulanırken tercih edilen kaynaklar sosyal inşacılık kuramında olduğu gibi kültür, norm, kimliktir. Ana özelliği yumuşak güç faktörü olması; dilin, kurumların ve politikaların bir araç olarak kullanılması nedeniyle kültürel diplomasi kavramını açıklamaya çalışan kuram sosyal inşacılıktır.

Bu bölümde çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Diplomasi, kamu diplomasisi, kültürel diplomasi, güç, sosyal inşacılık kavramları ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Diplomasinin sadece diplomatların yürüttükleri bir meslekten ziyade çok boyutlu bir hal aldığı, diplomaside dönüşüm yaşandığı, bu dönüşümün beraberinde kamu ve kültürel diplomasi gibi yeni alanları ortaya çıkardığı anlatılmıştır. Geleneksel kamu diplomasisinden yeni kamu diplomasisine geçiş süreci karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır. Devletten devlete tek yönlü olan diplomasinin, yeni kamu diplomasi ile birlikte devletten topluma ve toplumdan topluma olmak üzere çift yönlü olarak gerçekleştiğinin, devlet dışı aktörlerin de sürece dâhil olduğunun altı çizilmiştir. Kamu diplomasisinin, devletlerin birbirlerini kültürel olarak etkileme çalışmaları olduğu, kültürel etkilemenin ekonomik ve askeri boyutun dışında kültürel boyutta olduğu vurgulanmıştır. Bu neden ile kültürel diplomasisi yumuşak gücün bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, ana özelliği yumuşak güç faktörü olması nedeniyle de kültürel diplomasi sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde açıklanmıştır.

⁹¹ Ekşi, a.g.e, s.33-34.

3. TÜRKİYE VE KÜLTÜREL DİPLOMASİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ve Kültürel Diplomasi başlığı altında öncelikle kültürel diplomasının Türk dış politikasındaki yeri ve önemine yer verilecektir. Akabinde Türkiye'nin kültürel diplomasi yürütürken kurduğu/ kurulmasına destek sağladığı aktörlere değinilecek; kültürel diplomasi sanat, sergiler, eğitim ve değişim programları, dil öğretimi, din, spor etkinlikleri, diaspora, dinleme, iletişim araçları açısından açıklanmaya çalışılacaktır. Kültürel diplomasi alanları ve aktörleri açıklandıktan sonra 1991 sonrasında Türkiye'nin Türk Dünyasına yönelik politikaları, hedefleri ve Türk Dünyası'ndaki kültürel diplomasi faaliyetleri incelenecektir.

3.1. Kültürel Diplomasının Türk Dış Politikasındaki Yeri

Selçuklular ile başlayıp Osmanlı İmparatorluğu ile süren ve Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar devam eden zamanda yumuşak güç unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Yumuşak güç kullanımının önemli katkıları da olmuştur. Ortadoğu'dan Balkanlar'a çok geniş bir alanda dil, din, mezhep fark etmeksizin çeşitli topluluklar Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde bir arada yaşamışlardır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu uzun yıllar bu bölgelerde hâkimiyetini sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun kısa sürede yıkılmamasının asıl nedeni sert güç olmakla birlikte fethettiği bölgelerde yumuşak güç uygulaması da imparatorluğun uzun süre yıkılmamasını sağlamıştır. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde yaşamlarını sürdüren gayrimüslimler inanç ve ibadetlerini herhangi bir kısıtlama olmaksızın yapmış ve gelenek, görenek ve kimlikleri koruyabilmişlerdir. Din ve vicdan hürriyetlerine ek olarak eğitim hakları da imparatorluk tarafından teminat altına alınmıştır.⁹² Türkiye, Balkanlar, Kafkasya gibi farklı coğrafyalarda Osmanlı geçmişine dayanan kültürel mirasa sahiptir. Bölgesel farklılıklara rağmen, ortak geçmişin etkileri dinden dile, müzikten yemeğe, kültürden sanata birçok alanda varlığını göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin yumuşak gücüne büyük katkı sağlamaktadır. Duruma Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye'nin zengin bir kültürel dokusu vardır. Kültürel zenginliği konusunda önemli bir avantajı bulunmaktadır. Bu durum, yumuşak gücün üç

⁹² Demir, a.g.e, s.179-185.

kaynağından biri olan kültürün, Türkiye'nin yumuşak gücündeki karşılığını temsil etmektedir.

Kültür, binlerce yıllık bir birikimin sonucudur. İngiliz diplomat olan Sir Anthony Parsons, kültürü bir diplomasi aracı olarak kullanmanın bazı avantajları olduğunu dile getirmektedir. Ona göre; “Eğer birinin diline ve edebiyatına aşina iseniz, ülkesini, şehirlerini, sanatını ve insanlarını tanıyor ve seviyorsanız, içgüdüsel olarak daha az bildiğiniz bir yerden ziyade ondan mal satın alırsınız, haklı olduğunu düşündüğünüzde onu aktif olarak desteklersiniz.”⁹³ Burada ülkelerin veya toplulukların, bazı çekici gerekçelerle kendilerini yakın hissettiği ülkeler veya topluluklara daha yakın davrandıkları, onları destekledikleri, onları cezalandırmaktan kaçındıkları yorumu yapılabilir.

Kültürel diplomasinin Türk dış politikasındaki yerini, alanlarını ve aktörlerini anlayabilmek için Türkiye'nin kültürel diplomasi alanındaki hedeflerine göz atmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda, Milli Kültür Şura toplantılarının, Türkiye'nin yürüttüğü kültürel faaliyetlerin çerçevesinin çizilmesinde önemli rol aldığı kabul edilmektedir. Bu çerçevede “III. Milli Kültür Şurası Kültür Diplomasisi Komisyonunda”⁹⁴; çeşitli kültürler ve topluluklar arasında “belgesel çekimi, kültür yolculuğu/kervanı, edebiyat günleri” gibi faaliyetler düzenlenmesi; kültürel diplomasi konusunda yüksek lisans/doktora programları oluşturularak bu konunun akademiye dâhil edilmesi; Türk sanatının ve sanatçılarının eserlerinin, uluslararası organizasyonlara eklenmesi; YYE'nin büyümesi için yurtdışındaki başarı gösteren örneklerinden ve onların deneyimlerinden faydalanılması; Türkçe'nin dünyada kullanım alanının gelişmesi yönünde etkinlikler yapılması; Türkçe/Türkçe'den çeviri yapılan kitapların satım ve dağıtım faaliyetlerine katkı yapılması; “Büyükelçilikler başta olmak üzere Türkiye'de ve yurtdışında kültür diplomasisine katkı sunan milli kurumlar, uluslararası paydaşlar ve hedef kurumlar ile öğrenci değişim programlarının yönetiminin etkin kılınması”; müzelerin (özel/kamu) kurulması, kültürel diplomasi çerçevesinde korunması, teşvik edilmesi; Orta Asya, Balkanlar gibi müşterek

⁹³ Sofia Kitsou, “The Power of Culture in Diplomacy: The Case of U.S. Cultural Diplomacy in France and Germany”, *The Journal of Public Diplomacy*, January 2011, s.23

⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. **III. Milli Kültür Şurası Sonuç Raporu**, <https://kultursurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/50571%20raporsurasonucpdf.pdf?0>, Erişim Tarihi 13.09.2021

değerlerin olduğu bölgelere yönelik faaliyetler üzerinde konsantre olunması yönünde kararlar alınmıştır. Bu kararlar kültürel diplomasinin Türk dış politikasında yerinin mühim olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye coğrafi konumu itibariyle stratejik öneme sahip ülkelerden biridir. Ayrıca en eski medeniyetleri ve imparatorlukları bünyesinde barındırmasından ötürü de çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Bu durum Türkiye'nin dış politikasında kültürel diplomasisinin önemini arttırmıştır. Bu bağlamda Türk dilinin, kültürünün, tarihinin, sanatının öğrenilmesi ve yaygınlaştırması amacıyla birçok araştırma merkezleri kurulmuş ve yapılan projeler desteklenmeye çalışılmıştır. Türk dış politikasında kültürel diplomasinin öneminin daha kapsamlı açıklanabilmesi için uygulama alanları, aktörleri ve bu aktörlerin icra ettikleri faaliyetler ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

3.2. Türk Kültürel Diplomasisinin Uygulama Alanları

Kültür diplomasisi, ülkeler arasında birliktelik, iletişim ve etkileşim kurmanın bir aracı olarak kabul edilmiştir. Böylece kültür diplomasisiyle birlikte daha geniş kitlelere ulaşmak ve topluluklar üzerinde hatırı sayılır etkiler bırakmak mümkün olabilmektedir. Bu bölümde kitlelere ulaşmak için kültür diplomasisinin uygulama alanları açıklanmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Sanat

Sanatsal etkinlikler vasıtası ile kültürel diplomaside verilmek istenen mesaj, yararlı bir biçimde iletilebilmektedir. Türkiye'nin yurtdışında da zengin tarihsel ve kültürel mirası bulunmaktadır. Bu çerçevede icra edilen kültür ve sanat çalışmaları, yoğun olarak Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, YEE ve TÜRKSOY tarafından gerçekleştirilmektedir. Türk kültür ve sanatının tanıtımı amacıyla yurt dışında her yıl çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetler “Türk Kültür Günleri/ Haftaları/Yılları”, “Türk Sinema Günleri”, “Türk Festivalleri”, “Türk Yemekleri Haftası”, konserler, kültürel ve sanatsal alanda yapılan konferans ve seminerler, vb. etkinliklerden oluşmaktadır.

Sanatsal etkinliklerin, kültürel diplomaside bir araç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde sinema ve müzik, uluslararası platformlarda kabul görmekte olan önemli kültürel araçlardır. Türkiye kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütürken sinema sektöründen yararlanabilmekte, bu sayede uluslararası ilişkilerde olumlu imaj yaratabilmektedir. Örneğin, “Ertuğrul 1890” filmi Türkiye ile Japonya arasındaki dostluğu pekiştirmiş; 1950 yılında Kore Savaşı'nda Süleyman Astsubay'ın savaş meydanında kız çocuğu bulması ve sonrasında yaşanan olayların anlatıldığı Türk yapımı “Ayla” filmi aynı şekilde Türkiye ile Güney Kore arasındaki kültürel bağların gelişmesine katkıda bulunmuştur.⁹⁵

Nuri Bilge Ceylan'ın “Kış Uykusu” filmi, 2014 Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ödünü kazanmıştır.⁹⁶ 2019 yılında, “Omar ve Biz” filmi 35. Varşova Film Festivali'nde Ekümeniklik jüri en iyi film ödülünü, “Siyah Güneş “ filmi ise 72. Locarno Film Festivali'nde “En iyi uluslararası Film Festivali” ödülünü kazanan filmlerden bazılarıdır.⁹⁷ Yerli film sayısının artması, nitelikli filmlerin yapılması ve “Cannes, Berlin, Venedik, Moskova, Tokyo, Locarno” gibi dünyaca ünlü film festivallerinde ödüllere layık görülmeleri, Türk sinemasının uluslararası mecralarda adının duyulmasına ve markalaşmasına yardımcı olmaktadır yorumu yapılabilmektedir. Ayrıca, “Filming in Turkey” web sitesi ile Türkiye'nin tanıtımı yapılmakta, Türkiye'yi yabancı sinema yapımcıları açısından çekim merkezi seviyesine çıkarmak istenmekte ve böylece Türkiye ile uluslararası film sektörü arasında bağ kurulması hedeflenmektedir.⁹⁸

Kültürel diplomaside büyük bir etki yaratmak için kullanılan diğer sanat dalları ise tiyatro, opera, bale, müzik, resim ve heykel gibi sanatlardır. Türkiye'de bu alanlarda kendini yetiştirmiş ve dünyaca tanınan çok önemli kültür elçileri vardır. Amsterdam, Lahey, Zürih, Barselona, Lizbon gibi ülkelerde kültür-sanat alanlarında, ud, ney, saz, zurna gibi Türk kökenli çalgılar ile keman, flüt, bas, piyano gibi batı kökenli çalgıları birleştiren Okay Temiz, kurmuş olduğu “İsveç Türk caz grubu Oriental Wind” ile

⁹⁵ Ayla Filmi, <https://www.star.com.tr/kultur-sanat/ayla-filmi-konusu-kore-savasindan-dokunakli--babam-ve-kizim-hikayesi-haber-1269089/>, Erişim Tarihi: 13.08.2021.

⁹⁶ Altın Palmiye Kış Uykusunun, <https://www.milliyet.com.tr/cadde/altin-palmiye-kis-uykusu-nun-1887449>, Erişim Tarihi:13.08.2021

⁹⁷ Gişe Verileri, <https://sinema.ktb.gov.tr/TR-144746/gise-verileri.html>, Erişim Tarihi:13.08.2021

⁹⁸ **Kültür ve Turizm Bakanlığı 2020 yılı Bütçe Kitabı**, s.50, <https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/67143,2020/butesunumic12112012pdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 14.08.2021.

çalışmalarını Türkiye’den dünyaya yaymaya çalışmıştır.⁹⁹ Ayrıca, 44. ve 48. Grammy Ödüllerinde “En İyi Opera Kaydı” ödülüne layık görülen Soner Bülent¹⁰⁰, Durul Gence, Kerem Görsev, Celil Refik Kaya; Dünyanın en önemli piyano sanatçıları arasında gösterilen İdil Biret, Gülher ve Süher Pekinel Kardeşler, Kudsi Ergüner, Sihirli Flüt lakabı ile tanınan devlet sanatçısı Şefika Kutluer, Burhan Öçal, Tarkan ve Fazıl Say’da önemli müzik insanlarıdır.

3.2.2. Sergiler

Sergiler, yabancılarla etkileşim kurmamızı sağlayan kültürler arası bir iletişim aracıdır. Gelenekler, görenekler, davranışlar, fikirler, yorumlar ve kültür sergiler aracılığı ile aktarılabilmektedir.¹⁰¹ Türkiye sergilerle Türk kültürünü dünyaya tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, 2019 yılında Japonya Tokyo’da National Art Center’da ve Kyoto National Museum of Modern Art’da “The Treasures and the Tradition of Lale in the Ottoman Dynasty” başlıklı bir sergi düzenlenmiştir. İtalya Floransa Uffizi Müzesi’nde 2020 yılında “Hierapolis, Nehirlerin Efendisi, Bir Asya Kentinin Mitosları ve Gerçekleri” sergisi, Kore Devlet Somut Olmayan Kültürel Miras Merkezi’nde “Türk Kahvesi” sergisinin düzenlenmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır.¹⁰²

3.2.3. Eğitim ve Değişim Programları

Eğitimin hem devletlerin hem de kültürlerinin uluslararası platformlarda bilinirliğinin artması açısından faydası olmaktadır. Uzun vadede düşünüldüğünde kültürel diplomasi faaliyetlerinde de önemli katkıları bulunmaktadır. Üniversiteler ve okullar, kültürel değerlerin aktarılması bağlamında önemli rol oynamaktadır. Üniversiteler ve okullar, hedef ülkelerin gençlerine ulaşabilmesi bakımından önem taşımaktadır.

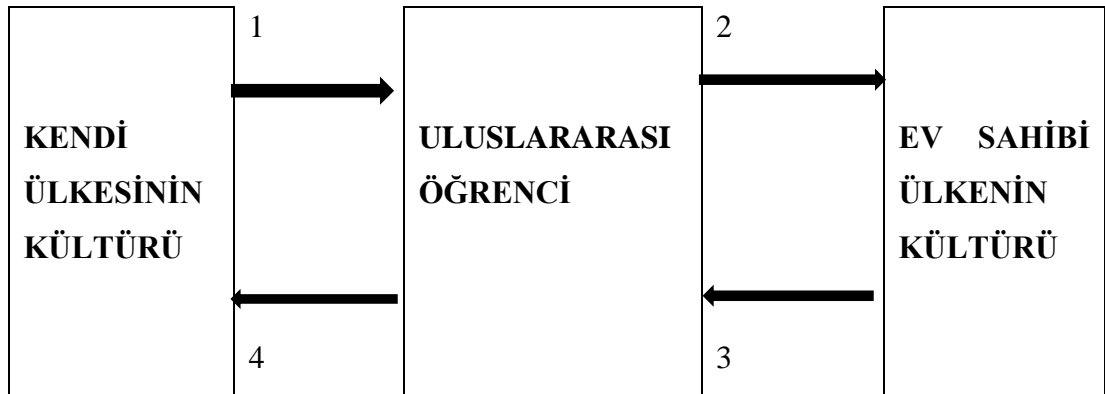
⁹⁹ Biyografi, <https://okaytemiz.com/biyografi/>, Erişim Tarihi: 18.08.2021.

¹⁰⁰ **Bülent Bezdüz Hakkında**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, <https://www.operabale.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/artistdetail.aspx?ArtistId=1572>, Erişim Tarihi: 18.08.2021.

¹⁰¹ Lenczowski, a.g.e, s.82.

¹⁰² **Kültür ve Turizm Bakanlığı 2020 yılı Bütçe Kitabı**, s.71-72, <https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/67143,2020/butesunumic12112012pdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 18.08.2020.

Şekil 3.1: Uluslararası Değişim Programı Özellikleri

Kaynak: Antonio F. de Lima Jr, The Role of International Educational Exchanges in Public Diplomacy, Place Branding and Public Diplomacy, Vol. 3, 2007, s. 240.

Öğrenci yabancı bir ülkeye gittiğinde iki şekilde kültür taşıyıcısı olarak işlev görmektedir: İlk olarak öğrenci kendi vatanında kazandığı kültürünü yanında taşımakta (ok 1) ve onu değişim programı boyunca ev sahibi ülkeye aktarmaktadır (ok 2). İkinci olarak, öğrenci ev sahibi ülkenin kültürünü de öğrenmekte ve deneyimlemekte (ok 3), ev sahibi ülkede öğrendiği kültürü kendi ülkesine aktarmaktadır (ok 4).¹⁰³

Eğitim faaliyetleri kapsamında öğrenci değişim programları yaygın olarak kullanılan kültürel diplomasi araçlarından biridir. Değişim programlarının kültürel diplomasi açısından üç ana işlevi bulunmaktadır; karşılıklı anlayış oluşturmak, ev sahibi ülke hakkında olumlu bir imaj yaratmak, ev sahibi ülkenin dış politikasına destek oluşturmaktır.¹⁰⁴ Ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yönelik Mevlana Değişim Programı, Erasmus+ gibi programlar aracılığıyla, öğrenciler eğitim görmek amacıyla vatandaş oldukları ülkelerden başka ülkelere gitmekte, dünya vatandaşı olmaları sağlanmakta, ülke dışında eğitim almaktadırlar. Yukarıda verilen tabloda da görüldüğü üzere, üniversitelerin imkânlarından faydalanan gençler, eğitimlerinin bitiminde kendi ülkelerine dönmekte, önceki yıllarda kurmuş oldukları bağlar ve iyi ilişkiler nedeniyle eğitim gördükleri ülkeyle, kendi ülkeleri arasında ilişkilerin gelişmesi konusunda yardımları dokunmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰³ Lima, a.g.m, s. 239.

¹⁰⁴ Lima, a.g.m, s. 249.

¹⁰⁵ Gündoğdu, a.g.e, s.71.

Öğrenci değişim programları ve devletler tarafından öğrencilere sunulan burs uygulamaları da bu kapsama dâhil edilebilir. Türkiye, Orta Asya'nın da dâhil olduğu birçok bölgeden öğrenim görme amacıyla ülkemize gelen öğrencilere “Türkiye Bursları” isimli burs projesi uygulamaktadır. Bununla birlikte, birçok akademisyen bilimsel çalışmalar yapmakta, konferanslar ve seminerler aracılığı ile fikir alışverişi gerçekleştirmektedir.

Başka ülkelerde bulunan okullar da kültürel diplomasi de mühim araçlar arasındadır. Bu okullar faaliyette buldukları devletin kanunlarına göre hareket etmekte ancak dil dersleri, seminerler, programlar, ders kitapları, etkinlikler ile kültürel değerlerini öğrencilere aktarmaktadır.¹⁰⁶ Türkiye'nin Azerbaycan, Gürcistan, Kırgızistan, Kuveyt, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan gibi çeşitleri ülkelerde ilkökul, ortaokul ve lise seviyelerinde okulları vardır.¹⁰⁷ “Türk-Kazak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi” ile “Türk-Kırgız Manas Üniversitesi” kültürel diplomasi açısından önemli araçlardandır.

3.2.4. Dil Öğretimi

Bir devletin kültürünü anlayabilmek için o ülkenin dilini öğrenmek önemlidir. Kamu diplomasisini etkili bir şekilde kullanan ülkeler, hedef ülkedeki kitlelerine, dil öğrenme merkezleri ve öğrenci değişim programları vasıtasıyla dil öğretme şansı sağlamaktadırlar. Bunun nedeni bir devletin hedef ülkedeki kitlelere kültürünü tanıtmının, onların kalplerini ve akıllarını kazanmanın en mühim vasıtasının lisan öğretiminden geçmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin yabancılara İngilizce öğretmek, onların Amerikan edebiyatına, filmlerine, yayınlarına, medyaya ve bunların taşıdıkları bilgi, fikir ve mesajlara ulaşabilmelerinde anahtar bir öneme sahiptir.¹⁰⁸

Türkiye, kültür merkezleri aracılığıyla Türk kültürü ve diline dair özellikleri paylaşarak kültürel diplomasiye hizmet vermektedir. Yunus Emre Türk Kültür

¹⁰⁶ Abdullah Özkan v.d, **Kamu diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, (Editör: Barış Kılınç), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eylül 2016, s. 17.

¹⁰⁷ Yurt Dışında Bulunan Okullarımız, <https://yyegm.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>, Erişim Tarihi: 20.08.2021.

¹⁰⁸ Lenczowski, a.g.m, s. 14.

Merkezleri'ndeki Türkçe kursları, "Tercihim Türkçe Projesi", "Türkoloji bölümleri" ve "Türkçe Öğretim Portalı" olmak üzere birçok alanda Türkçe öğretimine katkı sağlamaktadır.¹⁰⁹

3.2.5. Din

Din, kültürü oluşturan ve onu tanımlayan unsurlardan birisidir. Brenda Shaffer "dinin bir kültür unsuru ve biçimi olarak ülkelerin dış politikalarında önemli bir değişken olduğunu belirtirken Jeffrey Haynes de akıl ve gönülleri kazanmada etkili bir faktör ve aktör olan din ve dini toplulukları yumuşak güç unsuru olarak değerlendirmiştir".¹¹⁰ Bu çerçevede yeni kamu diplomasisinde, dini lider ve topluluklarla iletişime geçilmesi ve ilişki kurulmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü günümüzde dini cemaatler milletlerarası örgütlendiklerinden ötürü uluslararası ilişkileri etkileyebilme yeteneğine sahiptirler.¹¹¹ Tarihsel süreçlerde devletler dini dış politika aracı olarak kullanmış, kendi inancını tanıtmak ve o ülkeyi etkilemek için yabancı devletlere görevli insanlar göndermiş, amaçlarına bu vesileyle ulaşmaya çalışmışlardır.¹¹²

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Başkanlığın bünyesinde faaliyet gösteren Türkiye Diyanet Vakfı, bu konuda hizmetler yürütmektedirler. Yurt dışında Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Romanya, Moğolistan gibi yurt dışındaki lise ve üniversitelere destek vermekte, burs tahsis etmektedir. Kültürel değerlerimizi sonraki nesillere miras bırakmak için ilmi eserler üreterek, kültürel çalışmalar sürdürmektedir. "Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi (İSAM)" islami ilimler alanında çalışmalar yürütmekte; "İlim, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu (İLK SAY)" ise kültür, sanat, eğitim alanında yayınlar, toplantılar, seminer, araştırmalar yapmaktadır.¹¹³

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Faaliyetler, <https://www.yee.org.tr/faaliyet/turkceyi-yunus-emre-enstitusunde-ogren>, Erişim Tarihi: 25.08.2021.

¹¹⁰ Ekşi, a.g.e, s.203-205.

¹¹¹ Ekşi, a.g.e, s.204.

¹¹² Gündoğdu, a.g.e, s.74.

¹¹³ Eğitim/ Kültür, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>, Erişim Tarihi: 25.08.2021.

3.2.6. Spor Etkinlikleri

“Uluslararası spor etkinlikleri, ilişkileri düzeltmek ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki boşluğu doldurması bakımından diplomasi için bir araçtır.”¹¹⁴ Spor bir devletin kendini uluslararası arenada başarılı bir ülke olarak tanıtabilmesi için bir araç olmaktadır. Bu durum iki biçimde olabilmektedir. Birincisi geniş kapsamlı bir spor faaliyetini üstlenmek, ikincisi ise sporda adını duyurmuş bir ülke olmaktan geçmektedir.¹¹⁵ Spor organizasyonlarına iştirak eden sporcular devletlerini ve kendilerini temsile etmekte; kazanılan madalyalar devletin ve sporcunun muvaffakiyetini göstermektedir. Ayrıca spordaki başarılar kendilerini o ülkeye ait hisseden insanları gururlandırmaktadır. Spor bu bağlamda ülkenin yumuşak gücüne hizmet etmektedir.¹¹⁶

Olimpiyat oyunları, dünya şampiyonaları, uluslararası müsabakalar gibi her türlü spor organizasyonları, kültürel iletişimi ve etkileşimi geliştirmektedir. Çünkü bu tür etkinlikler, organizasyonu düzenleyen ülkenin kültürü, mimarisi, sanatı, müziği, yemek yeme alışkanlıkları, halk oyunları, tarihi ve turistik özelliklerinin tanıtımında büyük rol oynamaktadır. Spor sayesinde çeşitli kültürlerle sahip ülkelere gelen antrenörler, hakemler, sporcular, yöneticiler ve seyirciler hem yeni ülkeler ve kültürler görme hem de kendi kültürlerini tanıtmaya imkânı bulmaktadırlar.¹¹⁷

Türkiye, uluslararası spor organizasyonları düzenlemekte, organizasyonlara ev sahipliği yapmakta ve önemli sporcular yetiştirmektedir. 2005 Şampiyonlar Ligi Final Maçı, 2009 UEFA Kupası Finali, 2010 Dünya Erkekler Basketbol Şampiyonası, Universiade 2011 Kış Oyunları, 2012 Dünya Salon Atletizm Şampiyonası, 2013 yılında Akdeniz Oyunları, 2014 Kadınlar Dünya Basketbol Şampiyonası, 2019 UEFA Süper Kupa Finali, 2019 Avrupa Kadınlar Voleybol Şampiyonası, Formula 1 gibi çeşitli milletlerarası organizasyonlar Türkiye’de gerçekleşmiştir. Türkiye’de bu tür uluslararası etkinliklerin düzenlenmesi Türkiye’nin ve Türk kültürünün tanıtımına ve kültürel etkileşimin gelişmesine illaki katkı sağlamaktadır. Bu tür organizasyonların

¹¹⁴ Sancar, Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler, s.225.

¹¹⁵ Yağmurlu, Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi, s.8.

¹¹⁶ Yağmurlu, Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi, s.8.

¹¹⁷ Yasemin Gök, “Türkiye’nin Gençlik ve Spor Alanındaki Kamu Diplomasisi Etkinliği”, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2016, s.140.

yanında, Hidayet Türkoğlu, Mirsad Türkcan, İbrahim Kutluay, Ersan İlyasova, Semih Erden, Furkan Korkmaz, Cedi Osman gibi NBA’de forma giyen/giymiş Türk Basketbolcular¹¹⁸ Türkiye’nin temsilcileri olmuşlardır. Ayrıca Naim Süleymanoğlu ve Halil Mutlu halterde; Taha Akgül ve Hamza Yerlikaya güreşte; Süreyya Ayhan, Elvan Abeylegesse atletizmde; Kenan Sofuoğlu motosiklet yarışında; “Mr.Magic” ve “The Turkish Prince” lakaplarıyla anılan Semih Saygıner bilardoda; “Avrupa Altın Ayakkabı Ödülünü” kazanan Tanju Çolak, Arda Turan ve Emre Belözoğlu ise futbol da adını uluslararası platformlarda duyurmuş, Türkiye’nin tanıtımına katkıları olan önemli sporculardandır. Ayrıca, Cedi Osman’ın da oynadığı Cleveland Cavaliers ve Toronto Raptors arasında yapılan NBA maçında Türk gecesi düzenlenmesi, canlı yayımla milyonlarca kişinin maçı izlemesi ve maç sırasında Türkiye ve Türk kültürünün tanıtımının yapılması¹¹⁹ Türk kültürel diplomasisi açısından önemlidir.

Kültürel diplomasinin bir aracı olan sporun her branşında ülkemizin temsil edilmesi sağlanmalı, sporcular yetiştirilmedir. Geleneksel Türk okçuluğu, cirit, yağlı güreş gibi ülkemize özgü faaliyetler bulunmaktadır. Bunların yurt dışında daha çok tanıtılması üzerine çalışmalar yürütülmesi Türkiye’nin sporun farklı alanlarında markalaşmasına katkı sunabilmektedir. Spor, insanlar ve toplumlar arasında ortak dil oluşturmaktadır. Böylece insanlar ve ülkeler arasında diyalog kurulması sağlanmaktadır. Kültürel diplomasinin gençlik ve spor alanındaki uygulamalarına baktığımızda, müşterek tarih ve kültüre sahip devletler başta olmak üzere uluslararası gençlik ve uzman değişimleri, uluslararası tarih ve kültür programları, gençlik kampları/ festivalleri/ forumları/ çalıştayları/ gemisi¹²⁰ gibi çeşitli özellikteki gençlik programları Türkiye’nin kültürel etkileşimine etki etmektedir.

3.2.7. Diaspora

Türk Dil Kurumu diasporayı “Herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu; Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak

¹¹⁸ NBA’de oynayan Türkler Listesi, https://tr.wikipedia.org/wiki/NBA%27de_oyunayan_T%C3%BCrkler_listesi, Erişim Tarihi: 26.08.2021.

¹¹⁹ NBA’de Türk Kültür Mirası Gecesi, <https://www.yee.org.tr/tr/haber/nbade-turk-kultur-mirasi-gecesi>, Erişim Tarihi: 20.04.2021.

¹²⁰ Gençlik Çalışmaları, <https://ghgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/3281/3187/genclik-calismalari-dairesi.aspx>, Erişim Tarihi: 26.08.2021.

yaşadıkları yer” olarak tanımlanmaktadır.¹²¹ Diasporalar hem anavatanlarının hem de yaşadıkları ülkelerin kültürlerini, geleneklerini, göreneklerini değerlendirebilme imkânına sahip olduklarından dolayı ülkeler, diasporalar üzerinden daha kolay etkileşimde bulunmayı deneyebilirler. Diasporalar etkili bir şekilde kullanıldığı takdirde kültürel diplomaside önemli bir araç olabilmektedirler.

Türkiye'nin diaspora politikası “Yurtdışı vatandaşlarımızın anavatana aidiyetlerinin korunması; Yurtdışı vatandaşlarımızın yaşadığı ülkelerde anadil, kültür ve kimliklerinin muhafaza edilmesi; Yurtdışı vatandaşlarımızın ikamet ettikleri ülkelerde toplumsal statüsünün güçlendirilmesi” olmak üzere üç temel amacı gerçekleştirmek üzerine inşa edilmiştir.¹²² “Türkiye, diaspora potansiyeli oldukça yüksek olan bir ülkedir. Soydaş ve akraba grupları da kapsayan genişletilmiş diaspora kavramı bu potansiyeli daha da arttırmaktadır.”¹²³ Misyonu ve vizyonu Türkiye'nin diaspora faaliyetlerini yürüten YTB, uluslararası ilişkilerde “Türk diasporasının” ifade ettiği ehemmiyetin farkındadır. “Güçlü Diaspora, Güçlü Türkiye” ilkesiyle projelerini sürdürmektedir. Gençlik Kampları, Evliya Çelebi Gençlik Köprüleri, Diaspora Gençlik Akademisi, YTB Gençlik Buluşmaları, Mezun Buluşmaları, Yurt dışı Vatandaşlar Bursları, Okul Öncesi Çift Dilli Eğitimi Destek Programı diasporaya yönelik faaliyetlerinden birkaçıdır.¹²⁴

3.2.8. Dinleme

Dinleme faaliyeti, kültürel diplomaside kullanılan araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Dinleme, diğerlerine ilgi gösterme ve onlara saygı duyma kültür diplomasisinde de tercih edilen araçlar arasındadır.¹²⁵

Kamu diplomasisini geleneksel diplomasiden ve propagandanın ayıran en temel özelliklerinden birisi dinleme faaliyetleridir. Bu faaliyetler kamuoyu araştırmaları,

¹²¹ Diaspora, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.08.2021.

¹²² Türkiye'nin Diaspora Politikası, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>, Erişim Tarihi: 27.08.2021.

¹²³ Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, “Balkanlarda YTB ve TİKA'nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye'nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2017, Cilt: 2, Sayı: 2, s.117.

¹²⁴ 2019 YTB Faaliyet Raporu, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, Erişim Tarihi:27.08.2021.

¹²⁵ Lenczowski, *a.g.m.*, s. 84

anketler, algı araştırmaları ve dijital araçlar ile yapılmaktadır. Hükümetler bu faaliyetler sayesinde dış kamuoylarının görüşlerini takip ederler ve politikalarında değişikliğe gidip gitmeyecekleri hakkında veriler elde etmiş olurlar.¹²⁶

3.2.9. İletişim Araçları

Kültürel diplomasi faaliyetlerinde kullanılan iletişim araçlarını TV, radyo, gazete, dizi gibi geleneksel iletişim araçları ve internet ve sosyal ağlardan oluşan yeni medya araçları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.¹²⁷

TRT World, TRT Avaz, TRT- El Arabia kanalları, TRT Vot siteleri, TRT TSR gibi radyo kanalları Türkiye'nin iletişim ve medya alanında kullandığı kültürel diplomasi aktörlerinden bazılarıdır. Ayrıca, devletler dış politikalarını, düşüncelerini, tavırlarını, kültürlerini Twitter, Instagram, Facebook, Youtube gibi sosyal medya üzerinden yürütür seviyeye gelmişlerdir.

Türk dizileri ve filmleri, Orta Asya'dan Kafkaslar'a, Balkanlar'dan Orta Doğu'ya dünyanın dört bir yanında izlenmektedir. Türk dizileri, yayınlandığı ülkelerde Türk kültürünün farklı özelliklerini tanıtmaya yardımcı olmaktadır. Yurtdışında izlenen ve rağbet gören Türk dizilerinin izleyici kitleleri oluşmakta, izleyiciler dizi oyuncularına büyük ilgi göstermektedirler. Böylece onların yaşam tarzlarını, ülkelerini ve kültürlerini öğrenmeye çalışmaktadırlar. Türkiye'nin kültürel diplomasi çerçevesindeki mesajları, dizi ve filmler sayesinde de iletilebilmektedir. Böylece filmler ve diziler sayesinde ülkeler arasında diyaloglar kurulmaktadır.¹²⁸ Muhteşem Yüzyıl, Aşk Memnu, Leyla ile Mecnun, Kurtlar Vadisi, İstanbullu Gelin, Yaprak Dökümü, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Diriliş Ertuğrul gibi Türk dizilerinin izlendiği ülkelerde geniş kitlelere ulaştığı görülmektedir.

¹²⁶ Ekşi, a.g.e, s.181.

¹²⁷ Ekşi, a.g.e, s.174.

¹²⁸ Yunus Emre Ökmen ve Oğuz Göksu, "Kültürel Diplomasi Bağlamında Türk Dizilerinin İhracatı ve Kültür Aktarımına Katkısı: 'Diriliş Ertuğrul' Örneği", (Editör: Oğuz Göksu), **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler**, Litertaütik Academia, Konya 2019, s.252.

3.2.10. Edebiyat

Roman, hikâye, öykü gibi edebi eserler ülkeler hakkında düşüncelerin oluşmasına katkı sağlayabilmektedir. Ülkeler kültürel diplomasi aracı olan edebiyat eserleri vesilesiyle mesajlarını verilebilmektedirler. Yurt dışında kütüphanelerin kurulması da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Türk kültür, sanat ve edebiyatı ile alakalı olarak “Türkçe veya başka bir dilde yayımlanmış eserlerin, çeviri ve yayım aracılığı ile yurt dışında tanıtılmasını sağlamak için yurt dışında veya yurt içinde faaliyet gösteren yayıncılara teşvik veren bir çeviri, yayım ve tanıtım destek programı” olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından uygulanan TEDA projesi 2005 yılında başlatılmıştır. Bu proje sayesinde, Türk yazarların eserlerinin yurt dışında da okunma fırsatının yanı sıra yabancı edebiyatseverler bu eserleri kendi dillerinde okuma ayrıcalığı yakalamışlardır. Böylece Türk Edebiyatının dünya çapında dolaşımını desteklenmiş olmaktadır.¹²⁹ Bu proje kapsamında ; “Orhan Kemal’in Baba Evi ve Avare Yıllar”, “Nazım Hikmet’in Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim”, “Sait Faik Abasıyanık’ın Seçme Hikâyeler”, “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü” gibi birçok eser yabancı dile çevrilmiştir.¹³⁰ Ayrıca, Nobel Edebiyat Ödülü’nü alan Orhan Pamuk’un Beyaz Kale, Benim Adım Kırmızı, Kara Kitap gibi eserlerinin de farklı dillere çevrilerek yayınlanması kültürel diplomasi açısından önemli gelişmelerdir.

3.3. Türkiye’nin Kurduğu/Kurulmasına Destek Sağladığı Aktörler

Her ülkenin kültürel diplomasi stratejisini yönetmek için farklı kurumları vardır. Bazıları hükümetin bir parçası, bazıları ise bağımsız olarak hareket etmektedir. “Hükümetler kamu diplomasisinde tek aktör değildirler. Artan sayılarıyla hükümet dışı örgütler ve bireyler dünya çapında kamuya açık alanda amaçlarının peşinden gitmektedirler. Sivil toplum örgütlerinin sayılarının giderek artması onları yeni kamu diplomasisinde önemli bir aktör haline getirmiştir.”¹³¹ Geleneksel kamu

¹²⁹ TEDA, <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-1016/teda-turk-kultur-sanat-ve-edebiyatinin-disa-acilmasi-pr-.html>, Erişim Tarihi: 28.08.2021

¹³⁰ Türkçe ’den Yabancı Dile Çevrilen Kitaplar, <https://www.ceviriblog.com/2017/02/26/turkceden-yabanci-dillere-cevrilen-kitaplar/>, Erişim Tarihi:28.08.2021.

¹³¹ Sancar, a.g.e, s.100.

diplomasisinin haricinde oluşan yeni kamu diplomasisinin araç ve aktörleri ile diğer ülkeler ile ilişki kurulmakta, iletişim alanları genişlemektedir.

Devlet, uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler ve sivil toplum kuruluşları kültürel diplomasinin icra edilmesine katkı sağlayan aktörlerdir. Diplomasinin aktörleri, çeşitli görevleri yerine getirmekte, böylece kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Kamu diplomasisinin bir aracı olan kültürel diplomasiyi uygulamak için her birinin kendi misyonları ve öncelikleri bulunmaktadır. Bu bölümde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TİKA, YTB, YEE, DİB, TRT gibi ulusal aktörlere; üniversiteler ve okullar gibi ikili aktörlere; Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY, TÜRKPA gibi kurulmasına destek sağladığı kültürel diplomasi aktörlerine değinilecektir.

3.3.1. Ulusal Kültürel Diplomasi Aktörler

Türkiye, kültürel diplomasi araçlarından sık bir biçimde yaralanan devletlerden biridir. Türkiye’de kültürel diplomasi alanında çalışmalar icra eden çeşitli kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu başlık altında bu amaçla kurulmuş kurum ve kuruluşlara değinilecektir.

3.3.1.1. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

“24 Temmuz 2018 tarihli ve 30488 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 14 sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü” lağvedilerek yerine kamu diplomasisi alanını da kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın hizmet birimlerinden bir tanesi de Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı’dır. Kararnamenin 6. maddesinde Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı’nın görevleri sayılmıştır.¹³² Buna göre 6.maddenin a bendinde “Türkiye’nin ulusal ve uluslararası alanda ileri sürdüğü tezlerini ve politika tercihlerini belirlenen stratejik iletişim çerçevesinde uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olacak şekilde aktarmak ve etkin tanıtımını gerçekleştirmek”, b bendinde “Uluslararası kamuoyu nezdinde kamu

¹³²Ayrıntılı bilgi için bk. “İletişim Başkanlığı Hakkında 14 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 24.07.2018 - 30488

diplomasisi alanında çalışmalar yürüten kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde araştırmalar yapmak, raporlar hazırlamak, programlar organize etmek veya benzeri projeleri desteklemek”, c bendinde “Türkiye’nin uluslararası alanda menfaatlerini destekleyecek çalışmaları sağlamak üzere panel, sempozyum, konferans, proje veya program gibi faaliyetlerde bulunmak, ilgili kurum ve kuruluşlarla gerekli koordinasyonu sağlayarak bahse konu çevrelerin ülkemizle ilişkilerinde sürekliliği sağlamak”, ç bendinde “Yurtdışında uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olan ve Türkiye ile ilgili çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar ile kişilerin çeşitli organizasyonlar vasıtasıyla ülkemiz hakkında doğru bir şekilde bilgilendirilmelerini sağlamak”, e bendinde “Uluslararası platformlarda, uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesine yönelik olarak kamu diplomasisi yöntem ve araçlarını kullanarak tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak”, h bendinde “Türkiye hakkındaki propaganda faaliyetlerini izlemek, değerlendirmek, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmak ve gerekli tedbirleri almak” yer verilmiştir.

“Türkiye markasını güçlendirmek” vizyonuyla faaliyetlerde bulunmaktadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı uluslararası kamuoyunda Türkiye hakkında olumlu bir algı oluşturmaya, yanlış anlamaları düzeltmeye, uluslararası kamuoyunda Türkiye’nin yürüttüğü politikalara dair farkındalık yaratılmaya çalışmaktadır. Kamu Diplomasisi alanında, Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığının sorumluluğunda, 2020 içerisinde 6 adet forum, konferans, çalıştay, panel organize edilmiştir. Uluslararası medyaya yönelik olarak 8 adet bilgilendirme toplantıları ve tematik medya buluşmaları düzenlenmiştir. Ayrıca 4 adet uluslararası nitelikli çevrimiçi yayın hazırlanmıştır.¹³³ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’nın internet sayfası Türkçe ve İngilizce olmak üzere 2 dilde hizmet vermektedir.

¹³³ İletişim Başkanlığı 2020-2024 Stratejik Plan, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/raporlar>, s.64-65, Erişim Tarihi: 10.09.2021.

3.3.1.2. Dışişleri Bakanlığı

Türkiye'nin, Avrupa, Amerika, Afrika, Asya ve Okyanusya olmak üzere yurtdışında 243 dış temsilciliği vardır.¹³⁴ Dışişleri Bakanlığı, merkez ve yurtdışı teşkilatlarından oluşmaktadır. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin 12. maddesine göre Bakanlığın merkez teşkilatının hizmet birimleri arasında Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İşler Genel Müdürlüğü, Diplomasi Akademisi Başkanlığı, Tercüme Dairesi Başkanlığı da yer almaktadır.¹³⁵

Dışişleri Bakanlığının gayelerinden birisi Türkiye'nin bilinirliğinin ve kamu diplomasisi alanındaki faaliyetlerinin artırılmasıdır. Bu gayeyi gerçekleştirmek için yurtdışı temsilciliklerinde, Türkiye'nin tanıtımına dair kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetler organize etmekte, diplomasi alanındaki gücünü arttırmaya ve devletlerin Dışişleri Bakanlıkları ile kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır.¹³⁶

Dışişleri Bakanlığının “Yurtdışında Türk Kültür Varlığının Korunması ve Tanıtılması” kapsamında yürüttüğü faaliyetleri bulunmaktadır. “İlgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak suretiyle; kültür, eğitim, bilim, spor ve benzeri alanlarda diğer ülke ve uluslararası kuruluşlarla ikili ve çok taraflı ilişkilerin ve işbirliğinin yürütülmesine yönelik faaliyetler”, kültürel değişim programlarına yönelik çalışmalar, Türkiye'nin sahip olduğu kültürel, tarihsel ve sanatsal varlıkların yurtdışında tanıtılmasına yönelik çalışmalar, “Yurt dışındaki Osmanlı-Türk mimari eserlerinin korunması, bakım ve restorasyonu ile ülkemizden yurt dışına kaçırılan kültür varlıklarının takip edilmesi faaliyetleri”, film ve fotoğraf çekimi faaliyetleri, Kardeş şehir ile gençlik ve spor kapsamında faaliyetler, “Türk Kültür yılları/ festivalleri/ mevsimleri/ haftaları, tarihi/çağdaş eser sergileri, konser, gösteri, konferans vb. tanıtım etkinliklerinin koordinasyonuna yönelik faaliyetler”, kültür alanında Türkiye'yi

¹³⁴ Dışişleri Bakanlığı 2020 Performans Programı, <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2020-yili-performans-programi.pdf>, s.7, Erişim Tarihi: 10.09.2021.

¹³⁵ “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 10.7.2018 – 30474.

¹³⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı, s.2, <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2019-2023-stratejik-plani.pdf>, Erişim Tarihi: 10.09.2021.

tanıtmaya çalışan kitap ve benzeri yayınların dağıtımını üzerine çalışmalar, kültür merkezlerine yönelik projeler yürütülen çalışmalardan bazılarıdır.¹³⁷

Dışişleri Bakanlığının Performans Planına göre Bakanlığın “Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlara Yönelik Diğer Faaliyetleri” ise; “Yurtdışındaki Türkiye Çalışmaları Kürsü ve Merkezleri, Türkoloji Bölümleri ve benzeri faaliyetleri, Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri ve Yunus Emre Enstitüsü tarafından görevlendirilen okutmanlara yönelik faaliyetler” dir.¹³⁸

Dışişleri Bakanlığının Performans Planı incelendiğinde “Yurtdışında Yaşayan Vatandaşların Manevi Değerlerinin Korunmasına Yönelik” çalışmalarda yürüttüğü görülmektedir. Yurtdışında Türk Kültür Günleri/Haftaları, Türk Yemekleri Haftası, Türk Sinema Günleri, Türk Festivalleri, sanat ve arşiv sergileri, semazen gösterileri, konserler, kültür, sanat ve edebiyat alanlarında konferans ve seminerler düzenlenmesine yönelik faaliyetler ile dini ve milli bayramlarda organize edilen merasim, kutlama ve benzeri faaliyetler bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Ülkemizin yurtdışında tanıtılmasına destekte bulunmak gayesiyle 2019 yılında 127 kültürel etkinlik yapılarak büyük bir topluluğa erişilmek istenmiştir. Bu kapsamda, diplomatik temsilcilikler tarafından “Türk Kültür Günleri/Haftaları”, “Türk Yemekleri Haftası”, “Türk Sinema Günleri”, “Türk Festivalleri”, konserler, sergiler, seminerler, konferanslar düzenlenmiştir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası meseleler hakkında görüşmelerin sağlanması, meseleleri çözecek bir diyalog platformu oluşturulması amaçlarıyla, liderlerin, akademisyenlerin, düşünürlerin, kanaat önderlerinin, diplomatların, iş insanlarının, girişimcilerin her yıl Antalya Diplomasi Forumunda bir araya getirilmesi hedeflenmektedir. Forumun dili İngilizce olup çeşitli dillere çeviri de sağlanacaktır.¹³⁹

¹³⁷ Dışişleri Bakanlığı 2020 yılı Performans Programı, s.47, <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2020-yili-performans-programi.pdf>, Erişim Tarihi: 10.09.2021.

¹³⁸ Dışişleri Bakanlığı 2020 yılı Performans Programı, s. 47, <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2020-yili-performans-programi.pdf>, Erişim Tarihi: 10.09.2021.

¹³⁹ Antalya Diplomasi Forumu, <https://antalyadf.org/>, Erişim Tarihi: 10.09.2021.

Dışişleri Bakanlığı'nın internet sayfası Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Arapça olmak üzere 4 dilde hizmet vermektedir.

3.3.1.3. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye'nin kültürel diplomasisine etki eden en önemli aktörlerden biridir. Kültür ve Turizm Bakanlığı hizmet birimlerinden Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Sinema Genel Müdürlüğü ve Tanıtma Genel Müdürlüğü'nün görevleri incelendiğinde Türkiye'nin kamu diplomasisi misyonuna katkı sağladıkları görülmektedir. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 281. Maddesinin c bendine göre Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yetki ve görevleri arasında “milli sınırlarımız dışında kalan, korunması gerekli, ata yadigârı taşınmaz kültür varlıklarını tespit etmek, karşılıklı kültürel anlaşmalar ve kültürel mübadele programları çerçevesinde bunların bakım ve onarımlarını sağlayıcı tedbirleri almak” sayılmıştır.¹⁴⁰ Bu madde ile Genel Müdürlüğünün kültürel diplomasi alanındaki görevine işaret edilmiştir.

Kararnamenin 282. maddesinde sayılan Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğünün “Yurtiçinde ve yurtdışında basılmış, okuyucuya faydalı yayınları, Türk kültürü ile ilgili belgeleri ve diğer kütüphane malzemelerini temin etmek, kütüphanelerin koleksiyonlarını zenginleştirmek, milli kültürümüzün yazılı belgelerini, fikir, sanat ve edebi eserler ile turizm ve tanıtım amaçlı yayınlar hazırlatarak yayımlamak ve yayımlatmak”¹⁴¹ gibi kültürel diplomasiye hizmet eden faaliyetleri ve görevlerinin olduğu görülmektedir.

İlgili Kararnamenin 284. maddesine göre Sinema Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri sayılmıştır. Türkiye'yi tanıtmayı sağlayan filmlere destek olmak, ulusal/uluslararası festivaller, gösterimler, film haftaları, yarışmalar, konferanslar ve

¹⁴⁰ “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 10.7.2018 – 30474.

¹⁴¹ “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 10.7.2018 – 30474.

benzeri faaliyetler organize etmek/organize edilmesini sağlamak, maddi anlamda destek olmak görevlerinden birkaçıdır.¹⁴²

Kültür ve Turizm Bakanlığı kültürel diplomasının merkezindeki ulusal kuruluşlardan birisidir. Bakanlığın bünyesinde hizmet veren Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğünde “Türkiye’de ve Türkiye dışında yaşayan Türklerin kültür varlıklarını, kültür anlaşmaları ve kültürel mübadele programları çerçevesinde araştırmak, incelemek, derlemek ve diğer bilimsel çalışmaları yapmak, yaptırmak, bunları yayımlatmak, tanıtmak, açık hava müzelerine ve halk kültürleri arşivine kazandırmak” ve “yabancı ülkelerde halen konuşulmakta olan Türkçe lehçe ve şiveleri ile bunlara yardımcı dilleri öğretmek ve bu konuda araştırmalar yapmak üzere mevzuat çerçevesinde enstitü kurulmasını sağlamak” olmak üzere kültürel diplomasi ile ilgili görev ve yetkileri bulunmaktadır.¹⁴³

Bakanlığın kültürel diplomasi faaliyetlerine hizmet sunan diğer hizmet birimi Tanıtma Genel Müdürlüğüdür. İlgili kararnameye göre “Her türlü imkândan yararlanarak, ülkemizin millî, manevî, tarihî, kültürel, sanatsal ve turistik değerlerinin yurt içi ve yurt dışında tanıtımını yapmak, yaptırmak, bu amaçla yurt içinde ve yurt dışında seminer, sempozyum, kolokyum, kongre, fuar, sergi, festival, yarışma, gösteriler ve benzeri faaliyetleri düzenlemek veya düzenlenmiş olanlara katılmak”¹⁴⁴ ana görevlerinden biridir.

Kültürel diplomasiye yardımcı olan hizmet birimlerinin yanı sıra Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü’nün de kamu ve kültürel diplomasi anlamında yürüttükleri önemli faaliyetler vardır. Kültür ve Turizm Bakanlığının internet sayfası Türkçe ve İngilizce olarak hizmet vermektedir.

¹⁴² “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 10.07.2018 – 30474.

¹⁴³ “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 10.07.2018 – 30474.

¹⁴⁴ “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmi Gazete**, 10.07.2018 – 30474.

3.3.1.3.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

Türkiye, Orta Asya’da bağımsızlığını kazanan ülkelerle kültürel, sosyal ve ekonomik alanda birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Türkiye’nin tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğu bu ülkelerle yapacağı faaliyetleri, dış politika ilişkilerini ve işbirliklerini koordine edecek bir kurumlara ihtiyaç olması sebebiyle 1992 yılında TİKA kurulmuştur.¹⁴⁵ TİKA, 2018 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlanmıştır.

4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 522. Maddesinde TİKA’nın kültürel diplomasi ile ilgili olabilecek görevleri sayılmıştır.¹⁴⁶ TİKA’nın işbirliğinde bulunulması hedeflenen devlet ve halklardan eğitim veya başka gerekçelerle Türkiye’ye gelecek kişilere verilecek burs ve yardımlar da dâhil olmak üzere Türk kültürü ile alakalı hizmetler yürüten kurum veya kuruluşlar ile kültürel faaliyetler yürütmek ve “Yurtdışında bulunan ortak tarihi, kültürel ve toplumsal mirasın ve değerlerin korunmasına, toplumlar arası önyargıların giderilerek ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik sosyal ve kültürel proje ve çalışmaları uygulamak” gibi çeşitli görevleri bulunmaktadır.

TİKA’nın misyonu; “Ülkemizin uluslararası iş birliği faaliyetleri ve kalkınma yardımları çerçevesinde, faaliyette bulunduğumuz ülkelerde, ilgili kuruluşlarla koordinasyon içerisinde, ekonomik, sosyal ve insani kalkınma süreçlerini destekleyecek, ortak tarihi ve kültürel mirasımızın geleceğe taşınmasını sağlayacak sürdürülebilir proje ve faaliyetler gerçekleştirmek” olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁷

TİKA, eğitim, sağlık, su, idari ve sivil alt yapılar, sosyal alt yapı ve hizmetler gibi alanlarda projeler üretmekte ve faaliyette bulunmaktadır. Okul, eğitim tesisi, hastane, camii, kültürel tesisler, türbe, çarşı inşa etmek, onarmak, donatmak, ekipman yardımı yapmak; kütüphane ve laboratuvar kurulumu; çalıştay, seminer, kongre, festival v.b. faaliyetlere destek vermek; öğrencilerin eğitimine katkı sağlamak; danışman/akademisyen görevlendirmek gibi çeşitli projelere hizmet etmektedir. TİKA sosyal

¹⁴⁵ Tarihçe, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, Erişim Tarihi: 16.09.2021.

¹⁴⁶ “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmî Gazete**, 15.07.2018/ 30479.

¹⁴⁷ TİKA Faaliyet Raporu 2019, s.16, <https://www.tika.gov.tr/upload/2020/06/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf>, Erişim Tarihi: 16.09.2021.

medya platformlarını da aktif olarak kullanmaktadır. Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerine ilişkin Facebook, Twitter, Instagram ve Youtube hesaplarında paylaşımlar yapılmaktadır.

3.3.1.3.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

YTB, "6 Nisan 2010 tarih ve 27544 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5978 sayılı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" gereğince kurulmuştur. 2018 tarihli "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 51. Bölümüne istinaden Başkanlık; "Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek, Soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu topluluklara yönelik faaliyetler yürütmek"¹⁴⁸ ile görevli kuruluşlarımızdandır. Türkiye'nin, çok sayıda ülke ve topluluklarla müşterek tarihi ve kültürel bağları bulunmaktadır. Bu bağlamda YTB, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda projeler yürütmektedir.

Başkanlığın bu faaliyet alanları 3 kısımda değerlendirilebilir:¹⁴⁹

-Yurtdışındaki Vatandaşlara Yönelik Faaliyetler. (Eğitim ve araştırma bursları Türkiye'deki seçimlere katılım, genç liderler, Evliya Çelebi Gençlik Köprüleri ve staj programları gibi kültürel hareketlilik programları.)

-Uluslararası Öğrencilere Yönelik Faaliyetler. (Uluslararası öğrenci hareketliliği, Türkiye bursları, uluslararası öğrenci akademisi vd.)

¹⁴⁸ "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi". Resmi Gazete. 15.7.2018 /30479.

¹⁴⁹ YTB 2019-2023 Stratejik Plan, s.22, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/stratejik-plan>, Erişim Tarihi: 24.11.2021.

-Kardeş Topluluklara Yönelik Faaliyetler. (Sözlü tarih çalışmaları, bilimsel etkinlik, konferans, forum ve sempozyumlar, tarihi ve kültürel miras çalışmaları, anma etkinlikleri, mezun buluşmaları, diğer kültürel programlar.)

Türkiye'nin tarihi, dini, coğrafi ve kültürel açıdan köklü etkileşim içinde olduğu toplumlar ile kültürel ilişkilerini güçlendirmek, tarihi açıdan bağlarını geliştirmek, eğitimlerine destek vermek amacıyla YTB tarafından çalışmalar yapılmaktadır. YTB, yurt dışında yaşayan çocuk ve gençlerin “Okul Öncesi Çift Dilli Eğitim Programı”, “Türkçe Saati Destek Programı”, “Anadolu Okuma Evi Kütüphaneleri”, “Rafadan Tayfa” gösterileri gibi faaliyetler ile Türkçe öğrenimlerine ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmaya çalışmaktadır.¹⁵⁰

3.3.1.3.3. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı özel bütçeli bir kuruluştur. “2018 tarihli Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine” göre Müdürlüğün “yurtdışında ilgili ülke mevzuatı ve standartlarına da uyularak vakıf kültür varlıklarını ihya etmek ve onarmak, yurtdışındaki vakıflara ait taşınmazlar üzerinde yeni yapı inşa etmek ve bunları onarmak, ihtiyaç halinde onarılan, ihya veya inşa edilen taşınmazların tefrişini yapmak”, “Vakıflarla ilgili konularda araştırma, geliştirme, eğitim, kültür ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak”, “Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek; müze, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak”¹⁵¹ görevleri bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü faaliyetlerini, hayır hizmetleri, yatırımlar, kültürel faaliyetler, uluslararası faaliyetler, restore edilen taşınmaz vakıf kültür varlıkları üzerine gerçekleştirmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, kültürel ve tarihi değere sahip taşınır ve taşınmazları koruyarak, vakıfları koruyarak, gelecek kuşaklara taşınmasını sağlayarak, geçmiş ve gelecek arasında bağ kurmaktadır.

¹⁵⁰ YTB Faaliyet Raporları 2019, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari>, Erişim Tarihi: 20.05.2021.

¹⁵¹ “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Resmî Gazete**, 15.7.2018 /30479

3.3.1.4. Diyanet İşleri Başkanlığı

Türkiye'nin kültürel diplomasi aktörlerinin arasında sayılabilecek diğer kurum ise Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde “Yurt Dışı Türkler Daire Başkanlığı”, “Avrasya Ülkeleri Daire Başkanlığı”, “Yurt Dışı Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı”, “Müslüman Ülke ve Topuluklar Daire Başkanlığı”, “Yurt Dışı Sosyal ve Kültürel İçerikli Din Hizmetleri” kurulmuştur.

DİB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün ilke ve hedeflerinin bazıları aşağıda sıralanmıştır: “Bizi ve tarihimizi birbirine bağlayan tarihi/kültürel ortak miras ve değerlerimize sahip çıkmak, bireyler arası saygı ve anlayışı engelleyen İslam ve Müslüman kimliğine dair taşınan yanlış bilgi veya ön yargıların kaynaklarına işaret ederek gerilimlerin giderilmesine katkı sağlamak, kurumlar arası yakın ve sıcak ilişkiler kurmak ”tır.¹⁵²

Genel Müdürlüğün bünyesi altındaki Yurt Dışı Türkler Daire Başkanlığı faaliyetleri, “Türk Kültür Varlığını Koruma Projesi kapsamında Başkanlıkça yapılacak iş ve işlemleri yürütmek, sorumluluğundaki ülkelerde Kardeş Şehir Projesi çalışmalarını yürütmek, sorumluluğundaki ülkelerde bulunan ve tarihi miras sayılan arşiv belgeleri, kitap, risale ve yazma eserler hakkında bilgi toplamak ve ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşmak ”tır.¹⁵³

Yurt Dışı Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığının görevlerinden bazıları ise; “Yurt dışında vatandaşlarımızın bulunduğu ülkelerin örgün eğitim-öğretim kurumlarındaki İslam din dersleri ile ilgili uygulama ve gelişmeleri takip etmek ve öneriler sunmak, ülkemize gelen soydaş ve dindaş din görevlileri için ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak Türk dili ve mesleki bilgiler kursları düzenlemektir.”¹⁵⁴

¹⁵² İlke ve Hedefler, <https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/sayfa/51/ilkeler-ve-hedefler>, Erişim Tarihi:18.11.2021.

¹⁵³ Yurt Dışı Türkler Daire Başkanlığı Görevleri, <https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/sayfa/50/yurt-disi-turkler-daire-baskanligi-gorevleri>, Erişim Tarihi: 20.09.2021.

¹⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Yurt Dışı Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı Görevleri, <https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/sayfa/48/Yurt-Disi-Egitim-ve-Rehberlik-Daire-Baskanligi-gorevleri>, Erişim Tarihi: 20.09.2021.

Yurtdışı Sosyal Kültürel İçerikli Din Hizmetleri Daire Başkanlığının “Yurt dışında yaşayan vatandaş ve soydaşlarımızın milli ve manevi değerlerinin canlı tutulmasına yönelik aile, kadın ve gençlik konularında sosyal ve kültürel içerikli çalışmalara destek olmak, Yurt dışında geleneksel İslam sanatları ile ilgili farkındalık oluşturacak çalışmalara rehberlik etmek”¹⁵⁵ görevleri bulunmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığının ve bünyesindeki müdürlüklerin görevlerine baktığımızda yurt dışında sosyal ve kültürel içerikli din hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla projeler üretmekte, yurt dışında yaşamlarını idame eden soydaş ve vatandaşlar ile Türkiye'nin bağlarının kopmamasına yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı ilk olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyet ve etkinliklerine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bunun yanında ise din hizmetlerinin daha geniş kitlelere ulaştırılması ve dini alanlarda hizmet edecek kişilerin yetiştirilmesi için önemli çalışmalarda bulunmuştur. TDV, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalarına destek olmak için 1975 yılında kurulmuş ve dünyada 149 ülkede faaliyet göstermektedir. TDV, kurulduğu tarihten itibaren Eğitim/Kültür, Hayri Hizmetler, Unutursan Yetim Kalır, Kriz Bölgeleri, Ramazan, Kurban, Su Kuyusu, Hediyem Kur'an Olsun, Camiler, Uluslararası İyilik Ödülleri alanlarında hizmet vermektedir. Eğitim alanında “Uluslararası İmam Hatip Lisesi Programı”, “Uluslararası İlahiyat Programı”, “Uluslararası İlahiyat Lisansüstü Burs Programı”, “Uluslararası İmam Hatip Liseleri Mezun Destek Programı”; Kültür alanında ise “Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi”, “Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi”, “İlim Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu (İLKSAY)”, “Hadislerle İslam”, “Kitap Fuarı ve Yayın faaliyetleri”, “Kadın, Aile ve Gençlik Merkezi” çalışmalar yürütmektedir.¹⁵⁶ Eğitim hizmeti ve burs programları, çeşitli kurumlarla işbirliği yapılarak yürütülmektedir. Öğrencilerin kendi kültürlerini, örf ve adetlerini öğrenmesi amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, “Uluslararası

¹⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Dinler ve Kültürler Arası İlişkiler Daire Başkanlığı, <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/sayfa/46/Dinler-ve-Kulturler-Arasi-Iliskiler-Daire-Baskanligi>, Erişim Tarihi: 20.09.2021.

¹⁵⁶ Eğitim /Kültür, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>, Erişim Tarihi: 20.09.2021.

İlahiyat Programı”¹⁵⁷ 2006 yılında hayata geçirilmiştir.¹⁵⁸ Uluslararası İlahiyat Programı, çeşitli bölgelerden gelen öğrencilere ülkemizde ilahiyat alanında dil, kültür, tarih, sanat, eğitim ve insani hizmetler sunmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi, İslami bilimler alanında ilimsel çalışmalar yapmaktadır. Orta Asya, Kafkasya, Balkanlar gibi çeşitli bölgeleri kapsayan İslami etkinlikler ile Türkiye'nin kültürel diplomasisine fayda sağlamaktadır. Ayrıca İSAM'ın “ilgi alanına giren konularda programlı seminer çalışmaları düzenlemek, İslam Ansiklopedisi'ni ve benzeri ansiklopedileri hazırlayıp yayımlamak, Ulusal ve uluslararası düzeyde ilmî toplantılar tertiplemek, düzenlenmiş olanlara temsilciler göndermek, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın talep etmesi durumunda ilmî-dinî konularda kamuoyunu aydınlatacak görüşler hazırlamak”¹⁵⁹ görevleri de vardır. İSAM, 2014 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü alan 44 ciltlik İslam Ansiklopedisi eserini yayınlamaktadır. Esere, internet üzerinden ücretsiz olarak ulaşılabilmektedir. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara ve İstanbul'da, 1983 yılından beri Türkiye Kitap ve Kültür Fuarı düzenlemektedir.

3.3.1.5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

Kültürel diplomasisinin önemli aktörlerinden birisi de medyadır. 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanununun 9. Maddesinin f bendine göre Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun kültürel diplomasisiyle ilgili olarak “Yurt dışına yapılacak yayımlarla Türkiye Cumhuriyeti'nin her alanda tanıtılmasına, Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye ile ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olmak” görevi bulunmaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ “Yurtdışında yaşayan Türk gençlerine ve Türkiye kökenli olmayan diğer adaylara ülkemizde dini yükseköğrenim imkânı sağlamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılan ve organize edilen bir burs programıdır. Burs (aylık maddi destek), İaşe (yemek), İbate (barınma/konaklama), Temel Eğitim Giderleri (üniversite öğrenim harcı) gibi eğitim yardımlarının yanında Yaz-kış kampı, Sosyal projeler, öğrenci kulübü faaliyetleri, Seminerler, kültürel ve mesleki atölye çalışmaları, takviye dersler gibi sosyo-kültürel etkinliklerde sunmaktadır.” Ayrıntılı bilgi için bk. Uluslararası İlahiyat Programı Başvuru Kılavuzu, <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Documents/U%C4%B0P%202021K%C4%B0TAP%C3%87IK.pdf>, Erişim Tarihi: 20.09.2021.

¹⁵⁸ Öğrencilerimizin Öz Kültürlerini Örf ve Adetlerini Tanımasını Başlı Başına Bir Kazanç Olarak Görmekteyiz, Diyanet İşleri Başkanlığı, 10 Kasım 2020, <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29981>, Erişim Tarihi:18.11.2021.

¹⁵⁹ İSAM Misyona, http://www.isam.org.tr/index.cfm?fuseaction=objects2.detail_content&cid=4&cat_id=1&chid=11, Erişim Tarihi:20.09.2021

¹⁶⁰ “Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu”, **Resmi Gazete**, 14.11.1983/18221

TRT, yurtiçi ve yurtdışında yaptığı radyo ve televizyon yayınlarıyla çok geniş bir alana hitap etmektedir. TRT-1, TRT 2, TRT 3, TRT World, TRT Haber, TRT Spor, TRT Avaz, TRT Çocuk, TRT Belgesel, TRT Okul, TRT Müzik, TRT Arabi, TRT Türk, TRT Kürdi kanallarıyla seyircilere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu kanallar arasında yer alan TRT-World, TRT-Avaz, TRT-El Arabia, TRT Belgesel ve TRT Kürdi kültürel diplomasi çalışmalarına dâhil edilebilirler.

TRT World, 2015 yılından bu yana Amerika, Asya, Avrupa, Ortadoğu, Afrika bölgelerine İngilizce yayın yapmaktadır. İstanbul merkezlidir. Ayrıca Londra ve Washington'da da merkezleri bulunmaktadır. Programların çoğu haber ağırlıklı olmasına rağmen kültür ve sanat, ekonomi, yaşam ve spor alanlarında da yayınlar yapılmaktadır.¹⁶¹

TRT- El Arabi, 2010 yılından itibaren Arap ülkelerine ile Arapça konuşan halklara yönelik yayın yapmaktadır. TRT Arabi kültür-sanat, haber, müzik, ekonomi, sağlık, spor, din- ahlak, belgesel, drama alanlarındaki programlar ile Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilere katkıda bulunmayı hedeflemektedir.¹⁶²

TRT Belgesel, 2009 yılında yayın yapmaya başlamıştır. İngilizce, Fransızca, Rusça, Almanca ve Türkçe olmak üzere farklı dillerde kültür- sanat, tarih, spor, toplum, bilim, doğa, teknoloji alanlarında yapılan belgesel programları sayesinde Türkiye'yi dünyaya tanıtmaktadır.¹⁶³

TRT Türk, yurt dışında yaşayan Türklerin gelenek ve göreneklerini yaşatmalarını, sorunlarına çözüm bulmayı ve çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır. Kahve Molası, Ne yapmalı, Mavi Kelebeğin İzinde TRT Türk'te yayınlanan programlardan bazılarıdır.

TRT Avaz, 2009 yılında yayın hayatına başlamıştır. Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan'ın da aralarında bulunduğu çeşitli ülkelerden TRT Avaz kanalına uydular aracılığı ile erişilebilmektedir. Kanalın yayın

¹⁶¹ TRT World Hakkında, <https://www.trtworld.com/opinion>, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁶² Televizyon, <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx>, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁶³ Televizyon, <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx>, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

dili Türkçe'dir. Azerbaycan, Kazak, Kırgız, Özbek ve Türkmen Türkçesi lehçelerinde haber bültenleri sunulmaktadır.¹⁶⁴ TRT Avaz, Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar çeşitli bölgelerde yaşayan seyircilere ulaşmaya çalışmakta, kültürel etkileşim sağlamaya gayret etmektedir.

TRT'nin kültürel diplomasiye katkısı şu şekilde özetlenebilir; radyo, televizyon ve diğer medya araçları vasıtası ile Türkiye'nin tanıtımını yapmak, yurt dışında yaşamlarını sürdüren vatandaşlar, akraba topluluklar, soydaşların Türkiye ve Türk kültürü ile ilişkilerinin sürekli olmasına destek olmak, Türkçe ve değişik dil ve lehçelerde yayınlar, programlar gerçekleştirmektir. Televizyon kanallarına ek olarak TRT bünyesinde oluşturulan ulusal, uluslararası, bölgesel radyolar aracılığı ile de kültürel diplomasiye önemli katkılar vermektedir. Bunlardan bir tanesi de "Türkiye'nin Sesi Radyosu" dur. Radyo, 41 dilde faaliyetlerini sürdürmektedir.

3.3.1.6. Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı, kamu yararına çalışan bir vakıftır. 2016 yılında kurulmuştur. Türkiye Maarif Vakfı, "kültür ve medeniyet etkileşimini ortak iyi 'ye ulaştıracak bir yol olarak gören Türkiye'nin uluslararası eğitimde dünyaya açılan kapısı"¹⁶⁵ sloganıyla kurulmuş bir vakıftır. "Örgün ve yaygın eğitim hizmetleri vermek ve geliştirmek amacıyla okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar tüm eğitim süreçlerinde burslar vermek, okullar, eğitim kurumları ve yurtlar gibi tesisler açmak, yurt içi de dâhil olmak üzere bu kurumlarda görev alabilecek öğretmenleri yetiştirmek, bilimsel araştırmalar ve araştırma-geliştirme çalışmaları yapmak, yayınlar yapmak ve metotlar geliştirmek ve faaliyet gösterdiği ülkenin mevzuatına uygun diğer eğitim faaliyetlerini yürütmek"¹⁶⁶ amacıyla kurulmuştur. Yurt dışında Milli Eğitim Bakanlığı haricinde Türkiye Cumhuriyeti adına doğrudan eğitim kurumu açma yetkisine sahip tek kuruluştur.

¹⁶⁴ TRT Avaz, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2017/#02-televizyon-kanallari-trt-avaz>, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁶⁵ Türkiye Maarif Vakfı, <https://turkiyemaarif.org/page/524-%20Turkiye-Maarif-Vakfi-12>, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁶⁶ "Türkiye Maarif Vakfı Kanunu", **Resmi Gazete**, 17.6.2016 / 6721.

Türkiye Maarif Vakfı'nın üç organı bulunmakta olup bunlar; Mütevelli Heyeti, Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu'dur. Vakfın karar organı olan Mütevelli Heyeti'dir. Yönetim Kurulu, Türkiye Maarif Vakfı'nın icra organıdır. Türkiye Maarif Vakfı'nı temsil yetkisine sahiptir. Denetim Kurulu ise Mütevelli Heyeti adına Türkiye Maarif Vakfı'nın faaliyet ve hesaplarını denetler. Türkiye Maarif Vakfı, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan'ın da dâhil olduğu 67 ülkede faaliyette bulunmaktadır. Türkmenistan'ın da aralarında bulunduğu 37 ülke ile de resmi temaslar devam etmektedir.¹⁶⁷

3.3.1.7. Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsü, 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanun ile Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak kurulmuştur. YEE, 2009 yılında faaliyete başlamıştır. Enstitünün başta “Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak için yurt dışında kültür merkezleri kurulmasını ve işletilmesini sağlamak”¹⁶⁸ olmak üzere çeşitli görevleri vardır. YEE bu görevlerini icra ederken, yurt dışında aynı özellikteki kurumlar ile işbirliğinde bulunmakta, Türk kültürü, sanatı, dili hakkında eğitimler yapmakta, sertifikalar vermekte, yarışmalar düzenlemektir. Türk dili, kültürü ve sanatına ilişkin verileri yurt içi ve yurtdışındaki kamuoyunun bilgisine sunmak, faaliyetler yapmak, projeler üretmek, süreli ve süresiz yayınlar yapmak/yaptırmak enstitünün diğer görevleri arasındadır.

YEE, Türkçe öğretimi, kültür -sanat faaliyetleri, Türkoloji bölümlerinin desteklenmesi gibi çeşitli alanlarda kamu ve kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmektedir. YEE çeşitli ülkelere; Kültür Merkezleri, Türkoloji Bölümleri ve irtibat noktalarıyla hizmet vermektedir. Enstitünün vizyonu, “dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye'ye dost insan sayısını artırmak; misyonu ise Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını artırmaktır.”¹⁶⁹

¹⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Türkiye Maarif Vakfı, <https://turkiyemaarif.org/>, Erişim Tarihi: 11.11.2021

¹⁶⁸ “Yunus Emre Vakfı Kanunu”, **Resmî Gazete**, 05.05.2007 /5653.

¹⁶⁹ Vizyon-Misyon, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon>, Erişim Tarihi 20.09.2021.

YEE, kültürel ve sanatsal faaliyetler ile ülkeler arasında etkileşim kurabilmek ve Türkiye'nin bilinirliğini arttırmak için Dünya Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Çalışmaları, Sanatın Her Dalında Etkinlikler, Kültür Sanat Alanında Üretim ve Tanıtım Çalışmalarının Desteklenmesi ile Dünya Üzerinde Sanatçıların Hareketliliğine İmkân Sağlanması alanlarda çalışmalar yürütülmektedir.¹⁷⁰ Enstitü, kültürel diplomasi politikalarını belirleyebilmek için Kültürel Diplomasi Akademisi ismiyle bir eğitim programı da başlatmıştır.

YEE, hem anlayarak hem de dinleyerek ve öğrenerek Türk kültürünü dünya ile buluşturmaya çalışmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü, Türk kültürünü yurt dışında tanıtmaya çalışırken dört ana madde üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar: faaliyetler yaparak kültürü yansıtma, kültürel araçlara özendirme ya da destek, değişim programları ve Türkiye ve diğer devletlerdeki fırsatlara erişim imkânı olarak sıralanabilir. YEE sayılan dört unsura önem vererek uluslararası platformlarda olumlu imaj oluşturmaya çaba göstermektedir.¹⁷¹

Yunus Emre Enstitüsü Facebook, Twitter, Instagram ve Youtube gibi sosyal medya platformlarını kullanmakta ve bu platformlarda Türkiye'nin kültürel diplomasi etkinliklerini duyurmaktadır.

3.3.2. İkili Aktörler

Türkiye ve Azerbaycan, Türkmenistan Gürcistan, İran, Romanya, Kırgızistan, Kuveyt, Özbekistan, Katar, Suudi Arabistan, Moldova, arasında yapılan ikili anlaşmalar uyarınca Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurulan eğitim kurumları kültürel diplomasinin ikili aktörleri arasındadır.

Çalışmamızda Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki ikili aktörlere değinilecektir. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığının resmi internet sayfasında yurt dışı okullara yer verilmiş ve aşağıdaki şekilde sıralanmıştır¹⁷²;

¹⁷⁰ Yunus Emre Enstitüsü, 2018 Bilimsel Faaliyet Raporu, s.20, <https://www.yee.org.tr/tr/yayin/2018-faaliyet-raporu>, Erişim Tarihi: 20.09.2021,

¹⁷¹ Yunus Emre Enstitüsü, 2018 Bilimsel Faaliyet Raporu, s.27, <https://www.yee.org.tr/tr/yayin/2018-faaliyet-raporu>, Erişim Tarihi: 20.09.2021,

¹⁷² Yurt Dışı Okullarımız, <https://yveg.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>, Erişim Tarihi: 26.10.2021.

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Azerbaycan’da açılan okullar;

- “Bakü Türk İlkokulu
- Bakü Türk Ortaokulu
- Bakü Türk Anadolu Lisesi”

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kırgızistan’da açılan okullar;

- “Bişkek Türk İlkokulu
- Bişkek Türk Ortaokulu
- Bişkek Türk İmam Hatip Ortaokulu
- Kırgız Türk Anadolu Kız Meslek Lisesi
- Kırgız Türk Anadolu Lisesi
- Bişkek Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi”

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Özbekistan’da açılan okullar;

- “Taşkent Türk İlkokulu
- Taşkent Türk Ortaokulu
- Taşkent Türk Çok Programlı Anadolu Lisesi”

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Türkmenistan’da açılan okullar;

- “Aşkabat Türk İlkokulu
- Aşkabat Türk Ortaokulu
- Aşkabat Türk Anadolu Lisesi”

Ayrıca Türk Dünyası ülkeleri ile eğitim faaliyetleri, üniversite seviyesinde de sürdürülmektedir. Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi, Türkiye ile Kırgızistan arasındaki ikili kültürel diplomasının araçlarından biridir. Üniversite, 1995 yılında imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti hükümeti arasında Kırgızistan’ın başkenti Bişkek şehrinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi kurulmasına dair anlaşma”nın onaylanmasıyla 1997-1998 öğretim yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır.¹⁷³ Üniversitenin eğitim-öğretim dili, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca’dır. Üniversitenin bünyesinde Tarih ve Türkoloji bölümlerinin yer aldığı Edebiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İlahiyat Fakültesi de bulunmaktadır. Türkiye’nin önemli üniversitelerinden giden bilim adamları üniversitede ders vermektedir. Dil, din, tarih, sanat ve kültürel değerler konusunda verilen eğitimler

¹⁷³ Tarihçe, https://manas.edu.kg/tr/about_manas/history, Erişim Tarihi 20.01.2021.

sayesinde Türkiye ile Türk Dünyası arasındaki yakın ilişkiler daha da gelişmektedir. Bu kapsamda Oş İlahiyat Fakültesi, 1993 yılında Oş Devlet Üniversitesi ile Türkiye Diyanet Vakfı arasında imzalanan anlaşma ile açılmıştır.¹⁷⁴ Türkiye'nin ikili aktörü olarak kültürel diplomasiye hizmet etmektedir.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi bu kapsamda değerlendirilmektedir. 31 Ekim 1992'de Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'nde Türkistan ilinde "Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşma" imzalanmıştır.¹⁷⁵ Öğrencilerin eğitim için üniversiteye alımı 1994-1995 öğretim yılında başlamıştır. Türkiye'den ve diğer Türk devlet ve topluluklarından öğrenciler Kazakistan'a eğitim görmek için gelmişlerdir. Üniversite bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İlahiyat Araştırmaları, Analiz ve Metodoloji bölümü, Türkoloji Araştırma Enstitüsü de dâhil olmak üzere çeşitli bölümler ve fakülteler bulunmaktadır.

3.3.3. Bölgesel Aktörler

Türkiye ulusal aktörlerin yanı sıra kurduğu veya kurulmasına destek sağladığı bölgesel aktörler ile de kültürel diplomasi faaliyetleri yürütmektedir. Bu bölümde Türk Devletleri Teşkilatı, Uluslararası Türk Akademisi, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi gibi aktörlere değinilecektir. Türkiye, uluslararası zirveler, konferanslar, Türk Dünyası Kültür Başkenti gibi çalışmalara ev sahipliği yapmakta ve uygulamalarda aktif rol almaktadır. Bu organizasyonlarla, medya organları vasıtasıyla, hedef topluluklara erişebilme imkânı ve onları etkileme fırsatı yakalanmaktadır. Türkiye, Türk Cumhuriyetleri'nin her biriyle bağlarını güçlendirmek, gönül köprüleri oluşturmak amacıyla bu kurum ve kuruluşların yaptıkları faaliyetlere, organizasyonlara katılmakta ve destek olmaktadır. Bu kapsamda, eğitim, sanat, kültürel işbirliklerinde bulunarak kültürel diplomasi faaliyetleri gerçekleştirmekte veya desteklemektedir. Bu kurumlar etkinliklerini uyum içerisinde icra etmektedirler. Şu durumu vurgulamak gerekir ki bu kurumlar başlı

¹⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Fakülte Hakkında, https://base.oshsu.kg/univer/?lg=4&id_parent=698, Erişim Tarihi: 20.10.2021.

¹⁷⁵ Tarihçe, <https://www.ayu.edu.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 16.11.2021.

başına sadece Türkiye'nin kültürel diplomasisi aktörü değil, tüm üye ülkelerin de kültürel diplomasi aracıdır.

3.3.3.1. Türk Devletleri Teşkilatı

Türk Konseyi (Türk Keneşi) ismiyle kurulan Türk Devletleri Teşkilatı, hukuki varlığının temelini kurucu belge olan Nahçıvan Anlaşması'ndan almaktadır. Nahçıvan Anlaşması'nın 2. maddesine göre Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kültürel diplomasi ile ilgili olabilecek görevleri, taraflar arasında dostluğun geliştirilmesi, "eşit ortaklığa dayalı müşterek icraatlarla bölgede kapsamlı ve dengeli bir ekonomik büyüme, sosyal ve kültürel gelişimin sağlanması, Türk halklarının sahip oldukları zengin kültür ve tarihî mirasın değerlendirilmesi, kitlelere tanıtılması ve yayılmasında tarafların basın ve iletişim araçları arasındaki etkileşimin özendirilmesi"¹⁷⁶, kültür de dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda iletişimin geliştirilmesi şeklindedir.

Türk Devletleri Teşkilatı, Türk dili konuşan ülkeler arasında iş birliğini geliştirmek amacı ile uluslararası bir örgüt olarak kurulmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı'na üyedirler. Türk Devletleri Teşkilatı'nın organları, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Aksakallar Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Sekretarya'dan oluşmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler arasındaki işbirliği mekanizmalarının en üstünde bulunan birleştirici bir kuruluş olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilişkili kurumları, TÜRKSOY; TÜRKPA; Türk İş Konseyi; Uluslararası Türk Akademisi; Türk Kültür ve Miras Vakfı'dır.¹⁷⁷ Konseye üye ülkeler arasında, eğitim, bilim, sanat ve kültür alanlarında etkileşimi ve işbirliğinin büyümesi, Türk dünyasının müşterek normlarının uluslararası mecralarda tanıtılması, Türk dili konuşan ülkeler arasındaki kültürel bağların kuvvetlenmesi gayesiyle çalışmalar yürütmekte ve işbirliğinde bulunmaktadırlar.

¹⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Temel Belgeler, https://www.turkkon.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Türk Devletleri Teşkilatı, <https://www.turkkon.org/tr>, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

Türk Devletleri Teşkilatı, 1992 yılından bu yana toplanan, "Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri" neticesinde kurulmuştur. Toplam on tane zirve gerçekleşmiş olup 2010 yılında İstanbul'da organize edilen son zirve toplantısında konseyin kuruluşu ilan edilmiştir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurulmasıyla birlikte yapılan zirveler, "Türk Konseyi Zirveleri" ismiyle toplanmaktadır.¹⁷⁸

Türk Devletleri Teşkilatı Zirvelerinden¹⁷⁹;

- "1. Zirve toplantısı 'Ekonomik ve Ticari İşbirliği' temasıyla 20-21 Ekim 2011 tarihlerinde Almatı'da yapılmıştır. Zirve münasebetiyle, üye ülkelerin iş çevrelerini bir araya getirecek Türk İş Konseyi tesis edilmiştir.
- 2. Zirve toplantısı 'Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği' temasıyla 22-23 Ağustos 2012 tarihlerinde Bişkek'te düzenlenmiştir. Zirve'de alınan kararlarla birlikte, Türk Konseyi çatısı altında yeni kuruluşlar tesis edilmiş, bu çerçevede Astana'da Uluslararası Türk Akademisi ile Bakü'de bir Türk Kültür ve Mirası Vakfı'nın kurulmasına ilişkin anlaşmalar imzalanmıştır.
- 3. Zirve toplantısı, 15-16 Ağustos 2013 tarihlerinde Azerbaycan'ın Gebele şehrinde 'Ulaştırma' temasıyla yapılmıştır.
- 4. Zirve toplantısı, 5 Haziran 2014 tarihinde 'Turizm alanında işbirliği' temasıyla Bodrum'da düzenlemiştir.
- 5. Zirvesi, 'medya ve enformasyon işbirliği' temasıyla, 11 Eylül 2015 tarihinde Astana'da yapılmıştır.
- 6. Zirvesi, 'Gençlik ve Ulusal Sporlar' temasıyla, 3 Eylül 2018 tarihinde Çolpon Ata'da yapılmıştır.
- 7. Zirvesi, 'Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ'lerin) Desteklenmesi' temasıyla 15 Ekim 2019 tarihinde Bakü'de yapılmıştır. Nahçıvan Anlaşmasının 10. yıl dönümüdür ve Özbekistan örgüte tam üye olmuştur.
- 8. Zirvesi, 12 Kasım 2021'de İstanbul'da 'Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler' temasıyla yapılmıştır. Zirve'de Teşkilatın isminin 'Türk

¹⁷⁸ Türk Devletleri Teşkilatı, https://turk-pa.org/tr/content/cooperation/turkic_council, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁷⁹ Organizasyon Tarihçesi, <https://www.turkkon.org/tr/organizasyon-tarihcesi>, Erişim tarihi: 01.11.2021.

Devletleri Teşkilatı' olarak değiştirilmiştir. Türkmenistan gözlemci üye olarak katılmıştır.”

Türk Devletleri Teşkilatının 8. Zirvesinde Kazakistan'ın kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından başlatılan “Türk Dünyası 2040 Vizyonu” stratejik bir belge olarak kabul edilmiştir. 8. Zirve bildirisinde siyasi konular, dış politika ve güvenlik konularında işbirliği, ekonomik ve sektörel işbirliği, halklar arası işbirliği, Türk Dünyası'nda kurumsal işbirliği, üçüncü taraflarla işbirliği konularında kararlar alınmıştır.

3.3.3.2. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

“Türk Dünyası'nın UNESCO'su olarak adlandırılan TÜRKSOY, Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan tarafından 1993 yılında kurulmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Tataristan, Başkurdistan, Altay, Saha, Hakas Cumhuriyeti ve Gagavuz Yeri TÜRKSOY'a gözlemci üyedirler.¹⁸⁰ TÜRKSOY, Türk halkları arasındaki gönül bağımlı kuvvetlendirmek; Türk dili, kültürü, sanatı, edebiyatı, tarihinin uluslararası mecralarda tanıtılması, korunması, değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması amaçları doğrultusunda hareket etmektedir.¹⁸¹

TÜRKSOY'un etkinlikleri “Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi” tarafından düzenlenmektedir. Konseyde alınan kararlar TÜRKSOY Genel Sekreterliği tarafından yürütülmektedir. TÜRKSOY'un koordinasyon içerisinde çalıştığı ilişkili kuruluşlar Türk Devletleri Teşkilatı, Uluslararası Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı'dır.¹⁸² TÜRKSOY'un kültürel diplomasi faaliyetleri arasında TÜRKSOY Nevruz festivalleri, ressamlar buluşması, fotoğrafçılar buluşması, besteciler buluşması, Türk Dünyası Kültür Başkenti, opera günleri, bilimsel toplantılar, forumlar, paneller bulunmaktadır. TÜRKSOY, Türk Dünyası'nın önemli isimleri adına anma yılları ilan etmekte, çeşitli anma etkinlikleri

¹⁸⁰ Türksoy Hakkında, <https://www.turksoy.org/turksoy/about>, Erişim Tarihi: 02.11.2021.

¹⁸¹ Orta Asya Ülkeleri İle İlişkiler, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 04.11.2021.

¹⁸² Türksoy Hakkında, <https://www.turksoy.org/turksoy/about>, Erişim Tarihi: 04.11.2021

düzenlemektedir. Bu kapsamda, 2010 yılı “Başkurt bilim adamı Prof. Dr. Zeki Velidi Togan”, 2011 yılı “Tatar Şair Abdullah Tukay”, 2012 yılı “Azerbaycanlı dramaturg Mirza Fatali Ahundzade” ve “Türkolog Nikolay Katanov”, 2013 yılı “Kazak besteci Mukan Tölebayev”, 2014 yılı “Türkmen mutasavvıf ve şair Mahtumkulu Firaki” ve “Toktogul Satılğanov”, 2015 yılı “Türk tiyatro yazarı Haldun Taner” ve “Hakas destancısı Semen Kadışev”, 2016 Yılı “Yusuf Has Hacib”, 2017 yılı “Molla Penah Vagif”, 2018 yılı “Cengiz Aytmatov, Gara Garayev ve Magcan Cumabay”, 2019 yılı “İmadeddin Nesimi ve Aşık Veysel”, 2020 yılı “Abay Kunanbay” yılı olarak ithaf etmiştir.¹⁸³

Nevruz, 2009 yılında Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Hindistan, Pakistan ve İran’ın ortak dosyasıyla “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesine” girmiştir. 2016 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan, Türkmenistan, Afganistan, Hindistan, İran, Irak’ın katılımı ile genişlemiştir. Nevruz’un “UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesine” eklenmesi, kültürel iletişim, saygı ve anlayışın gelişmesine imkân sağlamaktadır.¹⁸⁴ TÜRKSOY öncülüğünde 2010 yılında Paris’te UNESCO Genel Merkezi’nde, 2011 yılında ise Birleşmiş Milletler (UN) Genel Kurulu Salonu ve Washington’da Lincoln Tiyatrosu’nda, 2013 yılında İngiltere Trinity Koleji’nde, 2014 yılında Eskişehir’de, 2015 yılında Paris UNESCO Genel Merkezi, Almanya Stadhalle Mülheim ve Avusturya Holfburg Kraliyet Sarayı’nda, 2016 yılında New York Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda ve Washington DC Warner Tiyatrosu’nda, 2017 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Romanya ve Moldova’da, 2018 yılında Balkan ülkelerinde, 2019 yılında Türkiye, Brüksel ve Berlin’de Nevruz kutlamaları gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁵

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı’na üye olan ülkelerin konservatuvar öğrencilerinden oluşan Gençlik Oda Orkestrası kurulmuştur. Gençlik Oda Orkestrası, Orta Asya Turnesi dışında, Avusturya, ABD, Almanya, Arnavutluk, Bosna Hersek, Fransa, İngiltere, İtalya, Kosova, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Slovakya ve Sırbistan gibi ülkelerde konserler düzenlemektedir. Konserlerde Türk bestecilerin

¹⁸³ Bilimsel Çalışmalar, <https://www.turksoy.org/turksoy/about>, Erişim Tarihi:02.11.2021.

¹⁸⁴ Nevruz, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202345/nevruz-tr.html>, Erişim Tarihi: 05.11.2021.

¹⁸⁵ Nevruz Kutlamaları, <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, Erişim Tarihi: 05.11.2021.

eserlerinin yanı sıra dünya klasiklerine de yer verilmektedir.¹⁸⁶ Türkiye kültürel diplomasi çerçevesinde devletlerle ya da devlet dışı aktörlerle ilişki kurmakta, yapılacak uluslararası zirvelere, konferanslara, Türk Dünyası Kültür Başkenti gibi çalışmalara ev sahipliği yapmakta ve uygulamalarda aktif rol almaktadır. Bu organizasyonlarla, medya kuruluşları vasıtasıyla hedef topluluklara erişebilme imkânı ve onları etkileme fırsatı yakalamaktadır.

TÜRKSOY, Türk dili konuşan ülkelerin arasındaki ilişkilerin önemli ölçüde gelişmesini sağlamış, yaptığı dünya çapındaki organizasyonlarla Türk kültürüne ait birçok değer ve kişiyi dünyaya tanıtmıştır. Kurumun web sitesi Türkçe, İngilizce ve Rusça olmak üzere 3 ayrı dilde hizmet vermektedir. TÜRKSOY, sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Teşkilatın yürütmüş olduğu kültürel diplomasi faaliyetlerine ilişkin bu platformlarda paylaşımlar yapılmaktadır.

Türk Dünyası Kültür Başkentleri

Ortak bir kimlik etrafında toplanabilmek için kültürel kimlik geliştirilmeli ve yerel kültürlerde var olan benzerlikler belirlenmelidir. Bu aynılıkları belirlemenin de en özel usullerinden birisi “kültür başkentleri” uygulamasıdır. Kültür başkentleri sayesinde Türk dünyasına ait müşterek gelenekleri, görenekleri, değerleri Türkistan’da, Kastamonu’da, Merv’de bularak, Türk Dünyası anlaşılabilen ve hissedilebilmektedir. Kavuncu’ya göre “bugün Avrupa kimliği; Alman ulusal kültürü, Fransız ulusal bilinci, İspanya ulusal değerleri üzerinden değil; fakat Paris, Donostia-San Sebastian, Essen kentleri üzerinden inşa edilmeye çalışılmaktadır. Üstelik böylelikle yurttaşların gündelik hayatında da kentler üzerinden Avrupa bilinci somut haliyle inşa edilebilmektedir.”¹⁸⁷ Bu bağlamdan Türk Dünyası Kültür Başkentleri de benzer açıdan değerlendirilebilir. Kastamonu sadece Türk kültürünün, Oş sadece Kırgız kültürünün, Merv sadece Türkmen kültürünün değil Türk Dünyası’nın müşterek kültürünün bir kısmı durumuna gelmiştir.

¹⁸⁶ TÜRKSOY Faaliyet Raporu Aralık 2018- Aralık 2019, s.78, <https://www.turksoy.org/tr/library/faaliyet-raporu-2019>, Erişim Tarihi: 05.11.2021.

¹⁸⁷ Orhan Kavuncu, “Giriş”, (Editör: Fırat Yıldız), **Türk Dünyası Kültür Başkentleri**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s.XII.

2010 yılında İstanbul’da düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirvesi’nde TÜRKSOY’un önerisiyle 2012 yılından itibaren Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulamasını yapılmaktadır.

- 2012 yılında Kazakistan/Astana
- 2013 yılında Türkiye/Eskişehir;
- 2014 yılında Tataristan/Kazan;
- 2015 yılında Türkmenistan/Merv;
- 2016 yılında Azerbaycan/Şeki,
- 2017 yılında Kazakistan/Türkistan
- 2018 yılında Türkiye/Kastamonu
- 2019 yılında Kırgızistan/ Oş
- 2020 yılında Özbekistan/Hiva
- 2022 yılında ise Türkiye/Bursa olacaktır.

Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulaması, şehirleri birbirine kültür bağları ile yakınlaştırmaktadır. Zengin kültürel birikiminin korunarak gelecek nesillere aktarılmasında da etkisi büyüktür. Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulamasını şu şekilde özetlemek mümkündür;¹⁸⁸

- “Türk dili konuşan halklar ve ülkeler arasında dostane ilişkiler kurarak ortak Türk kültürünü, dilini, tarihini, sanatını, gelenek ve göreneklerini araştırarak ortaya çıkarmak, geliştirmek, korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve kalıcı kılmak”
- “Bilimsel, kültürel, sanatsal araştırma, inceleme ve etkinlikler yaparak kültürel birliği ve dayanışmayı sağlamaya çalışırken dünya barışına, uygarlığına, bilime ve sanata katkıda bulunmak”
- “Türk kültürünün sevgi, hoşgörü ve akılcılık ilkelerine dayandığının bilinci içinde Türk kültürünün uluslararası düzeyde benimsenmesine, yaygınlaştırılmasına çalışmak, bu yolda uygarlığa, dünya barışına ve insan haklarına hizmet etmek”

¹⁸⁸ TÜRKSOY, “Türk Dünyası Kültür Başkenti”, 1 Eylül 2011, https://www.turksoy.org/tr/news/2013/07/13/turk_dunyasi_kultur_baskenti, Erişim Tarihi: 20.11.2021.

- “Türk dünyası halklarının ortak geçmişini, tarihini, dil ve edebiyatını, kültür ve sanatını bir bütün halinde ele alan bilimsel araştırmaları güçlendirmek”
- “Ulusal tarihi, ana dili, edebiyatı, kültür ve sanatı, gelenek ve görenekleri gelecek kuşaklara aktarmak için ortam hazırlamak”
- “Uluslararası ilişkilerde yeni dengelerin kurulmasını göz önüne alarak, bölge ve dünya çapında yeni kültürel yapılaşmayı desteklemek”

Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulamasının kent kimliğine etkisi vardır. Bu kapsamda 2018 yılında Kastamonu’da kültürel öğeleri ön plana çıkaracak yoğun bir şekilde etkinlikler yapılmıştır. Evliyalar şehri olarak anılan Kastamonu’da, Şeyh Şaban-i Veli, Nasrullah Camii dini açıdan; Şehit Şerife Bacı, İstiklal Yolu, Atatürk’ün Kastamonu’yu ziyaretinin her yıl anılması tarihsel açıdan; Ilgaz Dağları, Küre Dağları, Pınarbaşı, Abana, Daday, Çatalzeytin doğa güzellikleri açısından; tirit, banduma, çekme helva gibi unsurlar da yerel mutfak açısından etkinliklerde ön plana çıkarılmıştır.¹⁸⁹ Aynı şekilde 2013 yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti Eskişehir’de 2013 yılı boyunca kültürel değerleri yansıtan festivaller, konserler, sempozyumlar, çalıştaylar, paneller düzenlenmiş, kent kimliği güçlendirilmiştir.

3.3.3.3. Uluslararası Türk Akademisi

Uluslararası Türk Akademisi, 25 Mayıs 2010 tarihinde Kazakistan’ın başkenti Astana’da kurulmuştur. Akademi, 2010 yılından bu yana Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı’na bağlı olarak hizmet vermektedir. 2012 yılında yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin 2. zirvesinde Kazakistan, Türkiye, Kırgızistan, Azerbaycan arasında “Türk Akademisine Uluslararası Statünün Verilmesine Dair Anlaşma” imzalanmış; 2014 yılında uluslararası teşkilat statüsünü kazanmış ve hizmetlerini "Uluslararası Türk Akademisi (ITA - International Turkic Academy)” ismiyle yapmaya başlamıştır.¹⁹⁰

Uluslararası Türk Akademisi’nin amacı, “Türk dünyasının eski çağlardan günümüze kadarki tarih, dil, edebiyat ve kültürünü araştırmak, Türk devletlerinin insanlık medeniyetindeki yeri ve katkısını orijinal kaynaklar temelinde tespit etmek ve Türk

¹⁸⁹ Fırat Yıldız, “2018 Yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti: Kastamonu”, (Editör: Fırat Yıldız), **Türk Dünyası Kültür Başkentleri**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s.366.

¹⁹⁰ Akademi Hakkında, <http://twesco.org/tr>, Erişim Tarihi: 08.11.2021.

dünyasıyla ilgili bilimsel araştırmaları koordine eden eşsiz bir merkez haline getirmektedir.” Akademinin misyonu ise “Türk halklarının bilimsel kuruluşlarına bilim ve eğitim konusunda yardımcı olmak, Türk dilini konuşan ülkelerdeki aydınların girişimlerine destek vermek ve onları düzenli olarak bir araya getirmektedir.”¹⁹¹

3.3.3.4. Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi

TÜRKPA, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin 21 Kasım 2008 tarihinde imzalamış olduğu anlaşma ile kurulmuştur. TÜRKPA'nın “Üye ülkelerin yasamalarının, aynı zamanda kültürel mirasın ve tarih, sanat, edebiyat ve diğer alanlarda Türk dili konuşan ülkeler için ortak önem taşıyan değerlerin korunması ve gelecek nesillere devredilmesine yönelmiş yasamaların yakınlaştırılması üzere tavsiyeler vermek”¹⁹² de olmak üzere Türk dili konuşan ülkeler ve diğer bölge ülkeleri arasında kültürel ilişkilerinde dâhil olduğu konularda faaliyetlerin arttırılması, parlamentolar arasında bağ kurulması görevleri vardır.

3.3.3.5. Türk Kültür ve Miras Vakfı

Türk Kültür ve Miras Vakfı, 2012 tarihli Bişkek Zirvesi'nde imzalanan belgeyle kurulmuştur. Vakfın Merkezi Bakü'dedir. Türk kültürü ve mirasının gerçekleşmesine yardımcı olan faaliyet, hizmet, proje ve programları finanse etmekte ve desteklemektedir. Türk Kültür ve Miras Vakfı, hizmetlerini TÜRKSOY ve Uluslararası Türk Akademisi ile kurduğu işbirliği çerçevesinde gerçekleştirmektedir.¹⁹³

3.4. 1991 Sonrası Dönemde Türkiye'nin Türk Dünyası Politikasına Genel Bir Bakış

Türk Cumhuriyetleri'nin bulunduğu coğrafya Türklerin nazarında “Atayurt” olarak anılan bir yerdir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan bağımsız olmuşlardır. 1990'ların başında

¹⁹¹ Akademi Hakkında, <http://twesco.org/tr>, Erişim Tarihi: 08.11.2021.

¹⁹² Faaliyetler, https://turk-pa.org/tr/content/about_turkpa/activities, Erişim Tarihi: 05.11.2021.

¹⁹³ Türk Konseyi(Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi), <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 08.11.2021.

yaşanan bu önemli durum karşısında Türkiye hazırlıksız yakalanmış lakin Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri'nin kültürel ve tarihsel olarak ortak noktada buluşmaları Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerini bir nevi kolaylaştırmıştır. Ortak dil, din ve etnik kökene ait olan Türk Dünyası ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, Türkiye bu devletlerin bağımsızlıklarını tanıyan ilk devlet olmuştur.

1990'ların başında, Türkiye'nin iktisadi ve politik durumu iyi değildi. Türkiye sahip olduğu imkânlar dâhilinde, Türk Cumhuriyetleri ile iktisadi, siyasi ve kültürel ilişkilerde bulunma gayreti göstermiştir. Bu dönemde, “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türk Dünyası” ,“Türkiye Modeli” söylemleri, Türkiye'nin Türk Dünyası'na yönelik düşüncelerini ifade etmekteydi.¹⁹⁴ Türkiye'nin bölge halklarıyla olan ortak kültürel, dilsel ve dinsel bağları Türk Cumhuriyetleri'nin de Türkiye'ye yönelmelerine vesile olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin model olarak sunulması olumlu karşılanmış ve Türkiye'nin yumuşak gücünü bölgede artırmasına imkân sağlamıştır.¹⁹⁵ Türkiye'nin, Türk Cumhuriyetleri ile yapmış olduğu anlaşmalar çerçevesinde, 1990'lı yılların başında, ekonomi anlamında güçlenmelerine yardımcı olma ve Türk Cumhuriyetleri'nin kimlik ve benliklerine tekrar kavuşmalarına dayalı bir dış politikaya ağırlık verildiği görülmektedir.

Bağımsızlıktan sonra 2000'li yıllara kadar geçen süre zarfında, bölgeyle ilişkiler istenilen seviyede olmamış; Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerine yoğunlaşamamıştır. Türkiye'nin o dönemde ekonomik kriz içerisinde olması, iç siyasetinde yaşadığı sıkıntılar, Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik ekonomi, ticari, eğitim, sağlık vb. birçok alanda destek sağlama sözlerini yerine getirememesi, Türkiye'nin Azerbaycan'daki muhalefeti desteklemeye yönelik olan dış politika adımının Türk Cumhuriyetleri tarafından yanlış anlaşılması ve büyük ağabey istememeleri, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olarak yeterli seviyede olmadığını

¹⁹⁴ Mehmet Seyfettin Erol, “Türkiye'nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerine Genel Bir Bakış”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XII/1, (Yaz 2012), s.2.

¹⁹⁵ Gökhan Bayraktar, *Orta Asya ve Türkiye'nin Güvenlik Stratejileri*, Bilgeoğuz, İstanbul 2008, s. 226.

algılanması, Türkiye'nin yüzünü batıya dönmesi ve Türk Cumhuriyetleri'nin isteksiz davranmaları ilişkilerin eğitim ve kültürel alanla sınırlı kalmasına sebep olmuştur.¹⁹⁶

Türkiye, 2002 yılında AK Parti hükümetinin göreve gelmesi ile birlikte kültür diplomasisi ve ekonomi çerçevesinde Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerine tekrar yoğunlaşmaya başlamıştır. Ak Parti döneminde Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politika amacı, “gerek Türkiye içerisinde, gerekse Türkiye'nin etrafını çeviren bölgesel havzalarda ve tabii ki uluslararası sistemde, barış, karşılıklı anlayış, hoşgörü, iyi komşuluk, birbirlerine karşılıklı saygı gibi Türklüğün geleneksel anlayış ve değerleri üzerine kurulu, istikrarlı ve işbirliğine dayalı ve bölgesel kalkınmayı sağlayacak bir ortamının oluşturulmasıdır.”¹⁹⁷

Yaldız'a göre, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik dış politikası özet bir şekilde, 1992 – 1995, 1996 – 2002, 2002 -2007, 2007'den günümüze olmak üzere farklı dönemlerde incelenebilir. 1992-1995 arası dönemde SSCB dağılmış, Türkiye Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını hemen tanımış, kültür, eğitim ve ekonomi gibi çeşitli alanlarda etkileşimler başlamıştır. Bu dönemde bölge ülkelerine yönelik politikalar sonuçları düşünülmeden yapıldığı için siyasi faaliyetler sağlam bir zemine oturmamıştır lakin ilişkilerin kurumsal altyapısı bu dönemde oluşmuştur. 1996-2002 arası süreçte, 1992-1995 yılları arasında atılan işbirliği adımları netice göstermemiş ve ilişkilerde aksamalar meydana gelmiştir. 2002-2007 arası dönemde, ilişkilerde gelişme olmamış, ilişki durağan bir seyirde devam etmiştir. 2007'den itibaren ise Türkiye, dış politikasında açılım yapmaya başladığı, batıya dayanan ve statükocu Türk dış politikası “çok boyutlu dış politika, yumuşak güç” gibi yeni araçlarla tekrar biçimlenmeye başlamıştır.¹⁹⁸ Bu bağlamda Türkiye, Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik politikasını gözden geçirmiş ve daha gerçekçi politikalar üretmeye gayret göstermiştir. Bu çerçevede, Türkiye hem ulusal hem de Türk topluluklarıyla belirli anlaşmalar etrafında bölgesel kuruluşlar kurmuşlardır. İlişkiler kültürel diplomasi çerçevesinde

¹⁹⁶ Abdulkemal Kartal , “Türkiye'nin Orta Asya Türk Devletleri Üzerindeki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri”, **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2019, s.79.

¹⁹⁷ Ertan Efeğil, Türkiye-Orta Asya İlişkileri/2009 : Karşılıklı İlişkilerin Yeniden Canlandırılması, https://www.academia.edu/9930969/orta_asya_T%C3%BCrkiye, Erişim Tarihi: 01.11.2021.

¹⁹⁸ Fırat Yaldız, “27.Yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle İlişkileri: Kurumların Rolü”, (Editör: Ayşe Çolpan Yaldız ve Murat Yılmaz), **Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Aralık 2018, s. 22.

değerlendirildiğinde, TİKA, YYE, YTB gibi ulusal kuruluşların yanında Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY, TÜRKPA, Uluslararası Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi bölgesel müşterek kuruluşlar Türkiye'nin Türk Dünyası'na yönelik politikalarına katkı sağlamaktadır. Kültürel diplomasi aktörlerinin sayılarının artması, faaliyetlerinin nitelik ve sayılarının artması, Türk dış politikasında Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerin etkili olduğunu göstermektedir.

3.5. Türk Kültürel Diplomasisinin Türk Dünyası'ndaki Faaliyetleri

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri'ni ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın bağımsızlıklarını kazanmaları neticesinde, Türk dış politikasına bir kısım daha eklenmiştir. Ortak tarih, kültür ve dil bağlarının bulunduğu Türk Cumhuriyetleri ile ilişkiler ve işbirliği, karşılıklı fayda temelinde gelişmiştir. Türkiye, Azerbaycan ile karşılıklı ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla Cumhurbaşkanları düzeyinde "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" mekanizması kurulmuştur. Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan ile ilişkileri "stratejik ortaklık" düzeyinde olmakla birlikte ismi geçen bu ülkelerle "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" mekanizması da mevcuttur. Türkmenistan ile de başta ekonomi ve müteahhitlik olmak üzere çeşitli alanlarında ilişkiler geliştirilmeye çalışılmaktadır.¹⁹⁹

Türkiye'nin Türk Dünyası'ndaki kültürel diplomasi etkileşimlerini;

- Kalkınma Yardımları ve Teknik Destekler,
- Kültür-Sanat ve Eğitim
- Dini Hizmetler
- Mimari-Restorasyon
- Medya ve İletişim olarak sıralamak mümkün olabilir.

¹⁹⁹ Orta Asya Ülkeleri ile İlişkiler, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi:02.11.2021.

Türk Cumhuriyetleri'nin 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki sınırlamalar kalkmış, Türk topluluklarının tekrar bütünleşmesi için uygun bir ortam oluşmuştur. Türkiye bu ülkelerle işbirliğini geliştirmek amacıyla çeşitli seviyelerde kurumlar kurmaya başlamıştır. Bu kurumların kuruluşu, ilk dönemlerde ulusal düzeyde olmuştur. Ulusal kurumlar üzerinden kurulan ilişkilerin gelişmesiyle birlikte ikili ve bölgesel kurumlar faaliyete geçirilmiştir.²⁰⁰

Türkiye, Türk Dünyası'na yönelik faaliyette bulunmak için adımlar atmıştır. TİKA'nın bu anlamda ilk kuruluş olduğu görülmektedir. "1992 yılında öncelikle Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik faaliyette bulunması amacıyla kurulan TİKA, ağırlıklı olarak altyapıya yönelik kalkınma yardımları yapmakla birlikte, öğrenci değişim programları yürüten, kurs ve seminerler düzenleyen yapısıyla Türkiye'nin yumuşak gücünün kültürel boyutuna da hizmet etmektedir."²⁰¹ Başkanlığın ana hizmet birimlerinin arasında Orta Asya ve Kafkaslar Dairesi Başkanlığı da bulunmaktadır. Başkanlığın bünyesinde 60 ülkede 62 Program Koordinasyon Ofisi vardır. Azerbaycan Bakü'de, Kırgızistan Bişkek'te, Türkmenistan Aşkabat'ta, Özbekistan Taşkent'te, Kazakistan Nursultan'da Program Koordinasyon Ofisleri vardır. Ayrıca Kazakistan Almatı'da ise irtibat bürosu bulunmaktadır.²⁰² TİKA, Orta Asya ve Kafkasya'daki faaliyetlerini de projeler üzerinden yürütmektedir. Projeler yapılırken ve yürütülürken, Türk Cumhuriyetleri ile işbirliğine önem verildiği görülmektedir. 2019 -2023 TİKA Stratejik Planına göre, 2018 yılında 200 olan Orta Asya ve Kafkaslar'da kalkınma iş birliğini geliştirmek üzere gerçekleştirilen proje sayısı, 2023 yılında 320 olarak hedeflenmektedir.²⁰³ TİKA'nın 2018-2019-2020 Faaliyet Raporları incelendiğinde²⁰⁴; Türk dünyasında ortak tarihi ve kültürel değerlerimizi yaşatmaya yönelik faaliyet sayısı 2018 yılında 30, 2019 yılında 41 iken 2021 yılında hedeflenen faaliyet sayısı 43, 2023 yılında hedeflenen faaliyet sayısı 52'dir. Ayrıca 2016, 2017, 2018, 2019 faaliyet raporları incelendiğinde Türk filmleri festivalleri, kitap ve dergi basımları, hizmet içi programların düzenlenmesi gibi çeşitli

²⁰⁰ Yıldız, 27.yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle İlişkileri: Kurumların Rolü, s.22.

²⁰¹ 15. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğler Kitabı, (Editör: Ahmet Vecdi Can, Köksal Şahin, Kamil Taşkın, Suat Kol, Ali Kırksekiz), Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul 2017, s.660.

²⁰² Faaliyet Raporu 2019, s.24, <https://www.tika.gov.tr/upload/2020/06/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf>, Erişim Tarihi: 10.11.2021

²⁰³ TİKA Stratejik Rapor, s.58, <https://www.tika.gov.tr/upload/2019/Faaliyet%20Raporu%202018/Stratejik%20Plan%202019-2023/TIKAStratejikPlan2019Web.pdf>, Erişim Tarihi: 10.11.2021

²⁰⁴ Faaliyet Raporları 2018-2019-2020, https://www.tika.gov.tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=1, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

faaliyetlerin de olduğu görülmüştür. Türk Cumhuriyetleri ile eğitim, sağlık, kültür, insani yardım alanlarında yapılan projelerin sayısının gün geçtikçe artarak devam edeceği görülmektedir. Somut örnekler vermek gerekirse, Yetim Gülerse Dünya Güler Projesi, Su Kanalı Rehabilitasyonları, Ortak Sağlık Haftası düzenlenmeleri, Kooperatifçilik Eğitim ve Danışmanlık Merkezi'nin açılması, Türkiye Tekstil Geliştirme Merkezi kurulması gibi çeşitli faaliyetler aracılığı ile Türkiye'nin Türk Cumhuriyeti ülkelerinin kültürel gelişimlerine katkı sağladığı görülmektedir.²⁰⁵

6 Nisan 2010 tarihinde kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, dost ve kardeş ülke ve toplulukların Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmek, müşterek kültürümüzü tekrardan faaliyete geçirmek, tarihi birikimimizi korumak, eğitim faaliyetlerine destekte bulunmak amacıyla “Akademik ve Bilimsel Araştırmalar Programı, Eğitim Destekleri Programı, Kültürel Hareketlilik ve İşbirliği Programı ve Türkiye Mezunları Programı” olmak üzere dört temel program çerçevesinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir.²⁰⁶ Çalışmalarını, Yurtdışı Vatandaşlara Yönelik Faaliyetler, Kardeş Topluluklara Yönelik Faaliyetler, Türkiye Bursları Kapsamında Yürütülen Faaliyetler, Kurumsal Kimlik ve İletişim Faaliyetleri, Diğer Alanlarda Yürütülen Faaliyetler olmak üzere çeşitli alanlarda gerçekleştirmektedir. Ayrıca YTB'nin bölgeye yönelik kültürel çalışmalarını;

- Sözlü Tarih Çalışmaları,
- Bilimsel Etkinlik, Konferans, Forum ve Sempozyumlar,
- Tarihi ve Kültürel Miras Çalışmaları
- Türkçe Eğitim ve Yaz Okulları
- Hafta Sonu Okulları
- Destekleyici Eğitim Programları
- Yayınlar
- Kültürel Geziler
- Anma Etkinlikleri
- Mezun Buluşmaları

²⁰⁵ Faaliyet Raporu 2019, <https://www.tika.gov.tr/upload/2020/06/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf>, Erişim Tarihi: 10.11.2021

²⁰⁶ Programlar, <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/programlar>, Erişim Tarihi: 20.11.2021.

- Diğer Kültürel Etkinlikler şeklinde sıralamak mümkündür.²⁰⁷

YTB'nin 2019-2020 Faaliyet Raporları²⁰⁸ incelendiğinde; 2019 yılında tarihi ve kültürel mirasa ilişkin faaliyet sayısı 4 iken, 2020 yılında 11'e yükselmiştir. Kültürel hareketlilik programlarına katılımcı sayısı 2019 yılında 1.100 kişi iken 2020 yılında 2.135 kişi olarak gerçekleşmiştir. Akademik çalışmalar ve saha araştırmaları sayısı 2019 yılında 15 iken 2020 yılında 23 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayılar ise kültürel hareketliliğin olduğunu, gelişmelerin yaşandığını göstermektedir. Daha net yorumların yapılabilmesi için kurumun internet sitesinde ve faaliyet raporlarında bölgelere ve ülkelere göre ayrıntılı açıklamalara yer verilmesi gerekmektedir. YTB'nin gönül bağlarımızın olduğu Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik faaliyetlerinden bazıları; kardeş toplulukların kültürel değerlerinin korunması çalışmaları kapsamında "Uygurların Somut Olmayan Kültürel Mirası: Kazakistan Örneği"²⁰⁹ kitabı basılmıştır. YTB tarafından, Kazakistan'daki enstitü, kütüphanelerin araştırılmasıyla yazılan "Kazakistan'da Yayımlanan Uygurca Eserler Kataloğu" çıkarılmıştır.²¹⁰ Özbekistan'da "Türkiye Mezunları Buluşması" gerçekleştirilmiştir.²¹¹ 2017 yılında da Kazakistan ve Kırgızistan'da mezun buluşmaları gerçekleştirilmiştir. Mezun buluşmalarına üst düzey katılımın olması programa ve ülkelere verilen değeri göstermektedir. YTB tarafından "Türkdildeş Diaspora Sivil Toplum Kuruluşları Temsilcilerine Yönelik Ortak Kapasite Geliştirme Eğitim Programı" ile ilk kez Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Kazakistan'da yaşayan diasporalar bir araya gelmiştir.²¹² Türk Dünyası 'Acil Tıp Projesi' kapsamında Özbekistan'da Acil Tıp Eğitimi Programı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Nevruz kutlamaları kapsamında, Türk dünyasının bir araya geldiği kutlamalarla nevrüz ateşi, keşkek kazanları kurma ve

²⁰⁷ Çalışmalar ve Projeler, <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/tarihi-ve-kulturel-miras-calismalari>, Erişim Tarihi: 20.01.2021.

²⁰⁸ YTB 2019- 2020 Faaliyet Raporları, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari>, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

²⁰⁹ "Proje ile Kazakistan'da yaşayan Uygurların UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras olarak adlandırılan sözlü gelenekleri ve anlatımlarının, gösteri sanatlarının, toplumsal uygulamalarının, ritüelleri ve şöenlerinin, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalarının, el sanatları geleneklerinin; tespiti, derlenmesi, arşivlenmesi, sergilenmesi, yayımlanması ve tanıtılması sağlanmıştır." YTB Faaliyet Raporları 2019, s.42, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2021.

²¹⁰ YTB Faaliyet Raporları 2019, s.42, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2021

²¹¹ Özbekistanlı Türkiye Mezunları Taşkent'te Buluştu, <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/ozbekistanli-turkiye-mezunlari-taskent-te-bulustu>, Erişim Tarihi: 21.01.2021.

²¹² YTB Projeleriyle Kardeş Topluluklarda Binlerce Kişiyi Ulaştı, <https://www.ytb.gov.tr/haberler/ytb-projeleriyle-kardes-topluluklarda-binlerce-kisiye-ulasti>, Erişim Tarihi: 21.01.2021.

demir dövme gibi kutlamalar yapılmıştır.²¹³ “Ahmet Yesevi’den Günümüze Türkiye-Kazakistan Medeniyet Köprüleri Projesi, Türk Dünyası Üniversiteli Gençler Yaz Okulu ” programları da gerçekleştirilen diğer etkinliklerdir.

2009 yılında faaliyete geçen YEE, yurt dışında kurulan merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi faaliyetlerine ek olarak kültürel, sanatsal ve bilimsel faaliyetler yürütmekte, Türkiye’nin kültürel diplomasi faaliyetlerine hizmet etmektedir.²¹⁴ Yunus Emre Enstitüsü’nün faaliyetlerine Türk Cumhuriyetleri açısından baktığımızda, Türkiye’nin Azerbaycan ve Kazakistan’da kültür merkezi olduğu görülmektedir. Yunus Emre Enstitüsü Türk el sanatları, müzik, sinema, tiyatro, konser, sergi, edebiyat, film gösterimi, aydınlar buluşması, atölye çalışması olmak üzere zengin kültür mirasının temsilci kuruluşlarından birisidir. Enstitü’nün Türk Cumhuriyetleri’ne yönelik faaliyetlerine baktığımızda; “Belgelerle Osmanlı Devleti ve Orta Asya Hanlıkları Münasebetleri Sergisi”; Türk Okçuluk Kursları; Hacivat-Karagöz Gölge Oyunu Gösterileri; Milli mücadelenin çeşitli yıllarının kutlamaları ve sergiler, Atatürk Fotoğrafları Sergisi, 23 Nisan, 19 Mayıs törenleri ve etkinlikleri; 2019 yılında Astana’da açılan Kazakistanlıların gözünde Türkiye sergisi; Prof. Dr. İlber Ortaylı’nın “Türk Dünyası ve Türkoloji’nin Gündemi” konulu söyleşisi; Kültürel Diplomasi Konferansları; Türkoloji El Kitabı; Aylık Türk Filmleri Günleri; Cahit Sıtkı Tarancı, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halid Karay, Halide Edip Adivar, Orhan Veli gibi Türk edebiyatının önde gelen isimlerinin eserlerinin incelendiği Türk Edebiyatı Okuma Günleri; Astana’da yapılan Osmanlı Saray giysileri defilesi Yunus Emre Enstitüsü’nün çeşitli alanlarda yaptığı etkinliklere örnek olarak gösterilebilir.²¹⁵ Yunus Emre Enstitüsü 2015 yılından itibaren iki aylık “Dil, Kültür ve Edebiyat Dergileri” ile okuyucu kitlesi oluşturmaya çalışmıştır. 2019 yılından sonra Türk dünyasına ait değerlerin ve Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Türkmen gibi dillerin yer aldığı “Yunus Emre Enstitüsü Türk Dünyası Dergisi” çıkarılmıştır.²¹⁶ Koronavirüs salgını sebebiyle insanların evlere çekildiği dönemde Yunus Emre Enstitüsü, Türk Dünyası’na yönelik olarak çevrim içi Türkçe kursları düzenlemiştir. Enstitü, “Türkiye’yi daha yakından

²¹³ Diğer Kültürel Etkinlikler, <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/diger-kulturel-etkinlikler>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

²¹⁴ Yunus Emre Enstitüsü, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

²¹⁵ Haberler, <https://www.yee.org.tr/tr/sayfa/basinda-cikan-haberler>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

²¹⁶ Haberler, <https://www.yee.org.tr/tr/sayfa/basinda-cikan-haberler>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

tanımaya ne dersiniz?” düşüncesiyle Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan’dan 750 kursiyere ulaşmıştır.²¹⁷

Gaspıralı İsmail’in “Dilde, fikirde, işte birlik” anlayışıyla Türkçe konuşan haklara yönelik yayın yapan TRT Avaz, Türk Dünyası’nın ortak kanalı ve Türk soylu halkların yaşadığı coğrafyanın dış dünyaya açıldığı bir kültür kanalıdır.²¹⁸ TRT Avaz kanalında yayınlanan programlara baktığımızda: Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan ile Türkiye’nin ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerini masaya yatırıldığı Türkistan Gündemi programı; Ata sporlarımızın anlatıldığı Geleneksel Sporların İzinde; Türk soylu halklar arasında insanlığa mal olmuş önemli yazar, sanatçı ve kültür insanlarının anlatıldığı Köklerin İzinde; tarihi ve kültürel olarak bağlı olduğumuz bölgelerden Türkiye’ye göç ederek sığınan soydaşlarımızın hikâyelerini anlatan Vatanım Türkiye; Türklerin Orta Asya’dan Avrupa’ya uzanan göç yolları, o yollardaki yaban hayatı ve doğa güzellikleri anlatan Miras Coğrafyalar Ötüken; Anadolu’da Milli Mücadele Döneminde Türk topluluklarının gösterdikleri mücadele ve Türk topluluklarının gösterdikleri bağımsızlık mücadelelerini ve birbirleri arasındaki işbirliklerini ve yardımlaşmaları anlatan 3. Kılıç, TRT Avaz kanalında yayınlanan programlardan bazılarıdır.²¹⁹ “Yunus Emre”; “Diriliş Ertuğrul”, “Payitaht Abdülhamid”, “Benim Adım Melek” , “Kâtip Çelebi”, “Şehirler ve Hayatlar” , “Doğunun Kayıp Silüetleri” gibi diziler ve belgeseller de izleyicilerle buluşmuştur.²²⁰

1993 yılında “Türk Halklarının gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak için”²²¹ TÜRKSOY kurulmuştur. Bu bağlamda, kültürel iletişimi arttırarak devamını sağlamaya yönelik olarak TÜRKSOY, 2010 yılından bu yana anma yılı organizasyonları yapmaktadır. 2012’den itibaren ise kültür başkenti ilanını başlatmıştır. TÜRKSOY, Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri’nde, Nevruz Kutlamaları, Türk Halkları Etno Kültür Bayramı,

²¹⁷ Yunus Emre Enstitüsünden Türk Dünyasına Açılım, <https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunden-turk-dunyasina-acilim-0>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

²¹⁸ Hakkımızda, <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 28.01.2021.

²¹⁹ TRT 2019 Faaliyet Raporu, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2019/#04-televizyon-yayinlarimiz-trt-avaz>, Erişim Tarihi: 28.01.2021.

²²⁰ TRT 2019 Faaliyet Raporu, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2019/#04-televizyon-yayinlarimiz-trt-avaz>, Erişim Tarihi: 28.01.2021.

²²¹ Hakkında, <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, Erişim Tarihi: 18.11.2021.

TÜRKSOY Basın Ödülleri, Türk Filmleri Haftası, Art Ordo Tiyatro Festivalleri, Nevruz Kutlamaları, TÜRKSOY Gençlik Oda Orkestrası Orta Asya Turnesi, Gelenekselleşen TÜRKSOY Ressamlar, Besteciler Buluşması, Geleneksel TÜRKSOY Kupası Koşusu, TÜRKSOY Opera Günleri, TÜRKSOY Fotoğrafçılar Buluşması, TÜRKSOY Voleybol Turnuvası gibi etkinlikler düzenlemektedir. Türk Dünyası'nın Öncüleri Konferansları, Türk Dünyası Masalları Söyleşisi, Türk Dünyası'nın Genç Gönüllüleri Buluşması, Stratejik Düşünceler Paneli, Dostlarımızla Kültürel Etkileşim Programı, Türk Dünyası Etkileşim Zirvesi, Türk Dünyası Geleneksel Müzik Festivali, aralarında Altın Elbiseli Adam zırhının da bulunduğu eserlerin yer aldığı "Büyük Bozkırın Tarihi ve Kültürü Sergisi", Türk Dünyası Şairler Buluşması, 3 Arıs: Türk Dünyası'nın Ulu Çınarları Anma Toplantısı, Türk Dünyası Ata Sporları Şenlikleri, Dede Korkut Uluslararası Kültür ve Sanat Şölenleri, Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalleri, Dede Korkut ve Ulu Bozkır'ın Müziği, Uluslararası Müzik ve Folklor Festivalleri, Kitap tanıtımları, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine katkı sunan bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklerdendir.²²²

Türk Devletleri Teşkilatı ise ortak tarih, dil, kimlik, kültür gibi temel değerler üzerine inşa edilmiş bir çatı kuruluşudur. Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgedeki faaliyetlerine baktığımızda;²²³

- ✓ Türk tarihi ve kültürü, kamu diplomasisi, dış politika konuları, bölgedeki uyuşmazlık meseleleri, diplomatik yazışma usulleri, müzakere teknikleri ve yazışma usulleri gibi konuları kapsayan "Genç Diplomatlar Eğitim Programı" düzenlenmektedir.
- ✓ Üye Devletlerin Resmi Dış Politika Araştırma Merkezleri arasında işbirliği yapılmaktadır.
- ✓ Ortak kültür ve dil değerlerini korumak, Türk dili konuşan topluluklar arasında etkileşimi ve işbirliğini hızlandırmak, eğitim kalitesini geliştirmek, üye ülkelerin yükseköğretim kurumları arasında iş birliğini sağlamak amacıyla Türk Üniversiteler Birliği kurulmuştur.

²²² Etkinlik Takvimi, <https://www.turksoy.org/tr/events>, Erişim Tarihi: 20.11.2021.

²²³ İşbirliği Alanları, <https://www.turkkon.org/tr/isbirligi-alanlari/genclik-ve-spor-7/dunya-gocebe-oyunlari-27>, Erişim Tarihi: 30.11.2021.

- ✓ Orhun Değişim Programı'nın uygulanması hedeflenmiştir.
- ✓ Öğrencilerin kültürel değerleri ve perspektifleri anlamaları, diğer Türk dilleri ile tanışmasını sağlayarak, Türk devletlerine karşı farkındalıklarını ve genel bilgilerini artırmaları için Ortaokul ve Liselerarası Değişim Programı uygulanmaktadır.
- ✓ Ortak Türk Tarihi Ders Kitabı, Ortak Türk Coğrafyası ve Türk Edebiyatı Ders Kitapları hazırlanmıştır.
- ✓ Çeşitli proje ve faaliyetlerle üye ülkelerin ve bölgedeki diğer ülkelerin gençleri arasındaki işbirliğini, kültürel alışverişi ve koordinasyonu artırmak için Türk Devletleri Teşkilatı Gençlik Platformu kurulmuştur.
- ✓ Ortak tarihi, kültürü ve dili paylaşan gençler arasında sosyalleşmeyi geliştirmek ve aynı zamanda sosyal problemlere karşı farkındalığa sahip bir nesil yaratmak amacıyla Uluslararası Gençlik Kampları ve Uluslararası Gençlik Festivalleri düzenlenmiştir. Eylül 2016'da Gence'de, Temmuz 2018'de Bişkek'te ve Aralık 2019'da İstanbul'da Gençlik Festivalleri; Temmuz-Ağustos 2018'de Ankara'da, 5 Aralık 2018'de Nur-Sultan'da Gençlik Kampları yapılmıştır.
- ✓ Üye ülkelerin sporcularını bir araya getirmek ve sosyalleşmelerini sağlamak, gençler ve kardeş topluluklar arasındaki kardeşlik bağlarını güçlendirmek amacıyla Üniversite Spor Oyunları ve Dünya Göçebe Oyunları düzenlenmiştir.

Türkiye'nin kurulmasına destek verdiği bir diğer kuruluşta Uluslararası Türk Akademisi'dir. Uluslararası Türk Akademisi'nin faaliyetlerine baktığımızda, "Atalar Mirası Multimedya Fonu"²²⁴ projesinin olduğunu görmekteyiz. Yeni bir proje olan Atalar Mirası Projesi, tüm Türk dünyasına ait el yazmalarını, eserleri, sözlü edebi ürünlerini bir araya toplamayı ve bunu tüm dünyanın görebileceği büyük bir dijital ortamda sunmayı amaçlamaktadır. Toparlanan eserler; "Türk Yazı Tarihi", "Proto Türk Arkeolojik Eserler", "Ön Türkçe Eserler", "Eski Türk Arkeolojik Anıtlar", "Eski

²²⁴ "Portalın içerdiği malzemeler bütün Avrasya coğrafyasını, Türklerin atayurtları ile şu andaki toprakları, ayrıca Türk medeniyetine ait maddi ve manevi değerlerin bulunduğu geniş bir alanı kapsamaktadır. Elektronik ansiklopedik ve bilimsel enformasyon bir fon olma özelliğini taşımaktadır. Kronolojik açıdan Ön Türk devrinden itibaren millî eserlere kadar geçen dönemleri içermektedir. Portal Türk dünyası medeniyetine ait bütün değer ve eserleri ihtiva etmeyi amaçlamaktadır. Sözlü edebî ürünler (mit, efsane, masal, atasözleri, deyimler v.b.); elyazmaları; nadir rastlanan kitaplar; eski, orta ve millî dönemlere ait yazıtlar, eserler; arkeolojik ve etnografik eşyalar gibi tarihî veri örnekleri bir araya getirilmektedir." Ayrıntılı bilgi için bk. Proje Hakkında, <http://atalarmirasi.org/tr/about>, Erişim Tarihi: 25.11.2021.

Türk Bitigleri”, “Eski Türk Dönemi Tarihi Onomastik Verileri”, “Ortak Türk Edebiyatı Yazılı Eserleri”, “Orta Dönem Arkeolojik Anıtlar”, “Etnografik Eşyalar”, “Sözlü Türk Edebiyatı Ürünleri”, “Milli Edebiyat Dönemi Eserleri”, “Gazete ve Dergiler”, “Haritalar”, “Sözlükler” başlığı altında tasnif edilerek Kazakça, Rusça, Türkçe ve İngilizce dillerinde sunulmaktadır.²²⁵ Çalışmanın başarılı olması durumunda, aynı soydan olan ülkelerin birbirlerine olan bakış açılarının da pozitif anlamda değişeceği öngörülmektedir. Çünkü bu proje ile birlikte Türk Devletleri hem kendi halklarının hem de diğer Türk Cumhuriyetleri’nin halklarının gerçek tarihini öğrenme fırsatı yakalayacaklardır. Böylece kültürel ilişkilerin pozitif seyrini destekleyeceklerdir.

Bu bölümü toparlamak gerekirse, Türkiye’nin sanat, sergiler, eğitim ve değişim programları, dil öğretimi, din, spor etkinlikleri, diaspora, dinleme, iletişim araçları ve edebiyat alanında yürütmekte olduğu kültürel diplomasi faaliyetleri Türkiye için, Türk Cumhuriyetleri’nin halklarına doğrudan ulaşmada etkili olmaktadır. Bu alanlarda kurulan/kurulmasına destek olunan ulusal, ikili, bölgesel kültürel diplomasi aktörleri, bu aktörlerin kültürel diplomasiye hizmetleri çok önemlidir. Bu bölümde 1991 sonrasında Türkiye’nin Türk Dünyası’na yönelik kültürel politikasına genel bir bakış atılmış ve Türk kültürel diplomasisinin Türk Dünyası’ndaki faaliyetleri incelenmiştir. TİKA ile beraber başlayan kültürel diplomasi faaliyetleri, 2000’li yıllara gelindiğinde Yunus Emre Enstitüsü, Yurt Dışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu, Türkiye Bursları gibi birçok farklı kültürel diplomasi araçlarıyla artarak devam etmiştir. Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri yalnızca devlet kurumlarının sayı olarak artmasıyla yerinde saymamış, aynı zamanda devletin desteklediği/ teşvik ettiği kuruluşlar aracılığı ile yapılan faaliyetler kapsamında artarak devam etmiştir. Türk Cumhuriyetleri’ne yönelik kültürel diplomasi faaliyetlerinin gelişme gösterdiği aşikârdır. Türkiye’nin yürütmekte olduğu faaliyetlerin, kültürel ilişkileri geliştirilmesi hususunda faydalı olduğu verilen örneklerden de görüleceği üzere ortadadır. Herhangi bir karşılık beklenmeksizin gerçekleştirilen bu faaliyetlerin, yumuşak gücü artırmada da önemli rol oynadığı da açıkça görülmektedir.

²²⁵ Atalar Mirası Multimedya Fonu, <http://atalarmirasi.org/tr>, Erişim Tarihi: 25.11.2021

4. KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLERİ

Önceki bölümlerde, öncelikle Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri’ne yönelik uygulamış olduğu kültürel diplomasi alanları, aktörleri, faaliyetleri, hedefleri ve ilkeleri özetlenmiştir. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan Cumhuriyetleri’nin bağımsızlıklarını ilan etmesinden sonra “Türk Dünyası” kavramı ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar Türkiye ve birbirleriyle etkileşimde olmayan devletler, artık hem Türkiye hem de birbirleriyle ile doğrudan iletişimde bulunma imkânına kavuşmuştur. Türkiye, bu imkândan faydalanarak 1992 yılından itibaren Türk Cumhuriyetleri ile arasında kültürel temasları da başlatmıştır. Otuz yıllık bağımsızlık döneminde Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile kültürel ilişkilerinde, büyük ilerlemeler ve muvaffakiyetler sağlanmıştır. Bu bölümde Türkiye ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan arasındaki kültürel ilişkilere değinilecektir.

4.1. Azerbaycan ile İlişkiler

Azerbaycan, 30 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkiye Azerbaycan’ı 9 Kasım 1991’de tanımıştır. Azerbaycan’ın başkenti Bakü olup konuşulan dil Azerbaycan Türkçesidir. Azerbaycan’da çeşitli milletten ve inançtan insanlar yaşamaktadır. Nüfusun %91,6’sı Azerbaycanlı, %2’si Lezgi, %1,3’i Rus, %1,3’i Ermeni²²⁶ olmak üzere ülkede etnik yapı çeşitlilik göstermektedir.

Azerbaycan’ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye ile Azerbaycan arasında siyasî, kültürel, ekonomik ilişkilerde ilerlemeler kat edilmiştir. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler “bir millet, iki devlet” temeline dayanmaktadır. Bu durum Türkiye ve Azerbaycan’ı oluşturan milletlerin ortak etnik ve kültürel kökenine işaret etmektedir.

1990 yılından itibaren ilişkiler, Azerbaycan liderlerinin tutumları açısından üç kısımda incelenmektedir. Birinci kısım, Mütellibov döneminden oluşmaktadır. Bu dönemde

²²⁶ Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-kunyesi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 01.10.2021.

Rusya eğilimli bir politika yürütülmüş lakin Türkiye ile de anlaşmalar imzalanmış, çok olmasa da ilişkiler kurulmuştur. Mütellibov'dan sonra iktidara gelen Elçibey döneminde genel olarak, Batı ve Türkiye meyilli politikaların benimsendiği görülmektedir. Bağımsızlık sonrasında Elçibey, Azerbaycan Cumhurbaşkanı seçilmiş ve siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta değişiklikler başlamıştır. Elçibey'in iktidara gelmesi ile birlikte resmî dilin "Azerbaycan Türkçesi" olarak anayasada kabul edilmesi, Latin alfabesine geçilmesi bu gelişmelerin önemli kısımlarındandır. Elçibey "Türk Modelini" benimseyeceğini de belirtmiştir.²²⁷ Elçibey'den sonra iktidara gelen Aliyev, ilk etapta Rusya eğilimli bir yaklaşım sergilemesine rağmen Azerbaycan, Karabağ ve diğer sorunlarda Rusya'dan destek göremeyince denge siyaseti izlemiştir. Süleyman Demirel ve Haydar Aliyev dönemlerinde ilişkiler önemli bir gelişme gösterse de iki ülke arasında siyasi anlamda zaman zaman sıkıntılar oluşmuştur. 1995'te Haydar Aliyev'in Türk istihbaratının kendisine darbe teşebbüsünde bulunmasını iddia etmesi ve ilişkilerde güvensizlik oluşması örnek gösterilebilir. 1995, 1996 ve 1997 yıllarında ise Türkiye ile Azerbaycan birbirlerine tekrar güven vermeye çalıştıkları yaptıkları karşılıklı ziyaretlerde görülmektedir. Türkiye ile Azerbaycan arasında 1997 senesinde imza altına alınan "Stratejik İş Birliği Hakkında Bildiri", 2001 senesinde imza altına alınan "Derinleştirilmiş Stratejik İş Birliği Hakkında Bildiri" ve 2010 senesinde imza altına alınan "Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardımlaşma Hakkında Antlaşma" ile ilişkiler pekiştirilmeye çalışmıştır.²²⁸ İkili ilişkilerin sağlam temellere oturtulması bakımından 2010 senesinde Cumhurbaşkanları seviyesinde "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" oluşturulmuştur. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra gelişme gösteren ilişkiler İlham Aliyev döneminde daha ileri seviyelere ulaştığı görülmektedir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki kültürel ilişkilere değinmeden önce iki ülke arasındaki ilişkilere yön veren siyasi olaylardan bazılarına değinmekte fayda vardır. Gorbaçov'un yeniden yapılanma ve açıklık politikası sonrası Güney Kafkasya'da da gerilimler baş göstermiştir. Bunlardan birisi de Ermeni-Türk çatışmasıdır. Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettikten sonra "Ermenistan'la savaş ve Karabağ sorunu" problemleriyle karşı karşıya gelmiştir. Bu problem Azerbaycan'ın iç ve dış

²²⁷ Seçkin Akdoğan, "Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti İlişkileri(1991-2000)", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.11-25.

²²⁸ Cavid Veliyev, **Türkiye-Azerbaycan Stratejik Ortaklığı Tarihi ve Güncel Sorunlar**, Ötüken Neşriyat, 2020, s.21

politikasındaki kararlarına etki etmiştir. Dağlık Karabağ sorunu çözülmeden 2009 senesinde Türkiye ile Ermenistan arasında imza altına alınan protokoller, Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normale dönüşebilmesi için yapılan girişimler Azerbaycan tarafında tepki ile karşılanmıştır.²²⁹ Protokollerin imzalanmasından sonra Türkiye ile Ermenistan arasında Bursa’da, Dünya Kupası Eleme Grubu rövanş karşılaşması yapılmıştır. Bu karşılaşmaya Azerbaycan bayrağının alınmaması ve bu durumun Azerbaycan halkına aksetmesi, Türkiye ve Azerbaycan arasında kriz yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bayrak krizine karşılık, Azerbaycan tarafından Bakü’deki Türk Şehitliği Abidesi’nde bulunan Türk bayrakları indirilmiştir. Sonrasında Türk Büyükelçiliği’ne ait Din Müşavirliği binası önündeki Türk bayrağı da indirilmiştir.²³⁰ Bu kriz beraberinde, doğalgaz fiyat düzenlemesi gibi ekonomik ilişkilere de etki yapmıştır. İki toplum arasında bu tür sıkıntıların yaşanıyor olması ilişkilerin kırılğan olabileceğini göstermektedir. Yaşanılan kriz liderlerin temalarıyla çözüme kavuşmuştur. 2020 yılı Eylül ayında Ermenistan’ın işgali altında olan Dağlık-Karabağ’da başlayan çatışmalarda ise Türkiye’nin Azerbaycan’a vermiş olduğu destek, ikili ilişkilerin önemli bir ilerleme kaydettiğinin göstergesidir.

Türk soylu halklar içerisinde Türkiye ve Azerbaycan halkları zengin kültür mirasına sahiplerdir. İki ülke arasında çeşitli benzerlikler ve müşterek değerler bulunmaktadır. Bu müşterek değerlerin dillerine, dinlerine, kültürel değerlerine, karşılıklı etkileşimlerine, gelişmelerine büyük katkısı olmuştur. Bu durum yumuşak gücün uygulanması bakımından iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerde büyük bir kapasitenin var olduğu göstermektedir. Bu sebep ile Türkiye’nin kültürel diplomasi faaliyetlerinin Azerbaycan’da başarılı olabilmesi için uygun bir ortamın olduğu gözlenmektedir. Ayrıca kültürel diplomasi faaliyetleri ülkelerin kendilerini anlatmaları için güzel fırsatlar sunmaktadır. Bu nedenle Türkiye, Azerbaycan kamuoyuna kendini anlatabilmek adına aktörleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir.

²²⁹ Kaan Gaytancıoğlu, “*Son Dönem Türkiye-Azerbaycan İlişkileri Çerçevesinde Yaşanan Bayrak Krizi’nin Değerlendirilmesi*”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), s.43-50.

²³⁰ Azerbaycan İle Bayrak Krizi Büyüyor, <https://www.ntv.com.tr/dunya/azerbaycan-ile-bayrak-krizi-buyuyor,3axSjUNRWEGsvJC4MHlTA>, Erişim tarihi: 26.10.2021.

Azerbaycan'la Türkiye arasında çok yönlü eğitim ilişkileri vardır. Eğitim alanındaki ilişkilerin geliştirilmesi adına yasal altyapı;²³¹

- “1992 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı arasında ‘Eğitim Alanında İşbirliği’ ile ilgili sözleşme
- Şubat 1994’te Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında ‘Bilim, Teknoloji, Sosyal, Kültürel ve Ekonomi Alanlarında Kapsamlı İşbirliği’ ile ilgili sözleşme,
- Mart 1997’de Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı arasında ‘Eğitim ve Bilim Alanlarında İşbirliği’ ile ilgili protokoller” ile oluşturulmuştur.

Bu protokol ve sözleşmelerle Azerbaycan’da yürütülecek kültürel faaliyetler için uygun bir ortam oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, Azerbaycan’da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Bakü Türk İlkokulu/Ortaokulu/Anadolu Lisesi bulunmaktadır. Ayrıca 1991 yılında başlatılan Büyük Öğrenci Projesi ile çok sayıda Azeri öğrenciye Türkiye kapısını açmış; Azeri öğrenciler Türk kültürünü yakından tanıma fırsatı yakalamışlardır. 2012 yılında “Türkiye Bursları” adı altında yenilenen proje kapsamında 2019 yılında Orta Asya ve Kafkasya açısından 624 olan burslandırma sayısı 2020 yılında 793’e arttırılmıştır.²³² Bu burslardan yararlanan ülkelerden biri de Azerbaycan’dır. Sayıların artması Türkiye’de öğrenim görmek isteyen öğrenci sayısının artacağı ve daha çok öğrenciye Türk kültürünün tanıtılacağı anlamı taşımaktadır. Bu programlar ile Türkiye ile Azerbaycan arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi, sosyo-kültürel yakınlaşmanın sağlanması, eğitim düzeyinin üst noktalara taşınması ve iki ülke arasında güçlü bağlara sahip genç nesillerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Azerbaycan’da Kültür ve Turizm Bakanlığı, TİKA, Bakü Büyükelçiliği’nin destek ve katkılarıyla Türk Filmleri Haftası yapılmaktadır. 2019 yılında 5. Türk filmleri haftası yapılmış ve çeşitli filmler gösterilmiştir. Ayrıca Bakü Yunus Emre Enstitüsü "Türk

²³¹ Nesrin Sarıahmetoğlu ve Okan Yeşilot, “Azerbaycan Cumhuriyeti”, (Editör: Abdulvahap Kara- Fahri Solak), **Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri**, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, No: 23, İstanbul 2017, s.38-39.

²³² Yıllık Rapor, <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/yillik-rapor>, Erişim Tarihi: 30.11.2021.

Filmi Gösterimi" kapsamında Türk yapımı filmlerin gösterildiği faaliyetler de yapmaktadır. İkili ilişkilerde karşı tarafa iletilmek istenen düşünce, sanatsal araçlarla etkili bir şekilde verilebilmektedir. Sanat alanında yapılan bu tür etkinlikler, Türkiye Türkleri ve Azerbaycanlıların birbirlerini daha yakından tanımalarına ve ilişkilerin artmasına vesile olmaktadır. Ayrıca, Türkiye ve Azerbaycan'da önemli şair ve düşünürlerin hayatları ve eserlerinin anlatıldığı konferanslar v.b. faaliyetler iki ülke arasında gönül bağı oluşturmaktadır. TİKA tarafından hazırlanan Mehmet Akif Ersoy ile Hüseyin Cavid'in hayatı ve eserlerinin ele alındığı, "Türk Dünyasını Aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy ve Hüseyin Cavit" konulu uluslararası konferans örnek olarak gösterilebilir. Yahya Kemal Beyatlı, Orhan Veli, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nazım Hikmet gibi Türk Edebiyatına damga vurmuş kişiler için düzenlenen Türk Edebiyatı Günleri, yarışmalar, konferanslar; Göbeklitepe Sergisi, Türk İslam Sanatları Sergisi, Renklerin Kardeşliği Sergisi, Bakü Yunus Emre Enstitüsü iş birliğinde gerçekleştirilen diğer faaliyetlerdendir.²³³ YEE'nin, Azerbaycan'da gerçekleştirdiği faaliyetlere bakıldığında bu kurumun Türk kültür diplomasisine önemli katkıları olduğu görülmektedir. YEE, farklı coğrafyalarda bulunan Türk Kültür Merkezlerinde ve çeşitli kurumlarda yabancı dil olarak Türkçe öğretim faaliyetlerini yürütmekte ve katkı sunmaktadır. Türkçe öğrenimi konusunda Azerbaycan'da büyük bir ilgi bulunmaktadır. Öyle ki 18 Ocak 2020 yılında yapılan Türkçe Yeterlik Sınavı'na 40 ülkeden başvuru yapılmıştır. Başvuru yapılan ülkeler sıralamasında Azerbaycan ilk sırayı almıştır.²³⁴

Türkiye'nin Azerbaycan ile arasında ilmi ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi ve ortak kültürel mirasın korunmasına katkı sağlanması amaçlarıyla Türkiye, tecrübelerini Azerbaycan ile paylaşmaktadır. Türkiye'nin ulusal kültürel diplomasi aktörlerinden TİKA'da Azerbaycan'la kültürel ilişkilerin arttırılması kapsamında çalışmalar yürütmektedir. Kamu hizmetlerinin vatandaşlara etkin ve doğru bir şekilde aktarılması için Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Vatandaşlara Hizmet ve Sosyal Yenilikler Devlet Ajansı ile işbirliği kapsamında ASAN Radyo'nun kurulması, tecrübe paylaşımı, Büyük Türkçe Sözlük gönderilmesi, bazı kitap ve dergi basımları, Bakü Türk Anadolu Lisesi'nde robotik montaj ve kodlama sınıfı kurulumu, Türk

²³³ Haberler, <https://www.yee.org.tr/tr/haberler>, Erişim Tarihi: 11.11.20211.

²³⁴ Yunus Emre Enstitüsü 2020 Faaliyet Raporu, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf, Erişim Tarihi: 14.10.2021.

kültürünün önemli zenginliklerinden olan yayla ve göçebe kültürünün Azerbaycan'da tanıtılması, yaşatılması için düzenlenen Azerbaycan Milli Yayla Festivali'nde (2019) geleneksel spor, sanat ve kültür alanda çeşitli faaliyetler TİKA aracılığı ile yapılmıştır.²³⁵ TİKA Azerbaycan'da olan el yazması eserlerin muhafazası, kataloglara ayrılması, dijital mecraaya aktarılması çalışmalarına destek olmaktadır. Sayılan faaliyetler TİKA'nın kültürel alanda yapmış olduğu katkılarından bazılarıdır.

Kültürel diplomasının en önemli öğelerinden biri de dindir. Türkiye'de dini alanda faaliyet gösteren en üst kurum Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. DİB, faaliyetlerinden bir kısmını Türkiye Diyanet Vakfı ile birlikte gerçekleştirmektedir. 1992 yılında Türkiye Diyanet Vakfı ile Bakü Devlet Üniversitesi arasında İlahiyat Fakültesi açılması konusunda bir protokol imzalanmıştır. Fakülteye Türkiye'den ve Azerbaycan'dan öğrenciler kabul edilmektedir. İslami bilimler alanında okutulan dersleri Türkiye'den giden öğretim görevlileri okutmaktadır. Öğrenci ve öğretim görevlisi hareketliliği neticesinde kültürlerarası etkileşim olmakta ve güçlü bir bağ oluşmaktadır.²³⁶ Ayrıca DİB, Türkiye Diyanet Vakfı yardımlarıyla camii/mescit yapımı/onarımı, kuran kursları, din görevlisi görevlendirmesi, Kuran-ı Kerim ve ilmihal gönderilmesi, iftar etkinlikleri, kurban bağışısı v.b. gibi çeşitli faaliyetlerde de bulunmaktadır.

Kültürel diplomaside kullanılan araçlardan bir diğeri de medyadır. Günümüzde kültürün taşıyıcılığında ve yaygın bir hal almasında medyanın diğer taşıyıcılardan çok daha fazla rol oynadığı görülmektedir. Radyo ve televizyon önemli bir kültür taşıyıcısıdır. Kamuoyunun şekillenmesinde önemli bir payı vardır. Bu kapsamda 2000 yılında TRT Azerbaycan-Bakü'de bürosunu açmıştır. 2009 yılında Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence programları ile TRT Avaz yayın hayatına başlamıştır. Azerbaycan Haber, Can Azerbaycan programlardan bazılarıdır. Kültür, sanat, belgesel ve müzik programlarının yanı sıra bu Türk ülkelerinde üretilmiş film ile diziler Türkçe altyazı ile yayınlanmaktadır. Aynı zamanda Türkçe de öğretilmektedir. TRT Avaz Türk Dünyası'nın kültür kanalıdır.²³⁷ Kısaca TRT Avaz, Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamakta, Türkçenin kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmakta, ortak yayın ve işbirliği anlayışının

²³⁵ TİKA Faaliyet Raporları, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2, Erişim Tarihi: 16.10.2021.

²³⁶ Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, <https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=2421>, Erişim Tarihi: 16.10.2021.

²³⁷ Hakkımızda, <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

geliştirilmesini sağlamakta, Türkiye'nin Azerbaycan halkı arasında etkileşiminin geliştirilmesine yardımcı olmakta ve Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerini gerçekleştirmesine destek olmaktadır.

Türk ressamların Türkiye'de veya Azerbaycan'da resim sergisi düzenlemesi de sanatsal, kültürel ve sosyal etkileşimi sağlamıştır. Ayrıca, kültürel ve sosyal faaliyetler arasında yer alan Türk ve Azerbaycanlı yazarların, bestecilerin eserlerinin sahneleştirilmesi, önemli şairlerin/bestecilerin ölüm/doğum yıl dönümlerinin kutlanması geleneksel değerlerin tanıtılmasında büyük rol oynamaktadır. Bu kapsamda TÜRKSOY tarafından Türk Dünyası Kültür Başkenti, anma yılları etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. 2012 Azerbaycanlı dramaturg Mirza Fatali Ahundzade'ye, 2018 yılı Gara Garayev'e, 2019 Yılı İmadeddin Nesimi'ye ithaf edilmiştir. Bu vesile ile Gara Garayev, anma etkinlikleri kapsamında Bursa, Kayseri ve Ankara'da anılmıştır. "2019 İmadeddin Nesimi Anma Yılı Açılış Töreni" Azerbaycan Kültür Bakanı, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı'nın da aralarında olduğu bürokratlar, diplomatik misyon şefleri, akademisyenlerden oluşan davetli listesiyle Ankara'da yapılmıştır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'nda konser düzenlenmiş, Nesimi'nin eserleri dinleyicilerle buluşmuştur.²³⁸ Türk kültürü ve sanatına hizmet etmiş ve önemli eserler vermiş şahsiyetleri tanıtmaya yönelik çok sayıda bilimsel, sanatsal, kültürel anma programları düzenlenmiş, medyada geniş yer tutarak geniş kitlelere ulaşmış, önemli şahsiyetlerin ve onların eserlerinin Türk dünyası tarafından bilinmesi sağlanmıştır.

Azerbaycan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında eğitim, kültürel ve sanatsal olarak gelişmeler görülmüş, 2000'li yıllar sonrasında ilişkiler ilerleme göstermiştir. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki tarihi bağlar, ortak dil ve dinin benimsemesi, "Bir Millet İki Devlet" anlayışının olması; TİKA, Yunus Emre Türk Kültür Merkezi gibi ulusal aktörler, ikili kurumlar ve bölgesel aktörlerin eğitim ve kültürel ilişkiler üzerine projeler üretmesi sayesinde günümüzde yapılan faaliyetlerde artış görülmekte ve bu durum bir süreklilik teşkil etmektedir. Bu faaliyetler, Türkiye'nin Azerbaycan'daki

²³⁸ 2019 – İmadeddin Nesimi Anma Yılına Muhteşem Açılış, <https://www.turksoy.org/tr/news/2019/03/07/2019-imageddin-nesimi-anma-yilina-muhtesem-acilis>, Erişim Tarihi: 15.10.2021.

olumlu imajını arttırmaktadır. Yürütülen bu faaliyetler, kültürel ilişkiler açısından gönül bağlarını birleştirici bir köprü oluşturmaktadır.

4.2. Kazakistan ile İlişkiler

Kazakistan, 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Başkenti Nur Sultan olan Kazakistan'da konuşulan diller Kazakça ve Rusçadır. Orta Asya'nın kuzeyinde yer almaktadır. Kuzeyde Rusya Federasyonu, güneyde Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve doğuda Çin ile komşuluk yapmaktadır. Kazakistan'da çeşitli milletten ve inançtan insan yaşamaktadır. Nüfusun %63'ü Kazak, %24'ü Rus, %2,1'i Ukraynalı, %1,4'ü Uygur, %1,3'ü Tatar, %1,1'i Alman ve %7,1'i diğer milletlerden oluşmaktadır.²³⁹ Türkiye, Kazakistan'ın bağımsızlığını aynı gün tanıyan ilk ülke olmuş ve 1992 yılında iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmuş, anlaşma ve protokoller imzalanmış, çeşitli alanlarda ilişki ve işbirliği sağlanmıştır.²⁴⁰

1992 yılında Başbakan Süleyman Demirel'in Kazakistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmesi, 1993'te Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kazakistan'a ziyaret gerçekleştirmesi, 1994 yılında Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye'ye iade ziyarette bulunması, 1994'ten itibaren iki ülkenin resmi ziyaretleri arttırmaları ilişkilerin dostluk içerisinde geliştiğini göstermektedir. Nazarbayev'in 2009'da Türkiye'ye çeşitli alanlarda ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği ziyarette, "Stratejik Ortaklık Anlaşması"; 2012 yılında ise "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" oluşturulmuştur.²⁴¹ Bu durumlar, iki ülke arasındaki ilişkilerinin gelişmesinde artan bir ivmenin olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Türkiye ile Rusya'nın arasında 2015'te uçak krizi meydana gelmiştir. Rusya ile ilişkiler gerilmiştir. İki ülke arasında gerginliğin yumuşamasında Nazarbayev'in kilit rol oynaması²⁴², 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Türkiye'ye resmi ziyarette

²³⁹ Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/kazakistan-kunyesi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 15.01.2021.

²⁴⁰ Türkiye-Kazakistan Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi, 15.01.2021.

²⁴¹ Türkiye-Kazakistan Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 20.11.2021.

²⁴² Türk-Rus Krizini Bitiren Gizli Diplomasinin Öyküsü, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/murat-yetkin/turk-rus-krizini-bitiren-gizli-diplomasinin-oykusu-40185705>, Erişim Tarihi: 26.10.2021.

bulunan ilk devlet başkanının Nazarbayev olması, Türkiye ile Kazakistan arasındaki dostluk ilişkilerinin önemini gün yüzüne çıkarmıştır.

İki ülke arasındaki ilişkileri önemli kılan ve ilişkileri uzun vadede etkileyen etmen kültürdür. Kültür ve kimlik mevzusu, Türkiye-Kazakistan ilişkilerinin temeli olarak gösterilmektedir. Türk Dünyası söylemi ve Türk kimliği, Türkiye-Kazakistan ilişkilerinin kültürel boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye, Türk Dünyası'nın batıya açılan kapısı, Kazakistan ise doğuya açılan kapısı konumundadır.²⁴³

Türkiye'nin Türk Dünyası'nda bulunan diğer ülkelerle arasındaki ilişkilerin en dengeli olduğu ülkelerden biri Kazakistan'dır. 1 Mayıs 1992 tarihinde imzalanan "Kültür, Bilim ve Spor alanında İşbirliği Anlaşması", 17 Ekim 1994 tarihli "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" iki ülke arasında kültürel ilişkilerin oluşmasını sağlamıştır.²⁴⁴ Türk ve Kazak halkları arasında dostluk bağları vardır. İki ülke halkı da kültürel, dini ve geleneksel anlamda birbirlerine yakındırlar. Türkiye, Kazakistan ile işbirliğinin eğitim, kültür, sanat olmak üzere çeşitli alanlarda yapılmasına önem vermekte ve yakın bağların geliştirilmesi için çaba harcamaktadır. Bu bağlamda Kazakistan, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Devletleri Teşkilatı, Uluslararası Türk Akademisi gibi bölgesel müşterek kuruluşlara üye ülkelerden biridir.

Türkiye'nin dış kültür politikası, Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerin geliştirilmesi prensibine dayanmaktadır. 1992 yılında imzalanan "Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Antlaşması" ile Türkistan Devlet Üniversitesi'nin, Türkiye ile Kazakistan'ın ortak üniversitesi olması yönünde karar alınmıştır. 31 Ekim 1992'de Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'nde Türkistan ilinde "Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşma" imzalanmıştır.²⁴⁵ Üniversite bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Türkoloji Araştırma Enstitüsü'nün bulunması, bölümlerde ve enstitülerde Türk Dili, Türk Halklarının Tarihi ve Yesevi Bilgisi derslerinin bulunması, Türkistan'da

²⁴³ Dinmuhammed Ametbek, "Türkiye- Kazakistan İlişkilerinin Stratejik Boyutu", **ANKASAM**, E-Rapor, No:6, Eylül 2018, s.10. Erişim Tarihi: 16.01.2021.

²⁴⁴ Nursulu Çetin, "Kazak Bilim ve Kültür İlişkileri: Geçmişten Geleceğe", (Editör: Okan Yeşilot), **Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye**, Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, Pelikan Basım, İstanbul 2012, s.212.

²⁴⁵ Tarihçe, <https://www.ayu.edu.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 16.11.2021.

organize edilen Türkoloji Kongrelerine katılım sağlamaları için Türk bilim adamlarının Kazakistan'a gönderilmesi ve Kazak halkına Türk kültürünü tanıtmaları, Kazak bilim adamlarının Türkiye'deki düzenlenen sempozyum, panel, toplantılara katılmaları, Türk kültürü ve edebiyatı ile alakalı Türkiye'de yayımlanan kitap, ansiklopedi, araştırmaların Kazakistan'a gönderilmesi, bazı önemli eserlerin tercüme edilmesi ve basılması iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine katkı sunmaktadır.²⁴⁶

İki ülke arasında tarihten gelen akrabalık bulunmaktadır. Bu akrabalığı pekiştirmek adına, işbirliklerini arttırmaya çalışmışlardır. Bu açıdan bakıldığında, Kazakistan, 1992 yılında başlatılan 'Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'ne iştirak etmiştir.²⁴⁷ Türkiye ve Kazakistan'ın gayretleri ile Nahçıvan Antlaşması imzalanmış, Türk Dili Konuşan Ülkeler Konseyi kurumsallaşmıştır. TÜRKPA, Uluslararası Türk Akademisi gibi bölgesel kuruluşların kurulması Nazarbayev'in öncülüğünde olmuştur. Ayrıca Kazakistan, Uluslararası Türk Akademisi'ne de ev sahipliği yapmaktadır.²⁴⁸ Türk Devletleri Teşkilatı üzerinden devam eden kültürel ilişkiler, iki taraflı ilişkilerde de etkili olabilmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı sayesinde Türkiye ve Kazakistan hem birbirleri ile hem de Türk devletleriyle yakın işbirliğine girmişler ve ortak amaçta buluşmuşlardır.²⁴⁹

Kazakistan'la kültürel ilişkiler çerçevesinde atılan bir diğer adım, 1993 yılında Türk dünyasında dil birlikteliğinin oluşturulması için 34 harfli Türk alfabesinin kabul edilmesi olayıdır.²⁵⁰ Kazakistan'da Kiril alfabesinin kullanılmasından kaynaklanan sorunlar, kültürel iletişim açısından zorluklar oluşturmaktaydı.²⁵¹ 2017 yılında Nursultan Nazarbayev'in, Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçişle ilgili kararnameyi imzalaması neticesinde, 2025 yılına kadar aşama aşama Latin alfabesine

²⁴⁶ Çetin, a.g.e, s.212.

²⁴⁷ Abdulahap Kara, "Kazakistan Cumhuriyeti", (Editör: Abdulahap Kara- Fahri Solak), **Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri**, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, No: 23, İstanbul 2017, s.119.

²⁴⁸ Seyit Ali Avcu ve Akbota Zholdasbekova, "Kazakistan", (Editör: Ayşe Çolpan Yıldız, Murat Yılmaz) **Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci yılında Türk Cumhuriyetleri**, Ankara 2018, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, s. 185.

²⁴⁹ Serdar Yılmaz, "Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler", **İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2017, s.827.

²⁵⁰ Bilgehan Atsız Gökdağ, "Kazakistan'da Dil Uygulamaları", **Yeni Türkiye**, 53/2013, s.11.

²⁵¹ Gökdağ, a.g.e, s.12.

geçileceği ifade edilmiştir.²⁵² Böylece iki ülke arasında iletişim sorunu, alfabe aracılığı ile çözülmeye çalışılmıştır.

Çeviriler, Kazakistan ile Türkiye arasındaki kültürel iş birliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Çeviriler sayesinde ülkeler, kültürel anlamda birbirlerine yakınlaşma fırsatı yakalamaktadırlar. Âşık Veysel, Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek, Arif Nihat Asya gibi Türk edebiyatına damga vurmuş isimlerin eserlerinin yer aldığı “Türk Edebiyatı”, Yunus Oğuz’un “Emir Timur” eserleri ile “Türklerin Müslüman olmasından itibaren, Orta Asya’dan Anadolu, Balkanlar, Avrupa ve Afrika’ya kadar dünyanın dört bucağına yayılan dini ve milli düsturlarla örülmüş medeniyetin anlatıldığı” Fuad Köprülü’nün “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar” kitabı Kazakça ’ya çevrilmiştir. Kültürel miraslarının korunması kapsamında YTB tarafından “Uygurların Somut Olmayan Kültürel Mirası: Kazakistan Örneği” kitabı basılmış, “Kazakistan’da Yayınlanan Uygurca Eserler Kataloğu” çıkarılmıştır. Abay, Cambıl, Mustafa Çokay, Mağcan Ahmet Baytursınov, Muhtar Avezov, İbray Altınсарın, , Oljas Süleymenov ve Muhtar Şahanov gibi önemli yazarların eserleri Türkçe’ye çevrilmiştir.²⁵³ N.Nazarbayev’in eserleri İstanbul ve Ankara’da tanıtılmıştır. Ayrıca Kazak edebiyatının en önemli isimlerinden sayılan Abay Kunanbayev’in “Kara Sözler”, Mukagali Makatayev’in “Seçme Şiirler”, Abiş Kekilbayev’in “Efsane’nin Sonu” İlyas Esenberlin’in “Göçebeler” eserleri de Türkçe’ye çevrilmiştir.

Kültürel diplomasının en önemli öğelerinden biri de dindir. Türkiye’de dini alanda faaliyet gösteren en üst kurum Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. DİB, Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra buralarda cami açmış, tamir etmiş, din görevlileri göndermiş, özellikle Ramazan ve Kurban Bayramları’nda Kazakistan’ın yanında olmuştur. DİB, faaliyetlerinden bir kısmını Türkiye Diyanet Vakfı ile birlikte gerçekleştirmektedir. Türkiye, Kazakistan ile arasındaki ortak değerleri daha da güçlendirmek için cami, ibadethane, mescit gibi eserlerin yapılmasına önem

²⁵² Kazakistan Latin Alfabesine Geçiyor, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kazakistan-latin-alfabesine-geciyor>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

²⁵³ Çetin, a.g.e, s. 213-214.

vermektedir. Bu kapsamda, büyük Türk mutasavvıfı Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'nin yanı başına TDV tarafından, Hoca Ahmet Yesevi Camii inşa edilmiştir.²⁵⁴

Kültürlerarası etkileşimin artmasında değişim programlarının da yeri büyüktür. Mevlana Değişim Programı ile Kazakistan'dan gelen öğrenciler ve öğretim elemanları, Türkiye'de farklı üniversitelerde öğrenim görme ve ders verme imkânı bulmaktadırlar. Örneğin, Kastamonu Üniversitesi'nin Kazakistan ile 15 protokolü vardır. Mevlana Değişim Programı sayesinde Türk öğrenciler Kazak kültürüyle, Kazak öğrenciler ise Türk kültürüyle tanışma fırsatı yakalamaktadırlar.

Kültür ve sanat, ülkeler arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. İletilmek istenen mesaj, sanat ürünleri aracılığı ile etkili bir şekilde verilmektedir. “Kazak Devlet Kurman Gazi Halk Çalgıları Orkestrası”, “ Kazakistan Akademik Tattımbet Orkestrası” Türkiye'deki festivallere katılmışlar ve verdikleri konserler ile Kazak müzik kültürünün tanıtılmasına önemli katkılar sağlamışlardır. Kazak halkının tarihini, değerlerini, kültürünü, müziğini, şarkılarını işleyen Kalibek Kuanişbayev Kazak Tiyatrosu oyuncularından, TİKA ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün işbirliği ile “Kenesarı-Kunimcan” isimli tiyatro oyunu Ankara ve İstanbul'da oynanmıştır.²⁵⁵ Ünlü Kazak Besteci Mukan Tölebeyev'in eseri “Birjan ve Sara Operası”, Ankara, İstanbul, Eskişehir, Bursa gibi Türkiye'nin çeşitli illerinde sahnelenmiştir. Sanatın farklı alanlarında yapılan etkileşimler neticesinde, Kazakistan ve Türkiye, tecrübelerini birbirlerine aktarma fırsatı yakalamaktadırlar. Bu durum iki ülkenin sanatının ve kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Kazakistan'da, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da katkılarıyla Nur Sultan Yunus Emre Enstitüsü tarafından Türk Filmleri Haftası yapılmakta, Türk yapımı önemli filmler gösterilmektedir. İki ülke arasındaki bu etkinlikler vesilesi ve sanatın evrensel dili sayesinde, kültürlerarası diyalog sağlanmakta ve kültürel diplomasiye katkı

²⁵⁴ “Türk-Kazak dostluğunu yansıtan cami, klasik Kazak ve bölge mimarisi görünümüne sahip olmakla birlikte, yapımında modern malzemeler kullanıldı. Orta Asya ve Selçuklu mimarisinden izler taşıyan, bölgedeki tarihi yapılarla da uyum içinde olan cami ve külliyyede, kütüphane, aşevi, çok amaçlı salonlar, yemekhane, kafeterya, imam-müezzin odaları, sınıflar, morg, gasilhane gibi hizmet alanları bulunuyor.” Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kazakistan Hoca Ahmet Yesevi Camii, <https://tdv.org/tr-TR/proje/kazakistan-hoca-ahmet-yesevi-camii/>, Erişim Tarihi: 30.11.2021.

²⁵⁵ Kazakistan İle Tiyatro Alanında İşbirliği Devam Ediyor, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/kazakistan_ile_tiyatro_alaninda_isbirligi_devam_ediyor-6310, Erişim Tarihi: 17.01.2021.

vermektedir. Bu kapsamda, Nur Sultan Yunus Emre Enstitüsünün iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerde aktif olduğunu görülmektedir. “Türk Edebiyatı Okuma Günleri” kapsamında Orhan Veli Kanık, Reşat Nuri Güntekin, Cahit Sıtkı Tarancı, Refik Halid Karay, Faruk Nafiz Çamlıbel gibi Türk edebiyatına damga vurmuş isimlerin eserlerinin incelemesi yapılmaktadır. Bu sayede Kazak katılımcılar Türk edebiyatını ve Türk edebiyatçıları tanıma fırsatı yakalamaktadırlar. Ayrıca, “Kazakistanlıların Gözünde Türkiye Sergisi”, İnsan ve Hayat konulu Göbeklitepe Arkeoloji Sergisi, Geleneksel Türk Okçuluğu kursları, Göçebeler Dünyası Festivali, Burdur ve Silifke gibi çeşitli yörelere ait halk oyunlarının da yer aldığı Türk Halk Dansları Kursları, Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenen Türkiye Günleri etkinlikleri, Osmanlı Saray Giysileri Defilesi, Türk Kazak Ressamlar Buluşması²⁵⁶ Enstitünün yaptığı, Türkiye'nin Kazakistan ile kültürel ilişkilerinin gelişmesine hizmet eden diğer faaliyetlerden bazılarıdır.

Kültürel ilişkilerin medya kısmında ise 2009 yılında yayın hayatına başlayan TRT Avaz vardır. TRT Avaz, Türk dilinin Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan lehçelerinde yayınlara yer vermektedir. Türkiye, medya aracılığı ile hedef topluluklara erişmeyi, onlara aktarım yapmayı ve onlarla iletişim kurmayı amaçlamaktadırlar. Bu yüzden ki medya, kültürel diplomasisi için önemli unsurlardan biridir. TRT Avaz eğitim, kültür, sanat, bilim, aile, tarih, coğrafya, dil gibi çeşitli alanlarda yayınlar yapmakta²⁵⁷, hazırladığı programlar sayesinde Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan arasında kültür köprüsü kurmakta, yeni iş birliği alanlarının doğmasına da vesile olmaktadır. Kültür, sanat, spor, haber, belgesel ve müzik programlarının yanı sıra bu Türk ülkelerinde üretilmiş film ile diziler Türkçe altyazı ile yayınlanmaktadır. Aynı zamanda Türkçe de öğretilmektedir. Özetle, Türkiye'nin Kazakistan'da tanıtımına katkı sağlamak, Türkçenin kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmak, ortak yayın ve işbirliği anlayışının geliştirilmesini sağlamak, Türkiye'nin Kazakistan halkı ile etkileşiminin geliştirilmesine yardımcı olmak, müşterek kültürel mirasın sanat edebiyat gibi kültürel diplomasinin tüm alanlarında gelişmesini desteklemek ve Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerine

²⁵⁶ Haberler, <https://nur-sultan.yee.org.tr/tr/haberler>, Erişim Tarihi: 07.01.2021.

²⁵⁷ Hakkımızda, <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 18.01.2021.

yardımcı olmak, TRT Avaz'ın Türkiye'nin Kazakistan'da yürüttüğü kültürel diplomasiye faydalarındandır.

İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler bağlamında, Türkiye ve Kazakistan'da iki halkın karşılıklı kültür günleri düzenlenmesi, iki halkın birbirini tanınması ve anlaması açısından çok önemlidir. 1992 yılından başlayan "Türkiye'deki Kazakistan Kültür Günleri" ve "Kazakistan'da Türkiye'nin Kültür Günleri" kapsamındaki kültür festivalleri süreklilik kazanmıştır. Bu festivaller çerçevesinde, üst düzey yöneticilerin de katılımı ile folklor, müzik, dans grupları, sanatçılar iki halkı birbirlerinin kültür ve sanatı ile tanıştırmışlardır. Türkiye, Kazakistan ile kültürel ilişkilerini geliştirebilmek adına, Kazak Türkleri'nin ünlü kişileri için Türkiye'de anma günleri de düzenlenmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de "1993 Hoca Ahmet Yesevi Yılı", "1995 Abay Yılı", "1996 Jambıl Yılı" ve "1998 Kurmangazi Yılı" olarak çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır.²⁵⁸ Ayrıca, TÜRKSOY Daimi Konseyi kararı ile 2013 yılı Mukan Tölebayev yılı, 2018 yılı Mağcan Cumabay Yılı, 2020 yılı Abay Kunanbayev Yılı olarak ilan edilmiştir. Anma yıllarında Türkiye'de çeşitli etkinlikler yapılmıştır. 2013 yılında, "Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Dünyası Müzik Topluluğu", Kazakistan'dan gelen misafir sanatçılarla birlikte, Mukan Tölebayev'in eserlerinden oluşan konser gerçekleştirmiştir.²⁵⁹ Türkiye'de 2018 Türk Dünyası Kültür Başkenti Kastamonu'da ve Ankara'da anma etkinlikleri düzenlenmiş; Keçiören Belediyesi Botanik Parkı içerisinde Mağcan Cumabayev anıtının açılışı yapılmıştır.²⁶⁰ Ayrıca TÜRKSOY'un ülkelerin kültürlerine kattığı faydalardan biri de Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulamasıdır. 2012 yılında Astana, 2017 yılında ise Türkistan Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilmiştir. Türk kültürü ve sanatına hizmet etmiş ve önemli eserler vermiş şahsiyetleri tanıtmaya yönelik çok sayıda bilimsel, sanatsal, kültürel anma programları düzenlenmiş, medyada geniş yer tutarak geniş kitlelere ulaşmış, önemli şahsiyetlerin ve onların eserlerinin Türk dünyası tarafından bilinmesi sağlanmıştır.

²⁵⁸ Kara, a.g.e, s.119.

²⁵⁹ 2013 Mukan Tölebayev Yılı, https://www.turksoy.org/tr/news/2013_mukan_tolebayev_yili_acilisi_turksoy_basin_odulleri-08-05-2013, Erişim Tarihi: 16.01.2021.

²⁶⁰ Kazak Şair Cumabay Ankara'da Anıldı, <https://www.turksoy.org/tr/news/2018/02/19/kazak-sair-cumabay-ankara-da-anildi>, Erişim Tarihi: 16.01.2021.

Türkiye ile Kazakistan arasındaki tarihi bağlar, ortak dil ve dinin benimsemesi, Kazak kamuoyunda artan pozitif Türkiye algısı, TİKA, Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin eğitim ve kültürel ilişkiler üzerine projeler üretmesi, Kazakistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde etkisi olan etmenlerdir.²⁶¹ Türk kültürü ve kimliğiyle ilgilenen TÜRKSOY Genel Sekreterliği'nin Ankara'da olması, Genel Sekreterlik görevini ise 2008 yılından beri Kazakistan doğumlu Düsen Kaseinov'un yapması, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurulması fikrinin 2006 senesinde Nursultan Nazarbayev tarafından teklif edilmesi, Uluslararası Türk Akademisi'nin Kazakistan'da bulunması, 2010'da Astana'da açılan Yunus Emre Kültür Merkezi'nin Türk kültür günleri, edebiyat okumaları, aydın buluşmaları, festivaller, film gösterimleri, seminerler vasıtası ile iki ülke arasında kültür köprüleri oluşturma gayreti, “Yunus Emre Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi” (YETEM)'nin ücretsiz Türkçe öğretme kursları düzenleyerek Türk-Kazak halkının gönül bağlarını kuvvetlendirmesi, 2019 senesinde Recep Tayyip Erdoğan'ın önerisi ile Nursultan Nazarbayev'in Türk Devletleri Teşkilatı'nın ömür boyu onursal başkanı unvanını almış olması, Türk Dünyası'nın birlikteliğini sağlama açısından Türkiye ile Kazakistan'ın kültürel ilişkilerde üstlendikleri rolün önemini ve iki ülke arasındaki iyi ilişkileri göstermektedir.

4.3. Kırgızistan ile İlişkiler

Kırgızistan, 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır. Başkenti Bişkek olan Kırgızistan'da konuşulan diller Kırgızca ve Rusça'dır. Kırgızistan, kuzeyde Kazakistan, batıda Özbekistan, güneybatıda Tacikistan ve güneydoğuda Çin Halk Cumhuriyeti ile komşudur. Kırgızistan'da farklı milletten ve inançtan insanlar yaşamaktadır. Nüfusun %73'ü Kırgız, %15'i Özbek, %6'sı Rus, %6'sı diğer milletlerden oluşmaktadır.²⁶² İki ülke arasında 1992 yılında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. 1997 yılında imzalanan “Ebedi Dostluk ve İşbirliği Anlaşması”, 1999 yılında yayımlanan “Türkiye ve Kırgızistan: Birlikte 21. Yüzyıla” bildirisi ve 2011

²⁶¹ Yılmaz, a.g.e. s.823-824.

²⁶² Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/kirgizistan-kunyesi.tr.mfa>, Erişim Tarihi 20.01.2021.

yılında imzalanan “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Kurulmasına İlişkin Ortak Açıklama” ilişkilerin ana belgeleridir.²⁶³

Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Askar Akayev, ilk resmi ziyaretini Türkiye’ye yapmıştır. Akayev, bu ziyaret esnasında Türkiye için “Türk Cumhuriyetleri’nin önündeki sabah yıldızı” tabirini kullanmıştır.²⁶⁴ 2012 yılında Almazbek Atambayev’in ilk resmi yurt dışı ziyaretini Türkiye’ye yapması, bu ziyaret sırasında Türkiye için “Türkiye, Kırgızlar için gökyüzünde uzakta parlayan bir yıldızdır. Gökyüzü kapalı olsa bile bulutların arkasında bir yıldızın parladığını biliyoruz, bu yıldız kardeşimiz, arkadaşımız Türkiye’dir” demiştir.²⁶⁵ Bu konuşmalar, Kırgızistan’ın nazarında Türkiye’nin yerini ve konumunu göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye’nin örnek alındığını, olumlu imajını göstermektedir. İlişkilerin güçlendirilmesi adına önemli fırsatlardır.

Türkiye ve Kırgızistan Cumhurbaşkanları tarafından 1997 yılında “Ebedi Dostluk ve İşbirliği Anlaşması” imzalanmış, 1999 yılında “Türkiye ve Kırgızistan: Birlikte 21. Yüzyıla” bildirisi yayınlanmış ve 2011 yılında imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Kurulmasına İlişkin Ortak Açıklama yapılmıştır. Anlaşmalar, bildirimler, konseyler stratejik ortaklığımızın temel belgeleri arasındadır. Türkiye ile Kırgızistan arasındaki 2011 yılında stratejik ortaklık seviyesindeki ilişkiler siyasi, ekonomik, kültürel gibi çeşitli alanlarda devam etmektedir.²⁶⁶ Türk ve Kırgız halkları arasında dostluk bağları vardır. İki ülke halkı da kültürel, dini ve geleneksel anlamda birbirlerine yakındırlar. Türkiye, Kırgızistan ile işbirliğinin eğitim, kültür, sanat olmak üzere çeşitli alanlarda yapılmasına önem vermekte ve yakın bağların geliştirilmesi için çaba harcamaktadır. Bu bağlamda Kırgızistan, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Devletleri Teşkilatı gibi bölgesel müşterek kuruluşlara üye ülkelerden biridir.

²⁶³ Türkiye-Kırgızistan Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi 20.01.2021.

²⁶⁴ Ahmet Taşağıl, “Türkiye’nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 3, Şubat 2004, s. 32.

²⁶⁵ Atambayev: Türkiye Uzakta Parlayan Yıldız, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/atambayev-turkiye-uzakta-parlayan-yildiz>, Erişim Tarihi: 27.10.2021.

²⁶⁶ Türkiye - Kırgızistan Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 27.10.2021.

Kırgızistan'ın önemli ikili öğretim kurumlarından biri olan Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, Türkiye ile Kırgızistan arasındaki kültürel işbirliğinin en güzel örneklerindedir. Üniversite, 1995 yılında imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti hükümeti arasında Kırgızistan’ın Başkenti Bişkek Şehrinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşma”nın onaylanmasıyla 1997-1998 öğretim yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Üniversitenin eğitim-öğretim dili, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca’dır.²⁶⁷ Küreselleşmeyle birlikte kültür ve sanat faaliyetleri çok önemli hale gelmiştir. Sanatsal faaliyetleri yerine getiren en önemli kurumlardan biri de Güzel Sanatlar Fakülteleri’dir. Bu bakımdan Güzel Sanatlar Fakülteleri’nin, toplulukların kültür, sanat değerlerinin gelişmesi ve yayılmasında önemli görevleri vardır. Bu bakımdan, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi çatısı altında kurulan “Türk Dünyası Müzik Orkestrası” çeşitli konserlerde, festivallerde Türk Dünyası’nın müzik kültürünün tanıtımına destek vermektedir. Üniversitenin Güzel Sanatlar Fakültesi, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, İstanbul’un Fethi, Çanakkale Savaşı gibi Türkiye’nin önemli gün ve haftalarında konserler vermekte, sergiler açmaktadır.²⁶⁸

Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile dostluk ilişkileri geliştirmek amacıyla “Büyük Öğrenci Projesi” sayesinde Kırgızistanlı öğrencilerin Türkiye’de eğitim görmelerini sağlamıştır. Günümüzde “Büyük Öğrenci Projesi”, “Türkiye Bursları” ismiyle çalışmalarını sürdürmektedir.²⁶⁹ Türkiye Bursları kapsamında Türkiye’ye gelen Türkçe bilmeyen öğrenciler bir yıl ücretsiz olarak Türkçe eğitimi görmektedir. Üniversite eğitiminin yanında, sosyal ve kültürel aktivitelerden yararlanma imkânı da sağlanmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de üniversiteyi bitiren öğrenciler, Türkiye ile Kırgızistan arasında köprüler kurmaya vesile olmaktadır. 2012’den itibaren YTB bünyesinde “Türkiye Bursları” olarak sürdürülen proje kapsamında Kırgızistan’dan 4 bin 500 öğrenciye burs verilmiş, bu öğrencilerden 1400’ü de mezun olmuştur.²⁷⁰ Bu vesile ile 2017’de Bişkek’te Türkiye Mezunları Buluşması yapılmış; buluşmaya

²⁶⁷ Tarihçe, https://manas.edu.kg/tr/about_manas/history, Erişim Tarihi 20.01.2021.

²⁶⁸ Haberler ve Duyurular, <http://manas.edu.kg/index.php/haber-duyuru?start=600>, Erişim Tarihi: 21.01.2021

²⁶⁹ Abdulvahap Akıncı ve Aichurok Akzholova, , “Türkiye-Kırgızistan İlişkileri: Dünü, Bugünü ve Yarını”, **International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies**, Yıl: 2020, Vol:6, Issue:23, s.724.

²⁷⁰ Kırgızistan’da YTB Bursları İçin Mülakatlar Sürüyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistanda-ytb-burslari-icin-mulakatlar-suruyor/196445>, Erişim Tarihi: 21.01.2021

Bişkek Büyükelçisi, TİKA Bişkek Program Koordinatörü, YTB Başkan Yardımcısı katılmıştır. Üst düzey katılımın olması faaliyete verilen önemi göstermektedir. Türkiye Mezunları Buluşması, iki ülke arasında köprü oluşturacağı ve Türkiye'nin Kırgızistan ile kültürel ilişkilerini güçlendireceği için önemlidir.

Mevlana Değişim Programı ve staj programları kapsamında, iki ülke arasında anlaşması olan üniversiteler arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimi yapılmaktadır. Örneğin, Mevlana Değişim Programı çerçevesinde, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin Türkiye'deki 76'dan fazla üniversite ile anlaşması vardır.²⁷¹ Kırgızistan'dan Türkiye'ye gelen öğrenciler, Türkiye'nin çeşitli illerindeki üniversitelerde eğitim görme imkânı bulmuşlar, Türk kültürüyle tanışmışlar, Türk yemeklerini tatmışlar, Türk müziği ile tanışmışlardır. Ayrıca öğretim elemanları da üniversitelerde ders, seminer, konferans, sergi ve bilimsel faaliyetlere katılmış; eğitim, sanat ve kültürel anlamda iki ülke arasında etkileşim olmuştur.

Türkiye ile Kırgızistan arasındaki kültürel etkileşime yardımcı olan bir diğer unsur ise faaliyette bulunulan ülkede açılan Türk okullarıdır. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Kırgızistan'da açılan "Bişkek Türk İlkokulu", "Bişkek Türk İmam Hatip Ortaokulu", "Kırgız Türk Anadolu Kız Meslek Lisesi", "Cumhuriyet Yetenekli Çocuklar Kırgız Türk Anadolu Lisesi", "Bişkek Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi"²⁷² yürüttükleri etkinlikler, faaliyetler ile ikili kültürel ilişkilere destek vermektedirler.

Din, kültürel diplomasinin araçlarından biridir. Türkiye, Kırgızistan ile arasındaki ortak değerleri daha da güçlendirmek için cami, ibadethane, mescit gibi eserler yapılmasına önem göstermektedir. Örneğin, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Bişkek'te inşa ettirilen, "Bişkek Cumhuriyet Merkez İmam Serahsi Camii", Orta Asya'nın en büyük camisi olmuştur.²⁷³ Diyanet İşleri Başkanlığı, yurt dışındaki camilere din görevlisi görevlendirmesi de yapmaktadır. Din görevlileri

²⁷¹ Mevlana Değişim Programı Tanıtım Kılavuzu, <http://mdp.manas.edu.kg/info/Mevlana%20kilavuz%20turkce.pdf>, Erişim Tarihi: 21.01.2021

²⁷² Yurtdışı Okullarımız, <https://yyegm.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

²⁷³ Bişkek Cumhuriyet Merkez İmam Serahsi Camii Dualarla İbadete Açıldı, 03.09.2018, <https://www.diyaret.tv/biskek-cumhuriyet-merkez-imam-serahsi-camii-dualarla-ibadete-acildi>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

yurtdışında görevlendirildikleri camilerde hem kendi ülkelerinin menfaatleri için çalışmakta hem de ait oldukları ülkenin bir nevi kültürünü temsil etmektedirler.

Türk dizileri, Kırgızistan ve Türkiye arasında güzel etkileşimler oluşturmakta böylelikle kültürel ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Öyle ki, dizilerin izlendiği ülkelerde insanlar, Türk toplumunun değerleri, geleneği, alışkanlıklarına dair izlenimler edinmektedir. Kırgızistan’da ilk yayınlanan Türk dizisi “Doludizgin Yıllar” dizidir. Sonrasında konusu gençlik olan “Elde Var Hayat” ile konusu tarih olan “Muhteşem Yüzyıl” dizileri gösterime girmiştir.²⁷⁴ Diziler ve filmler sayesinde de, Kırgız halkı Türk kültürü, sanatı, gelenekleri, görenekleri, yaşam tarzları hakkında izlenim yakalama fırsatı bulmuşlardır. Ayrıca, Kırgızistan da, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından da desteklenen Türk Filmleri Haftası yapılmaktadır. 2020 yılında IV. Türk Filmleri Haftası, 2019 yılında III. Türk Filmleri Haftası, 2018 yılında II. Türk Filmleri Haftası, 2014 yılında I. Türk Filmleri Haftası’nda Türk yapımı çeşitli filmler seyirciyle buluşmuştur. Türk Filmleri Haftası vasıtası ile kültürel diplomaside verilmek istenen mesaj, yararlı bir biçimde iletilebilmektedir.

Çeviriler, Kırgızistan ile Türkiye arasındaki kültürel iş birliğinin gelişimini göstermesi açısından da önem taşımaktadır. Kırgız yazar Kanıbek İmanaliyev’in “Kırgızlar” kitabı TÜRKSOY tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kırgızlar kitabının Rusça, İngilizce, Çince ve Arapça çevirileri de bulunmaktadır. Eser, 11 Kasım 2020 tarihinde, Başkent Bişkek’teki İshak Razzakova Ev Müzesi’nde tanıtılmıştır.²⁷⁵ Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi yayını olan “Türk Dünyası Masalları” adlı kitap, Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesi ile yayımlanmıştır. Hayrettin İvgin’in “Manas - Altay Dağlarının Kapları” romanı, Kırgız diline çevirmiştir. Manas Destanı, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) ve Kırgızistan Cumhurbaşkanlığı İdaresi işbirliği ile Türkçeye çevrilmiş, 9 Ağustos 2017 tarihinde “Zeytinburnu Kültür Sanat Merkezi’nde” tanıtılmıştır.²⁷⁶ Önemli eserlerin Türkçe’ye ve Kırgızca’ya

²⁷⁴ Pınar Özgökbil Bilis v.d, “Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, Cilt: 7, Sayı: 1, s.415.

²⁷⁵ Türksoy’un Türkçeye Çevirerek Yayımladığı Kırgızlar Kitabı Kırgızistan’da Tanıtıldı, 14 Kasım 2020, <https://www.turksoy.org/tr/news/2020/11/14/turksoy-un-turkceye-cevirerek-yayimladigi-kirgizlar-kitabini-kirgizistan-da-tanitildi>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

²⁷⁶ Manas Destanı’nın Türkçe Çevirisi Tanıtıldı, <http://mediamanas.kg/lang-tr/2308-manas-destannn-trke-evirisi-tantld.html>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

çevrilmesiyle, okurlar Türk ve Kırgız edebiyatını, kültür ve sanatını yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. Bu durum kültürel etkileşimi de beraberinde getirmiştir.

Medya, kültürel diplomasisi için önemli unsurlardan biridir. Kültürel ilişkilerin medya kısmında ise 2009 yılında yayın hayatına başlayan TRT Avaz vardır. TRT Avaz, Türk dilinin Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan lehçelerinde yayınlara yer vermektedir. Türkiye, TRT Avaz vesilesi ile Kırgız halkına da erişmeyi, onlara aktarım yapmayı ve onlarla etkileşim içinde olmayı amaçlamaktadırlar. TRT Avaz eğitim, kültür, sanat, bilim, aile, tarih, coğrafya, dil gibi çeşitli alanlarda yayınlar yapmakta²⁷⁷, hazırladığı programlar sayesinde Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan arasında da kültür köprüsü kurmakta, yeni iş birliği alanlarının doğmasına da vesile olmaktadır. Kültür, sanat, belgesel ve müzik programlarının yanı sıra bu Türk ülkelerinde üretilmiş film ile diziler Türkçe altyazı ile yayınlanmaktadır. Bu programlar yerel sunucuların takdimiyle ekrana gelmektedir. Aynı zamanda Türkçe de öğretilmektedir. Türkiye'nin Kırgızistan'da tanıtımına katkı sağlamak, Türkçe'nin Kırgızistan'da kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmak, ortak yayın ve işbirliği anlayışının geliştirilmesini sağlamak, Türk ve Kırgızistan halkı arasında etkileşimin geliştirilmesine yardımcı olmak TRT Avaz'ın Türk kültürel diplomasisine yaptığı katkılardan bazılarıdır.

Sportif etkinliklerin ülkeler arasındaki kültürel ilişkileri geliştirici rolü bulunmaktadır. Bu kapsamda, Türk Dünyası'ndaki, Türk kültürünün ve geleneksel sporların unutulmaması, sonraki kuşaklara aktarılması amacıyla organize edilen ve uluslararası bir yarışma olan Dünya Göçebe Oyunları, Kırgızistan'ın önerisiyle ilk kez 2014'te gerçekleşmiştir.²⁷⁸ İlk üç etkinlik Kırgızistan'da düzenlenmiştir. 2020 yılında İznik'te planlanması hedeflenen Dünya Göçebe Oyunları COVID-19 sebebiyle ertelenmiştir. Bu tür organizasyonlar sayesinde, organizasyonlara çeşitli milletlerden insanlar katılmakta, toplumlar arasında kültürel iletişim kurulmakta ve ülkelerin adetleri ve kültürü dünyaya tanıtılmaktadır.

²⁷⁷ Hakkımızda, <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 18.01.2021.

²⁷⁸ Dünya Göçebe Oyunları, https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_G%C3%B6%C3%A7ebe_Oyunlar%C4%B1, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

Türkiye ile Kırgızistan arasındaki kültürel diplomasiye etki edebilecek diğer faaliyetler ise TÜRKSOY tarafından yapılan Türk Dünyası Kültür Başkenti, anma etkinlikleri, Nevruz gibi uygulamalardır. 2014 yılı Toktogul Satılğanov yılı, 2018 Yılı Cengiz Aytmatov yılı olarak ilan edilmiştir. Toktogul Satılğanov, “Toktogul Satılğanov Yılı” kapsamında Ankara, Eskişehir ve İstanbul’da; Cengiz Aytmatov ise “Cengiz Aytmatov Yılı” kapsamında İstanbul, Ankara ve Kastamonu’da gerçekleştirilen etkinliklerle anılmıştır.²⁷⁹ Türkiye, Cengiz Aytmatov’u ilk kez Selvi Boylum Al Yazmalım ile tanımıştır. Ayrıca Türk Dünyası’nın ortak değeri olarak kabul edilen Kırgız yazar Cengiz Aytmatov’un eserleri 170 dile çevrilmiştir. Türk kültürü ve sanatına hizmet etmiş ve önemli eserler vermiş şahsiyetleri tanıtmaya yönelik çok sayıda bilimsel, sanatsal, kültürel anma programları düzenlenmiş, medyada geniş yer tutarak geniş kitlelere ulaşmış, önemli şahsiyetlerin ve onların eserlerinin Türk dünyası tarafından bilinmesi sağlanmıştır. Türk kültürüne katkı sunmuş olan önemli isimler yıl dönümlerinde anılarak, bıraktıkları kültürel miras gelecek nesillere aktarılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye ile Kırgızistan arasındaki tarihi bağlar, ortak dil ve dinin benimsemesi, Kırgız kamuoyunda artan Türkiye algısı, TİKA, TRT Avaz, Kırgız–Türk Manas Üniversitesi ve üniversite bünyesindeki fakültelerin eğitim ve kültürel ilişkiler üzerine projeler üretmesi, Kırgızistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde etkisi olan etmenlerdir. Tüm bunlar, Türkiye ile Kırgızistan’ın kültürel ilişkilerde üstlendikleri rolün önemini ve iki ülke arasındaki iyi ilişkileri göstermektedir.

4.4. Özbekistan ile İlişkiler

Türkiye, Özbekistan’ın bağımsızlığını 16 Aralık 1991 tarihinde tanımıştır. 1992 yılında iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Başkenti Taşkent olan Özbekistan, Orta Asya’nın merkezinde yer almaktadır. Doğuda Kırgızistan ve Tacikistan, batıda ve kuzeyde Kazakistan, güneyde Türkmenistan ve Afganistan ile komşudur. Konuşulan diller Özbekçe (Resmi) ve Rusça’dır. Özbekistan’da çeşitli

²⁷⁹ Haberler, <https://www.turksoy.org/tr/news>, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

milletten insanlar yaşamaktadır. Nüfusun %84'ü Özbek, %5'i Tacik, %5'i Kazak, %2,5'i Rus, %2,5'i Karakalpak'tan oluşmaktadır.²⁸⁰

Özbek ve Türk halkları arasında dostluk bağları vardır. İki ülke halkı da kültürel, dini ve geleneksel anlamda birbirlerine yakındırlar. Türkiye, Özbekistan ile işbirliğinin eğitim, kültür, sanat olmak üzere çeşitli alanlarda yapılmasına önem vermekte ve yakın bağların geliştirilmesi için çaba harcamaktadır.²⁸¹ Lakin siyasi ilişkilerin sıkıntılı olması kültürel ilişkiler de dâhil tüm süreci etkileyebilmektedir. Özbekistan ile ilişkilerde bu durum gözlenmiştir. Bağımsızlığın ilk dönemlerinde Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler olumlu yönde ilerlemiştir. Türkiye, bağımsızlık sürecine alışabilmesi için Özbekistan'a her türlü yardımda bulunmuştur. Bir plan dâhilinde yürütülmeyen temaslar hayal kırıklığına dönüşmüştür. Orta Asya'dan getirilen ve gerekli ilgi gösterilmeyen öğrenciler ülkelerine döndüklerinde Türkiye hakkındaki olumsuz izlenimlerini iletmişlerdir. Ayrıca o süreçte, Özbekistan'daki Türk şirketlerine de katkı sağlanamamıştır. Bunlar Özbekistan'da Türkiye hakkında olumlu imaj oluşturmamıştır. Tüm bunların yanında, 1999 yılında İslam Kerimov'a suikast girişimi yapılması, bu olaydan mesul tutulan Muhammed Salih'in Türkiye'ye sığınması ve Türkiye tarafından iade edilmemesi ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. Bu kırgınlığın neticesi olarak Türkiye'de öğrenim görmekte olan Özbek öğrenciler Özbekistan'a çağırılmıştır. Türk firmaların üst düzey görevlilerinden bazıları sınır dışı edilmiştir. Ülkedeki Türk vatandaşının sayısında önemli bir azalma olmuştur. Bununla yetinmeyen Özbekistan Türk Dünyası toplantılarının tamamına katılmama kararı almıştır. Ayrıca Özbekistan'da faaliyet gösteren tüm Türk liselerinin faaliyetleri durdurulmuştur.²⁸²

2003 yılının sonlarına doğru dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan'a resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret ilişkilerin bir nebze yumuşamasına vesile olmuştur. Lakin 2005'te Özbekistan'da Andican Olayları olmuştur. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi tarafından hazırlanan

²⁸⁰ Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/ozbekistan-kunyesi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 05.02.2021.

²⁸¹ Türkiye-Özbekistan Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 05.02.2021.

²⁸² Ahmet Kanlıdere, "Özbekistan Cumhuriyeti", (Ed. Abdulvahap Kara- Fahri Solak), **Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri**, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, No: 23, İstanbul 2017, s.163-164.

rapora destek vermesi ilişkilerin yeniden kopmasına sebebiyet vermiştir.²⁸³ Yukarıda değinildiği gibi, siyasi ilişkiler kültürel ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. Özbekistan ile bir süre siyasi sebeplerden kaynaklı olarak etkileşimler çalkantılı devam etmiştir. İslam Kerimov'un ölümü sonrasında ilişkiler iyileşme evresine girmiştir. Bu durum kültürel açıdan da hissedilmiştir. Örneğin 2012 yılından beri yayınlanması yasak olan Türk dizileri yeniden yayınlanmaya başlamıştır. "Diriliş Ertuğrul" dizisi bu durumun yeni örneğidir.²⁸⁴

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2016 yılında Özbekistan ziyareti ve akabinde Şevket Mirziyoyev'in 2017 yılı içerisinde Türkiye'ye gelişi iki ülke arasında yeni sayfanın açılmasına vesile olmuştur. Ziyaretler sonucunda çeşitli alanlarda 25 farklı belge imzalanması, 2018 Şubat ayından itibaren T.C. vatandaşlarının 30 gün süre ile yapacakları ziyaretlerde vize muafiyeti uygulama kararı alınması, Türk vatandaşlarının ata yurtlarını ziyaret etme fırsatı doğurması, halkların kaynaşması ve kültürel ilişkilerin tekrar canlandırılması açısından önem arz etmektedir.²⁸⁵ Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in, 19 Şubat 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi'nin açılış törenine davet edilen tek yabancı onur konuğu olarak katılması iki ülke arasındaki dostluğu pekiştirmiştir. İki ülke arasında kurulan bu dostluk kültürel ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır. Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in kitaplarından alınmış bazı bölümler "Yeni Özbekistan-Geleceği Büyük Devlet" ismiyle Türkiye Türkçesi'ne çevrilmiştir.²⁸⁶

Roman, hikâye, öykü, şiir gibi edebi eserler ülkeler hakkında düşüncelerin oluşmasına katkı sağlayabilmektedir. Ülkeler edebi eserler aracılığı ile diğer ülkeleri etkilemeyi başarabilmektedir. Özbekistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, "Abdullah Kadiri, Aybek, Adil Yakubov, Şükürullah, Pirimkul Kadirov, Hudayberdi Tohtabayev gibi ünlü Özbek yazarların; Erkin Vahidov, Abdulla Aripov, Aman Metcan, Rauf Parfi, Muhammed Yusuf", gibi önemli şairlerin eserleri Türkiye Türkçesi'ne çevrilerek

²⁸³ Kanlıdere, a.g.e, s.165.

²⁸⁴ Yılmaz ve Kılıçoğlu, *Türkiye'nin Orta Asya'daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi*, sayfa:154.

²⁸⁵ Mehmet Seyfettin Erol, Türkiye-Özbekistan İlişkilerinde Yeni Dönem, ANKASAM, 28.10.2018, <https://www.ankasam.org/turkiye-ozbekistan-iliskilerinde-yeni-donem/>, Erişim Tarihi: 08.02.2021.

²⁸⁶ Yeni Özbekistan Geleceği Büyük Devlet Kitabı Yayınlandı, <https://ktm.uz/103-yen-ozbekistan-geleceg-buyuk-devlet-ktab-turkyede-yaynland.html>, Erişim Tarihi: 08.02.2021.

yayınlanmıştır. Bu eserler Türk okurları tarafından sevilmiştir.²⁸⁷ Edebi eserler ve çeviriler, Türkçe konuşan halkların bilim ve kültür alışverişine vesile olması sebebiyle çok önemlidir. Bu bağlamda Özbekistan Cumhuriyeti bağımsız olduktan sonra, Türkçeden Özbekçeye, Özbekçeden Türkçeye çeviri alanında gelişmeler olmuştur. A. Kadiri'nin “Geçmiş günler”; A. Yakubov'un “Uluğbey'in hazinesi”, “Köhne dünya”, “Adalet menzili”; Şükürullah'ın “Kefensiz gömülenler”; P. Kadirov'un “Yıldızlı geceler”; Aybeğ'in “Nevai”; A.Yakubov'un “Mukaddes”; H. Tohtabayev'in “Sarı Dev'in Ölümü”; N. Kabil'in “Unutulmuş sahiller” adlı eserleri Türkçeye çevrilmiş ve yayınlanmıştır.²⁸⁸ Ayrıca, Yunus Emre, Âşık Veysel, Karacaoğlan, Ömer Seyfettin, Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Necip Fazıl Kısakürek, Yavuz Bahadıroğlu, Reşat Nuri Güntekin gibi Türk edebiyatına damga vurmuş kişilerin roman, hikâye ve şiirleri tercüme edilmiş ve Özbekistan'da ilgi ile karşılanmıştır.²⁸⁹

Kültürel değerlerin aktarılmasında, üniversiteler ve okulların önemli görevleri vardır. Üniversiteler ve okullar, hedef ülkelerin gençlerine ulaşabilmekte, onları etkileyebilmektedir. Öğrenci değişim programları ve devletler tarafından öğrencilere sunulan burs uygulamaları bu duruma en güzel örneklerdendir. “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında Özbekistan'dan gelen çok sayıda öğrenci Türkiye'de eğitim almıştır. Bu proje “Türkiye Bursluları” ismiyle faaliyetlerine devam etmektedir. Türkiye Bursları kapsamında eğitim için Türkiye'ye gelen öğrencilere herhangi bir ücret alınmadan Türkçe hazırlık eğitimi verilmektedir. Üniversite eğitiminin yanında, öğrencilerin Türkiye'de buldukları süre boyunca, sosyal ve kültürel etkinliklerden de yararlanma imkânları vardır.²⁹⁰ Türkiye Bursları ile yükseköğrenimini bitirip ülkelerine dönüş yapan mezunlar, Özbekistan ile Türkiye arasında akademik, kültürel, sosyal ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunmaktadırlar. Bu çerçevede, YTB “Türkiye Mezunları Programı” çerçevesinde 2019 yılında Özbekistan ile mezun buluşmaları gerçekleştirilmiştir.²⁹¹ Türkiye'de yükseköğrenim görmekte olan Türkiye Burslusu öğrencilerin birlikte olmaları, Türk kültürünü tanımaları ve aynı zamanda kendi

²⁸⁷ Muhammed Şerif Babahan, “Özbekistan'da Toplum Özgürlüğü ve Maneviyat”, (Editör: Okan Yeşilot), **Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye**, Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları: 32, Pelikan Basım, İstanbul 2012, s. 298.

²⁸⁸ Babahan, a.g.e, s. 298.

²⁸⁹ Babahan, a.g.e, s. 299.

²⁹⁰ Hakkımızda, <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

²⁹¹ Mezun Buluşmaları, <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

ülkelerini, kültürlerini, değerlerini diğer öğrencilere tanıtılmaları amacıyla ülke buluşmaları yapılmaktadır. Mevlana Değişim Programı da bu kapsamda değerlendirilebilir. Mevlana Değişim Programı kapsamında, Türkiye ile Özbekistan arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimi yapılmaktadır. Öğrenci ve öğretim elemanları, üniversitelerde ders, seminer, konferans, sergi ve bilimsel faaliyetlere katılarak eğitim ve kültürel anlamda etkileşimi sağlamaktadırlar.

Özbekistan'da bulunan okullar da kültürel diplomasi de önemli araçlar olarak kabul edilmektedir. Özbekistan'da, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Taşkent Türk İlkokulu", "Taşkent Türk Ortaokulu", "Taşkent Türk Çok Programlı Anadolu Lisesi" açılmıştır.²⁹² Bu okullar sayesinde Türk kültürel değerleri ders kitapları, seminerler, kültür-sanat etkinlikleri aracılığıyla öğrencilere aktarılmaktadır.

Kültürel ilişkilerin medya kısmında ise TRT Avaz vardır. TRT Avaz eğitim, kültür, bilim, sanat, aile, tarih, dil, coğrafya olmak üzere çeşitli alanlarda yayınlar yapmaktadır.²⁹³ "Özbekçe Haber", "Özbekistan'da Yaşamak", "Kardeşlikten Ortaklığa Özbekistan" gibi programlar, Türkiye Cumhuriyeti ile Özbekistan arasında ilişkilerin gelişmesine katkı sunmaktadır. Kültür, sanat, haber, spor, belgesel, aile, müzik programlarının yanı sıra Türk ülkelerinde üretilmiş film ile diziler Türkçe altyazı ile yayınlanmaktadır. Bu programlar yerel sunucuların sunumlarıyla ekrana gelmektedir. Aynı zamanda Türkçe de öğretilmektedir. TRT Avaz, Türkiye'nin Özbekistan'daki tanıtımını katkı sağlamaktadır. Özbekistan'da Türkçe'nin kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ortak yayın ve işbirliği anlayışının geliştirilmesi kapsamında, Türkiye'nin Özbek halkı ile arasında etkileşiminin artırılmasına, Türk sanat, kültür, edebiyat çalışmalarının tanıtımını gerçekleştirmeye ve Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerine yardımcı olmaya gayret göstermektedir.

Özbekistan ile Türkiye arasındaki kültürel diplomasiye, TÜRKSOY tarafından yapılan Türk Dünyası Kültür Başkenti, anma etkinlikleri, Nevruz Kutlamaları gibi uygulamalar da katkı sağlamaktadır. 2020 yılında Özbekistan'ın Hiva şehri Türk

²⁹² Yurt Dışı Okullarımız, <https://yyegm.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

²⁹³ Hakkımızda, <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

Dünyası Kültür Başkenti seçilmiştir. Özbekistan, 2020 yılı boyunca, kültürel ve sanatsal etkinliklere ev sahipliği yapacaktı lakin salgın sebebiyle bu mümkün olamamıştır. 2021 yılı Eylül ayında yapılmıştır.²⁹⁴ Türkiye’de, Özbek şair, yazar, devlet adamı Ali Şir Nevai, Özbek çağdaş romancılığının kurucusu Abdullah Kadiri, Özbek Halk Yazarı Said Ahmet gibi Özbek kültürel mirasını etkilemiş önemli isimler için anma etkinlikleri düzenlemiştir. Ayrıca Said Ahmet’in “Seçme Hikâyeler” eseri Türkiye Türkçesi’ne çevrilmiştir.²⁹⁵ Türk kültürü ve sanatına hizmet etmiş ve önemli eserler vermiş şahsiyetleri tanıtmaya yönelik çok sayıda bilimsel, sanatsal, kültürel anma programları düzenlenmiş, medyada geniş yer tutarak geniş kitlelere ulaşmış, önemli şahsiyetlerin ve onların eserlerinin Türk dünyası tarafından bilinmesi sağlanmıştır.

Kültürel diplomaside mesajlar, sanat ürünleri, kongreler, festivaller vasıtasıyla daha etkili bir şekilde iletilebilmektedir. Türk kültür ve sanatının tanıtımı amacıyla Özbekistan’da da her yıl çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bursa ve Hatay’da saha faaliyetinde bulunan Özbek ressamaların yağlı boya ve minyatür resimlerinin sunulduğu "Özbek Ressamların Fırçasından Türkiye" resim sergisi, Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te düzenlenen uluslararası yemek festivaline Türkiye’nin iki stantla katılması ve Türkiye standında ise Kastamonu mutfağından örnekler sunulması, Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongreleri, Özbek- Türk Dostluk Günleri kutlamaları, Konserler, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Kutlamaları²⁹⁶; Türk yapımı çeşitli filmlerin gösterildiği Gelenekselleşmiş Türk Filmleri Haftası, iki ülke arasındaki kültürel ve sosyal ilişkileri geliştiren, kardeşlik bağlarını güçlendiren örneklerden bazılarıdır.

4.5. Türkmenistan ile İlişkiler

Türkmenistan, 27 Ekim 1991 tarihinde SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan etmiştir. Başkenti Aşkabat olan Türkmenistan, kuzeyde

²⁹⁴ Hiva 2020-Türk Dünyası Kültür Başkenti Muhteşem Şölenle Açıldı, <https://www.turksoy.org/tr/news/2021/09/15/hiva-2020-turk-dunyasi-kultur-baskenti-muhtesem-solenle-acildi>, Erişim Tarihi: 10.11.2021.

²⁹⁵ Türk Dünyası’nın Edebiyat Zirvelerinden Alişir Nevai, Doğumunun 580. Yılında Anıldı, 05.02.2021, <https://www.turksoy.org/tr/news/2021/02/05/turk-dunyasi-nin-edebiyat-zirvelerinden-alisir-nevai-dogumunun-580-yilinda-anildi>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

²⁹⁶ Haberler, <https://ktm.uz/tum-haberler/haberler/>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

Kazakistan, kuzeydoğuda Özbekistan, güneyde İran, batıda Hazar Denizi ile komşudur. Türkmenistan'da Türkmençe ve Rusça konuşulmaktadır. Türkmenistan'da çeşitli milletten insan yaşamaktadır. Nüfusun % 85'i Türkmen; % 5'i Özbek; % 4'ü Rus; % 6'sı diğer milletlerden oluşmaktadır. Türkmenistan'ı ilk tanıyan ve Aşkabat'ta ilk büyükelçilik açan ülke Türkiye'dir.²⁹⁷ Bu durum Türkiye'ye kazanım sağlamıştır. Şöyle ki, Türkmenistan büyükelçilik araçlarına plaka numarasını Türkmenistan'ı tanıma sırasına göre vermektedir. 01 numara Türkiye Büyükelçiliğine, 02 numara İran Büyükelçiliğine, 03 numara ABD Büyükelçiliğine, 04 numara Rusya Büyükelçiliğine, 05 numara ise Çin Büyükelçiliğine aittir. Bu durum Türkiye için Türkmenistan'daki diğer diplomatik temsilcilikler arasında bir saygınlık olarak değerlendirilebilmektedir.²⁹⁸

Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde Türk Dünyası ile samimi ilişkiler kurulmuştur. Türkmenistan Devlet Başkanı Türkmenbaşı' nın Türkiye ile yakın ilişkiler kurma isteği, ekonomik, siyasi, kültürel alanlarda kurulan etkileşimi hızlandırmıştır. Turgut Özal'ın ölümüyle Türkmenistan ile yürütülen ilişkilerde duraklama dönemi başlamıştır. Türkiye'de meydana gelen siyasi ve ekonomik darboğazlar, 28 Şubat süreci, o süreçte ülkeyi yönetenlerin Türk dünyası ile ilişkilere yeterince önem vermemeleri Türkiye'nin Türkmenistan politikalarını da etkilemiştir.²⁹⁹

Türkiye'nin çabalarıyla 1993-2001 yıllarında Türkiye'nin farklı illerinde gerçekleştirilen "Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultaylarına" Türkmenistan ve Özbekistan'ın düşük seviyede katılmaları/hiç katılım göstermemeleri ilişkilerin çok da kolay olmayacağını göstermiştir. Türkmenistan'ın yapılan organizasyonlara katılmayışı "Daimi Tarafsızlık Statüsü"nden de kaynaklanmaktadır.³⁰⁰ "Türkmenistan bağımsızlık sonrası geçiş sürecinde dış politikasında dini, etnik ve kültürel değerlerin etkisini azaltan ve Batı'yla daha çok ekonomik çıkarlara dayanan bir ilişkiyi hedefleyen realpolitik izlemeyi tercih etmiştir.

²⁹⁷ Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-kunyesi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

²⁹⁸ Kemal Özcan, "Bağımsızlığının 20. Yılında Türkmenistan İle Türkiye Arasındaki İlişkiler", (Editör: Okan Yeşilot), **Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye**, Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları: 32, Pelikan Basım, İstanbul 2012, s.302.

²⁹⁹ Özcan, a.g.e, s.211.

³⁰⁰ Özcan, a.g.e, s.211.

Dış politikasındaki güvenlik ve istikrarı ‘Daimi Tarafsızlık Statüsüyle’ elde etmek istemiştir”.³⁰¹ Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkilere baktığımızda, Türkiye’de “Susurluk Kazası” olarak tanınan olayın ertesinde hazırlanan “Susurluk Raporu”nda “Turizm Bakanlığı memurlarından başlayıp yurtdışında Aliyev’e, Niyazov’a ulaşan bir haraç zinciri çok geniş bir camiayı kapsamaktadır” ifadesinin yer alması ile Türkmenistan Devlet Başkanı’nın zan altında bırakılması ilişkileri gerginleşmiştir. 1999 yılında da Türkiye’nin “Mavi Akım” projesi kapsamında Rusya ile anlaşmaya varması, Türkmenbaşı’nın dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile yaşadığı gerginlik sebebiyle ilişkiler durma noktasına gelmiştir. Türkmenbaşı, 21 Ocak 2000 tarihini “Türkmen-Türk Kardeşlik Bayramı” olarak ilan etmiştir. Bu durum Türkiye ile ilişkilerde yeni bir dönem açılmıştır lakin 25 Kasım 2002 tarihinde Türkmenbaşı’na bir suikast teşebbüsünde bulunulması, bu teşebbüste Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 6 kişinin de isminin geçmesi Türkmenistan ile ilişkileri tekrar durma noktasına getirmiştir.³⁰² 2002 yılının sonlarına doğru ise Türkiye’nin Türkmenistan ile ilişkileri iyileşmeye başlamıştır. Recep Tayyip Erdoğan’ın Orta Asya gezisine çıkması, enerji konusunda geçmişte Türkmenistan’a karşı hata yapıldığını dile getirmesi ile iki ülke arasındaki ilişkiler yumuşamaya girmiştir. 2006 yılında Türkmenbaşı’nın vefat etmesi, cenaze törenine dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın da dâhil olduğu üst düzey katılımın gerçekleşmesi, Türkiye’nin Türkmen halkına yanlarında olduğunun göstergesi olmuştur. Türkmenbaşının ölümünden sonra göreve Berdimuhammedov gelmiştir. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler Berdimuhammedov döneminde gelişme göstermiştir. Her sene yapılan karşılıklı ziyaretler ile de perçinleşmiştir.

Ortak dili, dini ve kültürü paylaşan Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler, “Bir Millet, İki Devlet” temeline dayanmaktadır. Kültür, ekonomi ve eğitim başta olmak üzere iki ülke arasındaki işbirliği her alanda pozitif bir seyir izlemektedir.³⁰³ Kültürel ilişkilerin geliştirilmesi adına, 1990’lı yılların başlarında, “Aşkabat Anadolu Lisesi”, bir ilköğretim okulu, “Türkiye Türkçesi Öğretim Merkezi” ve içinde meslek öğretme ve kazandırma kursları olan “Yaygın Mesleki Eğitim Merkezi (YAMEM)” hizmete

³⁰¹ Mehmet Seyfettin Erol, “Türkmenistan Devletinin Dış Politikasının Temel Sacayağı: Daimi Tarafsızlık Statüsü”, *Avrasya Dosyası*, Türkmenistan Özel, Cilt: 7, Sayı: 2, Yaz 2001, s.128.

³⁰² Özcan, a.g.e, s.310-311.

³⁰³ Türkiye- Türkmenistan Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 12.02.2021.

açılmıştır. Sayılan kurumlarda görev yapan öğretmenler Türkiye’den gitmektedirler.³⁰⁴ Ayrıca, iki ülke arasındaki eğitim ilişkilerini geliştirilmesine destek için, Latin alfabesine geçiş sürecinde olan Türkmenistan'a yardım amacıyla, 36 çeşit ders kitabı Türkiye’de bastırılmış ve gönderilmiştir.³⁰⁵ Türkmenistan’da faaliyet gösteren Türk okulları, ders kitapları, seminerler, kültür -sanat etkinlikleri vasıtasıyla Türk kültürel değerlerini öğrencilere aktarmakta ve kültürel diplomasinin gelişmesine hizmet etmektedirler. “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında eğitim almak için Türkiye’ye gelen Türkmen öğrenciler Türkiye’de eğitim almışlardır. Bu proje “Türkiye Bursluları” ismiyle görevine devam etmektedir. Bu proje ile ülkemize gelen Türkmen öğrenciler, akademik eğitimin yanında, Türkiye’de buldukları süre boyunca, sosyal, kültürel ve sportif aktivitelerden yararlanmaktadırlar.³⁰⁶ Türkiye Bursluları ile yükseköğrenimini bitirip ülkelerine dönüş yapan mezunlar, Türkmenistan ile Türkiye arasında akademik, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunmaktadırlar.³⁰⁷ Türkiye’de yükseköğrenim görmekte olan Türkiye Burslusu öğrencilerin birlikte olmaları, kendi ülkelerini, kültürlerini, değerlerini diğer öğrencilere tanıtmaları amacıyla ülke buluşmaları da yapılmaktadır. Aynı şekilde, Mevlana Değişim Programı da bu çerçevede değerlendirilebilir. Mevlana Değişim Programı kapsamında, Türkiye ile Türkmenistan arasında da öğrenci ve öğretim elemanı değişimi yapılmakta, eğitim ve kültürel anlamda iletişim sağlanmaktadır.

DİB, Türkmenistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, cami açmış ve tamir etmiş, din görevlileri göndermiş, öğrenci değişimi için burs vermiş ve özellikle Ramazan ve Kurban Bayramlarında Türkmenistan’ın yanında olmuştur. Türkmenistan’da T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından “Aşkabat Ertuğrul Gazi Camii ve Kültür Merkezi” inşa edilmiştir. 1999 yılında, Ertuğrul Gazi Camii’nin açılış törenini Süleyman Demirel ve Saparmurat Türkmenbaşı gerçekleştirmiştir.³⁰⁸ Devlet başkanları kapsamında açılışlar iki ülkenin birbirlerine verdikleri değeri göstermekte ve ilişkilerin gelişeceği yönünde umut olmaktadır. Kültür merkezinin içinde cami, kütüphane,

³⁰⁴ Özcan, a.g.e, s.305.

³⁰⁵ Türkmenistan’a Üç Milyonuncu Kitap, 10.10.1997, <https://www.milliyet.com.tr/the-others/turkmenistana-3-milyonuncu-kitap-5374322>, Erişim Tarihi: 12.02.2021.

³⁰⁶ Hakkımızda, <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>, Erişim Tarihi: 14.02.2021.

³⁰⁷ Mezun Buluşmaları, <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/mezun-bulusmalari>, Erişim Tarihi: 14.02.2021.

³⁰⁸ Yılmaz ve Kılıçoğlu, *Türkiye’nin Orta Asya’daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi*, s.161.

konferans salonu da bulunmakta ve burada Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunan kültür faaliyetleri yapılmaktadır. Aynı şekilde, Aşkabat'ta, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından içerisinde Kur'an kursu bulunan bir cami de yaptırılmıştır.³⁰⁹ DİB, hem dini faaliyetlere yoğunlaşarak hem de din ile farklı alanları birbirine entegre ederek kültürel diplomasi faaliyetlerine yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin birikimini anlatmakta ve Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmaya çalışmaktadır.

Devletler, kamuoyu görüşlerini etkilemek için medyayı kullanmaktadırlar. Bu kapsamda, Türkmenistan'da 1999 yılında kurulan TRT Aşkabat Temsilciliği, tek yabancı televizyon olma niteliği taşımaktaydı ve Türkmenistan'ın Türkiye ve diğer ülkelerle iletişimine katkı sağlamaktaydı.³¹⁰ 2009 yılında yayın hayatına başlayan TRT Avaz, eğitim, kültür, sanat, aile, tarih, bilim, dil olmak üzere farklı alanlarda yayınlar yapmakta³¹¹, hazırladığı programlar sayesinde Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan arasında ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Türkmenistan'da halkın büyük bir kısmı Türk dizileri izlemekte, bu sayede Türkçe öğrenmekte ve kültürel bir köprü oluşmaktadır.³¹² Kültür, sanat, spor, haber belgesel, aile ve müzik programlarının yanı sıra bu Türk ülkelerinde üretilmiş film ile diziler Türkçe altyazı ile yayınlanmaktadır. Bu programlar yerel sunucuların takdimiyle ekrana gelmektedir. TRT Avaz, Türkiye'nin Türkmenistan'da tanıtımına katkı sağlamakta, Türkmenistan'da Türkçe'nin kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmaktadır. Türkiye ile Türkmenistan arasında ortak yayın faaliyetlerini geliştirmek, Türkiye'nin Türkmen halkı ile arasındaki iletişimi geliştirmek, Türkiye'nin kültürel diplomasisine yardımcı olmak TRT Avaz'ın görevleri arasında olduğu sayılabilir.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel diplomasiye etki edebilecek diğer faaliyetler ise TÜRKSOY tarafından yapılan Türk Dünyası Kültür Başkenti, anma etkinlikleri, Nevruz gibi uygulamalardır. 2014 yılı Türkmen mutasavvıf ve şair Mahtumkulu Firaki'ye ithaf edilmiş ve 2015 yılında Türkmenistan'ın Merv şehri Türk

³⁰⁹ Özcan, a.g.e, s.306.

³¹⁰ Özcan, a.g.e, s.305.

³¹¹ Hakkımızda, <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi :15.02.2021

³¹² Türkmenistan Türk Müttehhitler İçin Dünyadaki En Büyük Pazar, 18.08.2018, <https://anadoludabugun.com.tr/ekonomi/turkmenistan-turk-muteahhitler-icin-dunyadaki-en-buyuk-pazar-65051h>, Erişim Tarihi: 15.02.2021.

dünyası kültür başkenti olmuştur.³¹³ Mahtumkulu Firaki, Türkiye ile Türkmenistan'ın şairi olarak kabul edilmektedir. Öyle ki Mahtumkulu'nun yurtdışındaki ilk heykeli Ankara'da açılan Türkmenistan Parkı'nda yer almaktadır. Türkiye'de Mahtumkulu Firaki'yi anlatan çeşitli etkinlikler ve konferanslar düzenlenmiş, Mahtumkulu'nun hayatı ve eserleri Türkçe'ye tercüme edilerek tanıtımı yapılmıştır. TİKA, “Mahtumkulu Divanı”, “Mahtumkulu Anı Kitabı” , “Mahtumkulu Firaki'ye ait şiirler” olmak üzere üç kitap yayımlamıştır.³¹⁴ Türk okuyucusuna Mahtumkulu Firaki tanıtılmaya çalışılmıştır. Türk kültürüne katkı sunmuş olan önemli isimler yıl dönümlerinde anılarak, bıraktıkları kültürel miras gelecek nesillere aktarılmaya çalışılmaktadır. Türk kültürü ve sanatına hizmet etmiş ve önemli eserler vermiş şahsiyetleri tanıtmaya yönelik çok sayıda bilimsel, sanatsal, kültürel anma programları düzenlenmiş, medyada geniş yer tutarak geniş kitlelere ulaşmış, önemli şahsiyetlerin ve onların eserlerinin Türk Dünyası tarafından bilinmesi sağlanmıştır.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki tarihi bağlar, ortak dil ve dinin benimsemesi, Türkmen kamuoyunda olumlu yönde gelişim gösteren Türkiye algısı; TİKA, DİB, TRT Avaz ve ikili kurumların eğitim ve kültürel ilişkiler üzerine projeler üretmesi, Türkmenistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde etkisi olan etmenlerdir. Türk filmlerinin gösteriminin yapıldığı Türk Sineması Günleri; Türkmenistan kültür günlerine Türkiye'den sanatçı, ressam, şairlerin katılması ve Türkiye'yi tanıtmaları; el sanatları ve fotoğraf sergileri; “Büyük Selçuklu Mirası” sergisinin ilkinin Türkmenistan'da yapılması; “Hakem El Gıfari” ve “Büreyde El Eslemi” türbelerinin restorasyonu; Türkmenistan Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'ne TİKA tarafından kütüphane kurulması; İki ülke arasında yapılan çalışmalar neticesinde Sultan Alparslan'ın mezarının bulunması ve “Türbe İnşası Projesi”³¹⁵ Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel ilişkilerin geliştiğini, Türkiye ile Türkmenistan'ın kültürel ilişkilerde üstlendikleri rolün önemini ve iki ülke arasındaki iyi ilişkileri göstermektedir.

³¹³ Hakkımızda, <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, Erişim Tarihi: 15.02.2021

³¹⁴ TİKA'dan Türkmenistan'ın Milli Şairi Mahtumkulu Firaki'nin 290. Yılı Etkinliklerine Destek, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tikadan_turkmenistanin_milli_sairi_mahtumkulu_firakinin_290_yili_etkinlikleri_ne_destek-7571, Erişim Tarihi: 15.02.2021.

³¹⁵ Haberler, <https://www.tika.gov.tr/tr/haber/liste>, Erişim Tarihi: 15.02.2021

5. SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında güç anlayışı değişmiş, yumuşak güç ve kamu diplomasisi gibi yeni kavramlar devletlerin dış politikalarında kullanılmaya başlamıştır. Yumuşak gücün ana araçlarından birisi de kültürdür. Bir ülke kültürel değerlerini diğerlerine ne kadar çok onaylatabilir ve dış politikasında aktif bir şekilde kullanabilirse “yumuşak gücü” o derece etkili olabilir. Yumuşak güç ile arzulanan şey başkalarının duygu, düşünce ve davranışlarının yönlendirilmesinde nüfuz sahibi olabilmektir. Bunu sağlayabilmek için de hedef ülke toplulukları ile iletişime geçmek ve onları etkilemek gerekir. Topluluklar arasında etkileşim için, ortak kültürel değerlerin olması, tarafların ortak paydada buluşmaları gerekmektedir. Bu nedenle, Türkiye’nin Türk Dünyası’nda önemli bir avantajı olduğu görülmektedir.

Kültürel diplomasi, ülkeler arasında iletişim kurulmasında ve gönül köprüleri oluşturulmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Kültürel diplomasi sayesinde kurulan ilişkilerle, sınırlar ötesinde geniş kitlelere ulaşılabilen ve onlar üzerinde kalıcı etkiler bırakılabilmektedir. Türkiye’nin yumuşak güç politikalarının yürütülmesinde kültürel diplomasi kurum ve kuruluşlarının etkileri yadsınamaz bir gerçektir. Başta Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TİKA, YEE, YTB, DİB gibi kurumlar olmak üzere Türkiye’nin kültürel diplomasi aktörleri kültür, eğitim, din, sanat ve sosyal alanlarda önemli uygulamalara imza atmakta ve Türk Dünyası’nda Türkiye’nin olumlu imajının geliştirilmesine yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye son zamanlarda aktif ve çok boyutlu dış politika yürütmektedir. Bu bağlamda yıllar itibariyle farklı bölgelerde çalışmalarını yoğunlaştırdığı görülmektedir. Orta Asya ve Kafkasya’da bu bölgeler arasında yer almaktadır. Kültürel ve sosyal projeler, ortak tarihi mirası paylaşan devletler ile Türkiye’nin yakınlaşmasına fayda sunduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Çalışmada, Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile arasındaki ilişkiler sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sosyal inşacılık kuramı, sosyal yapılar ve aktörler arasında karşılıklı inşa ilişkisi olduğunu, insanların ve toplumların birbirlerini oluşturduğunu

savunmaktadır. SSCB'nin dağılmasının akabinde Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bağımsızlığını kazanan ülkelerin kalkınmalarına, gelişmelerine destek olmak için başta TİKA olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar kurulmuş ve bir sosyal yapı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurum ve kuruluşların yürütmüş oldukları projeler, etkinlikler ve faaliyetler ile de kültürel yapılar üretilmiştir ve toplumlar arasında sağlanan iletişim neticesinde de Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile yakınlaşmıştır.

“Kamu Diplomasisinin Bir Aracı Olan Kültürel Diplomasi Bağlamında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle İlişkileri” isimli tezimde, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik uygulamış olduğu kültürel politikalar üzerinde durulmuştur. SSCB'nin dağılmasının ardından Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Türkiye, SSCB'nin dağılmasına ve bölge ülkelerinin bağımsız olmalarına hazırlıksız yakalanmış olmasına rağmen Türkiye'nin kültürel ve tarihsel olarak bölge ülkeleriyle ortak noktada buluşması Türkiye'nin faaliyetlerine katkı sağlamıştır. Türkiye, bu ülkeleri hemen tanıyarak onlarla ilişkiler kurabilmek için ilk adımı atmıştır. 1990'ların başında, Türkiye'nin Türk Dünyası'na yönelik düşüncelerini “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türk dünyası” ,“Türkiye Modeli” gibi söylemler oluşturuyordu. Ancak, Türkiye'nin, Türk Dünyası'na tam anlamıyla yoğunlaşamaması, iç siyasetindeki sıkıntılar, verilen sözlerin yerine getirilmemesi ilişkilerin gelişme seyrini etkilemiştir.

2000'li yıllarda Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya'da geçmişte uyguladığı politikalarını gözden geçirdiği, gerçekçi ve uzun vadeli politikalar üretmeye çaba gösterdiği ve kültürel ilişkiler çerçevesinde, Türk Dünyası'na tekrar yoğunlaşmaya çalıştığı bir sürece girmiştir. Bu bağlamda, Türkiye hem ulusal ve ikili kuruluşlar hem de Türk topluluklarıyla belirli anlaşmalar etrafında birlikte kurdukları bölgesel kuruluşlar sayesinde bölgede aktif olmaya çalışmaktadır. İlişkiler kültürel diplomasi çerçevesinde değerlendirildiğinde hem Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TİKA, YEE, YTB, DİB, gibi ulusal kuruluşlar hem de TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Devletleri Teşkilatı, Uluslararası Türk Akademisi gibi bölgesel müşterek kuruluşlar Türkiye'nin Türk Dünyası politikalarında etkili olmaya devam etmektedirler.

Kamu diplomasisi açısından kültür, dış politikada bir yumuşak güç aracı olarak kullanılmaktadır. Türkiye de dış politikasında kültürel faaliyetlerin önemi bilmekte, vurgu yapmakta ve kültürel diplomasiye başvurmaktadır. Kültürel diplomasi uygulama durumunu kurumlar açısından değerlendirdiğimizde, tüm kurumlar ilişkilerin arttırılması yönünde faaliyetler yapmaya çalışmaktadırlar. TİKA, 1992 yılından itibaren ortak tarihi ve kültürel değerlere sahip olduğumuz ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi yönünde faaliyetler yapmaktadır. TİKA'nın Orta Asya ve Kafkasya'da ortak tarihi ve kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi, yeni nesillere aktarılmasını sağlamaya yönelik gerçekleştirdiği proje ve faaliyetlerinin sayısı yıllar itibariyle artmaktadır.

Yurtdışındaki vatandaşlar, soydaş ve akrabalar ile ortak tarih ve kültürel ilişkileri geliştirmek amacıyla faaliyet gösteren kurumlardan diğeri de Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığıdır. YTB, Türkiye Bursları, mezun buluşmaları, yaz okulları, kültürel geziler ve staj programları kapsamında çeşitli olanaklar sağlamaktadır. Başkanlığın yaptığı Türkiye Bursları dâhil çoğu faaliyetlerinde Türk Dünyası'na yönelik etkinliğinin arttığı görülmektedir lakin daha kesin yorumların yapılabilmesi için kurumun internet sitesinde ve faaliyet raporlarında bölgelere ve ülkelere göre ayrıntılı açıklamalara yer verilmesi gerekmektedir.

Diğer bir kültürel diplomasi aktörü Yunus Emre Enstitüsü'dür. Yabancılara Türkçe öğretimi, kültür, sanat, kültürel diplomasi olmak üzere çeşitli başlıklarda faaliyetlerini yürütmektedir. Türkçe eğitim ve öğretiminden kültür ve sanata, Türkoloji projesinden spora kadar geniş bir alanda etkinlik gösteren enstitünün Azerbaycan Bakü'de, Kazakistan Nur Sultan'da Yunus Emre Kültür Merkezi bulunmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü, yıllar itibariyle bölgeye yönelik faaliyetlerini çeşitlendirmekte ve arttırmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü'nün bölgeye yönelik kültürel faaliyetleri, Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu artmasına katkı sağlamaktadır.

Kültürel etkileşimi sağlamada basın-yayın ve enformasyon faaliyetlerinin gücü yadsınamaz çünkü halka doğrudan erişim sağlama imkânları vardır. TRT Avaz yayınlarında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan lehçelerine de yer vermekte, Türkiye hakkındaki haberleri doğrudan bölge halkına

iletebilmektedir. TRT Avaz, Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamakta, Türkçe'nin Türk Cumhuriyetleri'nde kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmakta, ortak yayın ve işbirliği anlayışının geliştirilmesini sağlamakta, Türkiye'nin Türk Dünyası halkları arasında etkileşiminin geliştirilmesine destek olmakta ve Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerine yardımcı olmaktadır. TRT Avaz, haber, kültür/tarih, drama, çocuk, ekonomi/bilim/teknoloji, dini, sosyal içerikli ve eğlence/müzik olmak üzere çeşitli alanlarda yayın yapmaktadır. Dizi, film, kültür, sanat gibi yayınların ve programların çoğunu Türk kimliği üzerinden yürüttüğü kanaatine varılmıştır. Yapılan yayınlar, Türkçe'nin yaygınlaştırılması, kanala izleyici çekilmesi ve bölgede olumlu bir Türkiye algısı oluşturması açısından önemlidir. Ayrıca bu yayınlar ile Türkiye'nin tarihi ve doğal güzelliklerinin de ekrana getirilmesi, turizm açısından önem taşımaktadır. Böylelikle hem ortak kimlik taşıyan hem de turizm açısından gezilip görülmeye değer tarih ve doğal güzellikleri içerisinde barındıran bir Türkiye imajı yaratılmaktadır.

TÜRKSOY'un, Türk Dünyası Kültür Başkenti, Nevruz kutlamaları, anma yılları, ressamlar buluşmaları, sergiler, opera günleri, edebiyat kongreleri gibi gerçekleştirdiği faaliyetler ile bölgede aktif olduğunu görmekteyiz. Türk dili konuşan topluluklar arasında her yıl çeşitli etkinlikler düzenlemekte, bu toplulukları bir araya getirmektedir. TÜRKSOY gibi Türk Devletleri Teşkilatı, Uluslararası Türk Akademisi, TÜRKPA, Türk Kültür ve Miras Vakfı da kültürel bağların güçlendirilmesini sağlayan, kültürel, akademik, bilimsel çalışmalar yürüten müşterek aktörlerdir. Kültürel diplomasi faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Sadece Türkiye'nin değil kurucu devletlerin de kültürel diplomasi aktörleridirler. Faaliyetlerini Türk Devletlerinde ve Türk halklarına yönelik yapmaya özen göstermektedirler. Geniş kitlelere ulaşabilmeleri, tanınırlıklarının artması için Twitter, Instagram gibi iletişim araçlarından daha yoğun yararlanmalarında fayda vardır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile kültürel açıdan birçok müşterek değeri vardır. Bu durum Türkiye için bölgedeki ülkelerle daha kolay etkileşimde bulunmasına ve bu ülkeler üzerinde olumlu etki bırakmasına olanak vermektedir. Bu çalışmada, Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik izlemiş olduğu kültürel diplomasi

faaliyetlerini incelemeyi; bu faaliyetleri gerçekleştirirken hangi alanlar üzerinde durduğunu, bu faaliyetlerle neyi amaçladığını ve bu faaliyetler sonucunda da kültürel diplomasi açısından başarılı olup olmadığını araştırmayı amaçlamıştır. Türkiye, sanat, sergiler, eğitim ve değişim programları, dil öğretimi, din, spor etkinlikleri, iletişim araçları ve edebiyat alanlarında ulusal, ikili ve bölgesel müşterek aktörlerle kültürel diplomasi faaliyeti yürütmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarından bugüne kadar geçen süreçte gerçekleştirmiş olduğu kültürel diplomasi faaliyetleri çerçevesinde, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerinde gelişme olduğu, önemli başarılar elde ettiği sonucuna varılmıştır.

Kamu Diplomasisinin Bir Aracı Olan Kültürel Diplomasi Bağlamında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri adlı çalışmada, Türkiye'nin Türk Dünyası'ndaki kültürel diplomasi potansiyeli, kültürel diplomasi alanları, aktörleri incelenmiştir. Bunun neticesinde ilişkilerin ileriki dönemlerde daha da artması için tavsiyelerimizi şu şekilde açıklayabiliriz; ilişkilere dost ülke söylemi ile yaklaşılması; bölgeye, bölgeyi ve halkları iyi tanıyan uzmanların gönderilmesi, onların hazırlayacağı raporlardan yararlanılması; doğru verilere ulaşılması ve toplanması için araştırma merkezlerinin veya kültürel diplomasi enstitülerinin kurulması/sayılarının artması; bölgede faaliyet gösteren kültürel diplomasi kurumlarının daha bilinçli hareket etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, kültürün en önemli araçlarından biri de dildir. Dilin kaynaştırıcı bir özelliği bulunmaktadır. Türk Cumhuriyetleri, Türkçe'nin farklı lehçelerini konuşmaktadırlar. Ancak bölge ülkelerine baktığımızda, Rusça hala konuşulan diller arasındadır. Türkiye'nin bölge ülkeleriyle müşterek dil ve alfabe üzerine çalışmaları olmuştur lakin tam anlamıyla fikir birliğine varılamamıştır. Bu durum Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerini de etkilemektedir. Şunu da unutmamak gerekir ki günümüzde iletişim araçları çok hızlı bir şekilde yaygınlaşmakta ve gelişmektedir. Ülkeler büyük kitlelere ulaşmak, destekçilerini arttırmak ve politikalarını uygulanabilir göstermek için internet, cep telefonları, sosyal medya gibi yeni diplomasi araçlarını sıklıkla kullanmaktadırlar. Yunus Emre Enstitüsü, TİKA gibi kültürel diplomasi merkezindeki aktörlerin yaptıkları faaliyetlerin daha büyük kitlelerce duyulması için Twitter, Instagram dâhil sosyal medyayı daha etkin kullanmalarında ve takipçi sayılarını arttırmalarında fayda vardır.

Toparlamak gerekirse, Türkiye, Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını kazanmasından sonra, bölgede yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamaya çalışmış, 2002 sonrasında ise bu yöndeki politikalar ağırlık kazanmıştır. Türkiye, Türk Dünyası'nda özellikle, eğitim, kültür, sanat, dil, din, mimari, yenileme alanlarında yumuşak güç politikası izlemekte ve bu sayede ilişkilerin güçlendirilmesi yönünde çaba göstermektedir. Türkiye'nin kurduğu/kurulmasını sağladığı kültürel diplomasi kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri, yurtdışında açtıkları ofisler, 2002 yılından itibaren yeni kurulan kurum sayısındaki artış ve bu kurumların faaliyetleri incelendiğinde kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi açısından gelişme olduğu görülmektedir. Netice olarak bu çalışmada ele aldığımız Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, YTB, Diyanet İşleri Başkanlığı, Maarif Vakfı, TRT, TÜRKSOY' un kurumsal amaç, vizyon, misyonları farklı olsa da bu kurumlar, Türkiye hakkında olumsuz düşünce ve ön yargıların azalmasını sağlamışlar, kültürel diplomasi çerçevesinde Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olmuşlardır. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında, bu yıl bağımsızlığının 30. yılını kutlamakta olan Türk Cumhuriyetleri ile kültürel işbirliğinin önümüzdeki dönemlerde daha da gelişeceği yönünde kanaat oluşmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akçadağ, Emine. “Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”. *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*. (2010): 1-24, (Erişim Tarihi: 07.05.2021). <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>.
- Akdoğan, Seçkin. “Bağımsızlık sonrası Azerbaycan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti İlişkileri (1991-2000)”. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2007.
- Akıncı, Abdulvahap ve Akzholova, Aichurok. “Türkiye-Kırgızistan İlişkileri: Dünü, Bugünü ve Yarını”. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*. 6/23 (2020): 716-729.
- Aktürk, Şener. “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler”. *Doğu Batı*, 9/38(2006): 23- 53.
- Ametbek, Dinmuhammed. “Türkiye Kazakistan İlişkilerinin Stratejik Boyutu”. *Ankasam*, 6 (2018): 1-19.
- Arı, Önder ve Kıran, Abdullah. “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”. *Ekev Akademi Dergisi*. 15/46 (Kış 2011): 49-64.
- Avcu, Seyit Ali, ve Zholdasbekova, Akbota. “Kazakistan”. *Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ed. Ayşe Çolpan Yıldız, Murat Yılmaz. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, 2018: 119 – 197.
- Aydemir, Emrah. *Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya*. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2016.
- Babahan, Muhammed Şerif. “Özbekistan’da Toplum Özgürlüğü ve Maneviyat”. *Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye*. Ed. Okan Yeşilot. İstanbul: Pelikan Basım, 2012: 295- 301.
- Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete. 15.7.2018 /30479.*
- Bayraktar, Gökhan. *Orta Asya ve Türkiye’nin Güvenlik Stratejileri*. İstanbul: Bilgeoğuz, 2008.
- Bekar, Nurgül. “Kültürel Diplomasi Açısından Balkanlarda Türkiye ve Almanya (2002-2015)”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8/3 (2019): 3064- 3084.

- Berger, Peter ve Luckmann, Thomas. *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008.
- Bilis, Pınar Özgökbel, Ali Emre Bilis ve Meerim Sydygalieva. “Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7/1 (2018) : 403- 425.
- Bulut, Firdevs. *Küresel Siyasette Kültürel Diplomasinin Yeri: Türkiye'nin Durumuna Dair Tespit ve Öneriler*. İstanbul: İlke İlim Kültür Eğitim Derneği, 2019.
- Chakraborty, Kishore, ed. *The Cultural Diplomacy Dictionary*. Academy For Cultural Diplomacy, 2013. Erişim Tarihi 07.06.2021. https://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_about.
- Cull, Nicholas J. *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press, 2009.
- Çetin, Nursulu. “Kazak Bilim ve Kültür İlişkileri: Geçmişten Geleceğe”. *Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye*. Ed. Okan Yeşilot. İstanbul: Pelikan Basım, 2012: 209- 221.
- Demir, Vedat. *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*. Beta Yayınları, 2012.
- Jackson, Robert ve Sorensen, Georg. *Introduction to International Relations Theories and Approaches*. Oxford University Press, 2013.
- Efegil, Ertan. “Türkiye-Orta Asya İlişkileri: Karşılıklı İlişkilerin Yeniden Canlandırılması”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. https://www.academia.edu/9930969/orta_asya_T% C3% BCrkiye.
- Ekşi, Muharrem. *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitap, 2018.
- Erol, Mehmet Seyfettin. “Türkiye'nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerine Genel Bir Bakış”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*. XII/1 (Yaz 2012): 1-20.
- Erol, Mehmet Seyfettin. “Türkiye-Özbekistan İlişkilerinde Yeni Dönem”. *Ankasam*. Erişim Tarihi: 08.02.2021. <https://www.ankasam.org/turkiye-ozbekistan-iliskilerinde-yeni-donem/>.
- Erol, Mehmet Seyfettin. “Türkmenistan Devletinin Dış Politikasının Temel Sacayağı: Daimi Tarafsızlık Statüsü”. *Avrasya Dosyası*. 7/2 (2001): 124-142.

- Gaytancıoğlu, Kaan. “Son Dönem Türkiye-Azerbaycan İlişkileri erevesinde Yaşanan Bayrak Krizi’nin Değerlendirilmesi”. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 2/1 (2010) : 43-50.
- Gök, Yasemin. “Türkiye’nin Gençlik ve Spor Alanındaki Kamu Diplomasisi Etkinliği”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız. “Kazakistan’da Dil Uygulamaları”. *Yeni Türkiye*, 53(2013): 1-17.
- Gönlübol, Mehmet. *Uluslararası Politika /İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*. Ankara: Atilla Kitabevi, 1993.
- Gündoğdu, Serkan. “Ak Parti Dönemi Kamu Diplomasisi Uygulamaları (2002-2013)”. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Hatipoğlu, Esra. “Küresel Kamu Diplomasisinde Türk Diasporası”. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Erişim Tarihi: 20.07.2021. <https://tasam.org/trTR/Icerik/26794/kuresel-kamu-diplomasisinde-turk-diasporasi2023perspektifi>.
- Huijgh, Ellen ve Warlick, Jordan. “*The Public Diplomacy of Emerging Powers, Part: 1 The Case of Turkey*”. Los Angeles: Figueroa Press, 2016.
- Ivey, Bill. “Cultural Diplomacy and The National Interest: In Search of a 21st-Century Perspective.” *The Curb Center at Vanderbilt*. (2002): 1-41.
- İletişim Başkanlığı Hakkında 14 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete, 24.7.2018 – 30488
- İsfendiyaroğlu, Yağmur. “Kamu Diplomasisinin Bir Aracı Olarak Kültürel Diplomasi: Küba Kültür Derneği rneği”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- İskit, Temel. *Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Kalın, İbrahim. “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”. Erişim Tarihi: 16.07.2021. <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>.
- Kanlıdere, Ahmet. “Özbekistan Cumhuriyeti”. *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ed. Abdulvahap Kara- Fahri Solak. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, 2012: 153 – 187.

- Kara, Abdulvahap. “Kazakistan Cumhuriyeti”. *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ed. Abdulvahap Kara- Fahri Solak. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, 2012: 73- 133.
- Kartal, Abdulkerim. “Türkiye’nin Orta Asya Türk Devletleri Üzerindeki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri”. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Kavuncu, Orhan, “Giriş”. *Türk Dünyası Kültür Başkentleri*. Ed. Fırat Yıldız. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020: XI- XXV.
- Kieldanowicz, Marta Ryniejska. “Cultural Diplomacy as a Form of International Communication”. *University of Wroclaw Institute for International Studies The Section of International Communication*. (2009): 5-21.
- Kitsou, Sofia. “The Power of Culture in Diplomacy: The Case of U.S. Cultural Diplomacy in France and Germany”. *The Journal of Public Diplomacy*. (2011): 21- 39.
- Kocabıyık, Hasan. “Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye”. *Avrasya Etüdüleri*. 55/1 (2019) : 163-196.
- Köksoy, Ergün. “Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler İlişkisi: Kuramsal Bir Değerlendirme”. *Marmara İletişim Dergisi / Marmara Journal of Communication*. 22 (2014): 211-231.
- Küçük, Mustafa. “Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Konstrüktivist Dönüşü’ Anlamak” *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*. 9/2 (2009) : 771-795
- Lenczowski, John. “Cultural Diplomacy, Political Influence & Integrated Strategy”. *Strategic Influence Public Diplomacy, Counterpropaganda And Political Warfare*. Ed. Michael Waller. Washington DC: Crossbow Press, 2009: 47- 100.
- Leonard, Mark, Catherine Stead, Conrad Smewing. *Public Diplomacy*. London: The Foreign Policy Centre. 2002.
- Lima, Antonio. “The Role of International Educational Exchanges in Public Diplomacy”. *Place Branding and Public Diplomacy*, 3 (2007) : 234- 251.
- Mehmet Şahin, B. Senem Çevik. “Türk Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç”. *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*. Ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.
- Nye, Joseph Samuel. *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.

- Nye, Joseph Samuel. *The Paradox of American Power*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Nye, Joseph Samuel. *Yumuşak Güç*. Ankara: Elips Kitap, 2005.
- Onuf, Nicholas. The Constitution of International Society. *European Journal of International Law*. 5/1 (1994): 1- 19.
- Öcal, Şamil. İran Dış Politikasında Yumuşak Güç Kullanımı: Kültür ve Dil. *Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi*. 2/2 (2018) : 46-68.
- Ökmen, Yunus Emre ve Oğuz Göksu. “Kültürel Diplomasi Bağlamında Türk Dizilerinin İhracatı ve Kültür Aktarımına Katkısı: 'Diriliş Ertuğrul' Örneği”. *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler*. Ed. Oğuz Göksu. Konya: Litertaütik Academia. 2019: 247-291.
- Özcan, Kemal. “Bağımsızlığının 20. Yılında Türkmenistan İle Türkiye Arasındaki İlişkiler”. *Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye*. Ed. Okan Yeşilot. İstanbul: Pelikan Basım, 2012: 301- 335.
- Özkan, Abdullah v.d. *Kamu diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. Ed. Barış Kılınc. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Öztürk, Ebru Çoban. “İnşacı Kuram Gözüyle Ulusal Kimlik, İkili İlişkiler ve Uzlaşma”. *Ermeni Araştırmaları*. 47 (2016): 85- 102.
- Purtaş, Fırat. “Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi”. *Akademik Bakış*, 7/13 (2013): 1-14.
- Sancar, Gaye Aslı, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. İstanbul: BETA Yayınları, 2012.
- Sancar, Gaye Aslı. “Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye için bir Model Önerisi”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Tiedeman, Anna. “Branding America An Examination of U.S. Public Diplomacy Efforts”. Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, Tufts University, 2005.
- Sariahmetoğlu, Nesrin ve Okan Yeşilot. “Azerbaycan Cumhuriyeti”. *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ed. Abdulvahap Karafahri Solak. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, 2012: 07- 73.

- Snow, Nancy. "Rethinking Public Diplomacy". *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor. Routledge, 2009 :3- 12.
- Sönmezoğlu Faruk, Der. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.
- Szondi, György. "Central and Eastern European Public Diplomacy: A transitional Perspective on National Reputation Management". *Handbook of Public Diplomacy*. Ed. N. Snow, P. M. Taylor. New York: Routledge. 2009: 1- 42.
- Taşagül, Ahmet. Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 3 (2004) : 19- 44.
- Turkey's Public Diplomacy*. Ed. Senem Çevik ve Philip Seib. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Türkiye Maarif Vakfı Kanunu. Resmi Gazete. 17.6.2016 / 6721.
- Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu. Resmi Gazete. 14.11.1983/18221.
- Veliyev, Cavid. *Türkiye-Azerbaycan Stratejik Ortaklığı Tarihi ve Güncel Sorunlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021.
- Wendt, Alexander. *Identity and Structural Change in International Politics, The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Der. Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwil. London: Lynne Rienner Publishers, 1996.
- Yağmurlu, Aslı. "Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18/4 (2019) : 1367-1380.
- Yağmurlu, Aslı. "Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi". *Selçuk İletişim*, 12/2 (2019): 1182-1210.
- Yaldız Fırat ve Çınar Özen, "Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye". *30. Yılında Türk Cumhuriyetleri Küresel Politika*. Ed. Fırat Yaldız. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.
- Yaldız, Fırat. "2018 Yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti: Kastamonu". *Türk Dünyası Kültür Başkentleri*. Ed. Fırat Yaldız. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020: 345- 393.
- Yaldız, Fırat. "27.yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle İlişkileri: Kurumların Rolü" *Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ed. Ayşe Çolpan Yaldız, Murat Yılmaz. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, 2018: 21- 39.

Yaldız, Fırat. “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18/18 (2013): 289-318.

Yaldız, Fırat. “Türk Kamu Yönetiminde ‘Soydaş’ Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya”. *Amme İdaresi Dergisi*. 51/4 (2018): 1-20.

Yıldırım, Gonca. “Türkiye Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün Faaliyetlerinin Kültürel Diplomasisi Bağlamında İncelenmesi”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*. 5/1 (2015): 1-24.

Yılmaz, Ayhan Nuri ve Gökmen Kılıçoğlu. “Balkanlarda YTB ve TİKA’nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye’nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri”. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/2 (2017): 115-131.

Yılmaz, Ayhan Nuri ve Gökmen Kılıçoğlu. “Türkiye’nin Orta Asya’daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 119/235 (2018): 141-184.

Yılmaz, Serdar. “Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 6/2 (2017): 814- 834.

Yunus Emre Vakfı Kanunu. Resmi Gazete. 05.05.2007 /5653.

1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete, 10.7.2018 – 30474.

15. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğler Kitabı*. Ed. Ahmet Vecdi Can, Köksal Şahin, Kamil Taşkın, Suat Kol, Ali Kırksekiz. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı, 2017.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

- “Akademi Hakkında”. Erişim Tarihi: 08.11.2021. <http://twesco.org/tr>.
- “Altın Palmiye Kış Uykusunun”. Erişim Tarihi: 13.08.2021. <https://www.milliyet.com.tr/cadde/altin-palmiye-kis-uykusu-nun-1887449>.
- “Antalya Diplomasi Forum”. Erişim Tarihi: 10.09.2021. <https://antalyadf.org/>.
- “Atalar Mirası Multimedya Fonu”. Erişim Tarihi: 25.11.2021. <http://atalarmirası.org/tr>
- “Atambayev: Türkiye Uzakta Parlayan Yıldız”. Erişim Tarihi: 27.10.2021. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/atambayev-turkiye-uzakta-parlayan-yildiz>.
- “Ayla Filmi”. Erişim Tarihi: 13.08.2021. <https://www.star.com.tr/kultur-sanat/ayla-filmi-konusu-kore-savasindan-dokunakli--babam-ve-kizim-hikayesi-haber-1269089/>.
- “Azerbaycan İle Bayrak Krizi Büyüyor”. Erişim Tarihi: 26.10.2021. <https://www.ntv.com.tr/dunya/azerbaycan-ile-bayrak-krizibuyuyor,3axSjUNRWEGsvJC4MHItTA>.
- “Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”. Erişim Tarihi: 16.10.2021. <https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=2421>.
- “Bilimsel Çalışmalar”. Erişim Tarihi: 02.11.2021. <https://www.turksoy.org/turksoy/about>.
- “Bişkek Cumhuriyet Merkez İmam Serahsi Camii Dualarla İbadete Açıldı”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <https://www.diyamet.tv/biskek-cumhuriyet-merkez-imam-serahsi-camii-dualarla-ibadete-acildi>.
- “Biyografi”. Erişim Tarihi: 18.08.2021. <https://okaytemiz.com/biyografi/>.
- “British Council Hakkında”. Erişim Tarihi: 16.07.2021. <https://www.britishcouncil.org.tr/about>.
- “Bülent Bezdüz Hakkında”. Erişim Tarihi: 18.08.2021. <https://www.operabale.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/artistdetail.aspx?ArtistId=1572>.
- “Çalışmalar & Projeler”. Erişim Tarihi: 20.01.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/tarihi-ve-kulturel-miras-calismalari>.

- “Dışişleri Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı”. Erişim Tarihi: 10.09.2021. <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2019-2023-stratejik-plani.pdf>.
- “Dışişleri Bakanlığı 2020 Performans Programı”. Erişim Tarihi: 10.09.2021. <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2020-yili-performans-programi.pdf>.
- “Diaspora”. Erişim Tarihi: 27.08.2021. <https://sozluk.gov.tr/>.
- “Diğer Kültürel Etkinlikler”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/diger-kulturel-etkinlikler>.
- “Dinler ve Kültürler Arası İlişkiler Daire Başkanlığı”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/sayfa/46/Dinler-ve-Kulturler-Arasi-Iliskiler-Daire-Baskanligi>.
- “Diplomacy”. Erişim Tarihi: 06.06.2021. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/diplomacy>.
- “Diplomasi. Türk Dil Kurumu Sözlüğü”. Erişim Tarihi: 10.05.2021. <https://sozluk.gov.tr/>.
- “Dünya Göçebe Oyunları”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_G%C3%B6%C3%A7ebeOyunlar%C4%B1.
- “Eğitim/Kültür”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>.
- “Etkinlik Takvimi”. Erişim Tarihi: 20.11.2021. <https://www.turksoy.org/tr/events>.
- “TİKA Faaliyet Raporu 2019”. Erişim Tarihi: 10.11.2021. https://www.tika.gov.tr/upload/2020/06/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_%20%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf.
- “Faaliyetler”. Erişim Tarihi: 05.11.2021. https://turkpa.org/tr/content/about_turkpa/activities.
- “Faaliyetler”. Erişim Tarihi: 25.08.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/faaliyet/turkceyi-yunus-emre-enstitusunde-ogren>.
- “Gençlik Çalışmaları”. Erişim Tarihi: 26.08.2021. <https://ghgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/3281/3187/genclik-calismalari-dairesi.aspx>.

- “Gişe Verileri”. Erişim Tarihi: 13.08.2021. <https://sinema.ktb.gov.tr/TR-144746/gise-verileri.html>.
- “Haberler ve Duyurular”. Erişim Tarihi: 21.01.2021. <http://manas.edu.kg/index.php/haber-duyuru?start=600>.
- “Haberler”. Erişim Tarihi: 07.01.2021. <https://nur-sultan.yee.org.tr/tr/haberler>.
- “Haberler”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://ktm.uz/tum-haberler/haberler/>.
- “Haberler”. Erişim Tarihi: 15.02.2021. <https://www.tika.gov.tr/tr/haber/liste>.
- “Haberler”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. , <https://www.turksoy.org/tr/news>
- “Haberler”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/sayfa/basinda-cikan-haberler>.
- “Hakkımızda”. Erişim Tarihi: 15.02.2021. <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>.
- “Hakkımızda”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>.
- “Hakkımızda”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>.
- “Hakkımızda”. Erişim Tarihi: 18.01.2021. <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>
- “Hiva 2020 - Türk Dünyası Kültür Başkenti Muhteşem Şölenle Açıldı”. Erişim Tarihi: 10.11.2021. <https://www.turksoy.org/tr/news/2021/09/15/hiva-2020-turk-dunyasi-kultur-baskenti-muhtesem-solenle-acildi>.
- “Manas Destanının Türkçe Çevirisi Tanıtıldı”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <http://mediamanas.kg/lang-tr/2308-manas-destann-trke-evirisi-tantld.html>.
- “Mevlana Değişim Programı Tanıtım Kılavuzu”. Erişim Tarihi: 21.01.2021. <http://mdp.manas.edu.kg/info/Mevlana%20kilavuz%20turkce.pdf>.
- “Fakülte Hakkında”. Erişim Tarihi: 20.10.2021. https://base.oshu.kg/univer/?lg=4&id_parent=698.
- “Kadınlar Dünya Kupasını 112 Milyar Kişi İzledi”. Erişim Tarihi: 19.07.2021. <https://www.mackolik.com/futbol/haber/2019-kadinlar-duenya-kupasini-112-milyar-kisi-izledi/r2jtpcsi6a8h1tu80ugm3hmx4>.

- “III. Milli Kültür Şurası Sonuç Raporu”. Erişim Tarihi: 13.09.2021. <https://kultursurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/50571%20raporsurasonucpdf.pdf?0>.
- “İletişim Başkanlığı 2020-2024 Stratejik Plan”. Erişim Tarihi: 10.09.2021. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/raporlar>.
- “İlkeler ve Hedefler”. Erişim Tarihi: 18.11.2021. <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/sayfa/51/ilkeler-ve-hedefler>.
- “İSAM Misyon”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. http://www.isam.org.tr/index.cfm?fuseaction=objects2.detail_content&cid=4&cat_id=1&chid=11.
- “İşbirliği Alanları”. Erişim Tarihi: 30.11.2021. https://www.turkkon.org.tr/isbirligi-alanlari/genclik-ve-spor_7/dunya-gocebe-oyunlari_27.
- “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu İlk Toplantısını Gerçekleştirdi”. Erişim Tarihi: 08.12.2021. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-ilk-toplantisini-gerceklestirdi-1>.
- “Kazak Şair Cumabay Ankara'da Anıldı”. Erişim Tarihi: 16.01.2021. <https://www.turksoy.org.tr/news/2018/02/19/kazak-sair-cumabay-ankara-da-anildi>.
- “Kazakistan ile Tiyatro Alanında İşbirliği Devam Ediyor”. Erişim Tarihi: 16.01.2021. <https://www.tika.gov.tr/tr/haber/kazakistan-iletiyatro-alaninda-isbirligi-devam-ediyor-6310>.
- “Kazakistan Hoca Ahmet Yesevi Camii”. Erişim Tarihi: 30.11.2021. <https://tdv.org/tr-TR/proje/kazakistan-hoca-ahmet-yesevi-camii/>.
- “Kazakistan Latin Alfabesine Geçiyor”. Erişim Tarihi: 08.03.2021. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kazakistan-latin-alfabesine-geciyor>.
- “Kırgızistan'da YTB Bursları İçin Mülakatlar Sürüyor”. Erişim Tarihi: 21.01.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistanda-ytb-burslari-icin-mulakatlar-suruyor/196445>.
- “Kültür ve Turizm Bakanlığı 2020 yılı Bütçe Kitabı”. Erişim Tarihi: 18.08.2021. https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/67143_2020butcesunumic12112012pdf.pdf?0.
- “Mezun Buluşmaları”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>.
- “NBA'de oynayan Türkler Listesi”. Erişim Tarihi: 26.08.2020. https://tr.wikipedia.org/wiki/NBA%27de_oyunayan_T%C3%BCrkler_listesi.

- “NBA'de Türk Kültür Mirası Gecesi”. Erişim Tarihi: 20.04.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/nbade-turk-kultur-mirasi-gecesi>.
- “Nevruz Kutlamaları”. Erişim Tarihi: 05.11.2021. <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>.
- “Nevruz”. Erişim Tarihi: 05.11.2021. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202345/nevruz-tr.html>.
- “Organizasyon Tarihçesi”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. <https://www.turkkon.org/tr/organizasyon-tarihcesi>.
- “Orta Asya Ülkeleri İle İlişkiler”. Erişim Tarihi: 04.11.2021. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa>.
- “Öğrencilerimizin Öz Kültürlerini Örf ve Adetlerini Tanımasını Başlı Başına Bir Kazanç Olarak Görmekteyiz”. Erişim Tarihi: 18.11.2021. <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29981>.
- “Özbekistanlı Türkiye Mezunları Taşkent'te Buluştu”. Erişim Tarihi: 21.01.2021. <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/ozbekistanli-turkiye-mezunlari-taskent-te-bulustu>.
- “Programlar”. Erişim Tarihi: 20.11.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/programlar>.
- “Proje Hakkında”. Erişim Tarihi: 25.11.2021. <http://atalarmirasi.org/tr/about>.
- “Tarihçe”. Erişim Tarihi: 16.11.2021. <https://www.ayu.edu.tr/tarihce>.
- “Tarihçe”. Erişim Tarihi: 20.01.2021. , https://manas.edu.kg/tr/about_manas/history
- “Tarihçe”. Erişim Tarihi: 16.09.2021. <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>.
- “TEDA”. Erişim Tarihi: 28.08.2021. <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-1016/teda-turk-kultur-sanat-ve-edebiyatinin-disa-acilmasi-pr-.html>.
- “Televizyon”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx>.
- “Temel Belgeler”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. https://www.turkkon.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_AnlasmasiTurkce_20140417_193951.pdf

- “The Policies of The J. William Fulbright Foreign Scholarship Board. Bureau of Educational And Cultural Affairs United States Department of State”. Erişim Tarihi: 11.07.2021. https://eca.state.gov/files/bureau/front_matter_-_11-2019.pdf.
- “TİKA Faaliyet Raporları”. Erişim Tarihi: 16.10.2021. https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2.
- “TİKA Stratejik Raporu”. Erişim Tarihi: 10.11.2021. <https://www.tika.gov.tr/upload/2019/Faaliyet%20Raporu%202018/Stratejik%20Plan%202019-2023/TIKAStratejikPlan2019Web.pdf>.
- “TİKA'dan Türkmenistan'ın Milli Şairi Mahtumkulu Firaki'nin 290. Yılı Etkinliklerine Destek”. Erişim Tarihi: 15.02.2021. https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tikadan_turkmenistanin_milli_sairi_mahtumkulu_firakinin_290_yili_etkinliklerine_destek-7571.
- “TRT 2019 Faaliyet Raporu”. Erişim Tarihi: 28.01.2021. <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2019/#04-televizyon-yayinlarimiz-trt-avaz>.
- “TRT Avaz”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2017/#02-televizyon-kanallari-trt-avaz>.
- “TRT World Hakkında”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. <https://www.trtworld.com/opinion>.
- “Türk Dil Kurumu Sözlüğü”. Erişim Tarihi: 10.05.2021. <https://sozluk.gov.tr/>.
- “Türk Devletleri Teşkilatı”. Erişim Tarihi: 01.11.2021. https://turkpa.org/tr/content/cooperation/turkic_council.
- “Türk Dünyası'nın Edebiyat Zirvelerinden Alışır Nevai, Doğumunun 580. Yılında Anıldı”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://www.turksoy.org/tr/news/2021/02/05/turk-dunyasi-nin-edebiyat-zirvelerinden-alisir-nevai-dogumunun-580-yilinda-anildi>.
- “Türk Konseyi”. Erişim Tarihi: 08.11.2021. <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>.
- “Türk-Rus Krizini Bitiren Gizli Diplomasinin Öyküsü”. Erişim Tarihi: 26.10.2021. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/murat-yetkin/turk-rus-krizini-bitiren-gizli-diplomasinin-oykusu-40185705>
- “Türkçe'den Yabancı Dile Çevrilen Kitaplar”. Erişim Tarihi: 28.08.2021. <https://www.ceviriblog.com/2017/02/26/turkceden-yabanci-dillere-cevrilen-kitaplar/>.

- “Türkiye-Türkmenistan Siyasi İlişkileri”. Erişim Tarihi: 12.02.2021.
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.
- “Türkiye’nin Diaspora Politikası”. Erişim Tarihi: 27.08.2021.
<https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>.
- “Türkiye-Kazakistan Siyasi İlişkileri”. Erişim Tarihi: 15.01.2021.
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.
- “Türkiye-Kırgızistan Siyasi İlişkileri”. Erişim Tarihi: 20.01.2021.
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.
- “Türkiye-Özbekistan Siyasi İlişkileri”. Erişim Tarihi: 05.02.2021.
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.
- “Türkiye- Türkmenistan Siyasi İlişkileri”. Erişim Tarihi: 12.02.2021.
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>,
- “Türkmenistan Türk Müteahhitler İçin Dünyadaki En Büyük Pazar”. Erişim Tarihi: 15.02.2021.
<https://anadoludabugun.com.tr/ekonomi/turkmenistan-turk-muteahhitler-icin-dunyadaki-en-buyuk-pazar-65051h>.
- “Türkmenistan’a Üç Milyonuncu Kitap”. Erişim Tarihi: 12.02.2021.
<https://www.milliyet.com.tr/the-others/turkmenistana-3-milyonuncu-kitap-5374322>.
- “TÜRKSOY Aralık 2018- Aralık 2019 Faaliyet Raporu”. Erişim Tarihi: 05.11.2021.
<https://www.turksoy.org/tr/library/faaliyet-raporu-2019>
- “Türksoy Türk Dünyası Kültür Başkenti”. 1 Eylül 2011. Erişim Tarihi: 20.11.2021.
https://www.turksoy.org/tr/news/2013/07/13/turk_dunyasi_kultur_baskenti.
- “TÜRKSOY’ un Türkçeye Çevirerek Yayımladığı Kırgızlar Kitabını Kırgızistan’da Tanıtıldı”. Erişim Tarihi: 25.01.2021.
<https://www.turksoy.org/tr/news/2020/11/14/turksoy-un-turkceye-cevirerek-yayimladigi-kirgizlar-kitabini-kirgizistan-da-tanitildi>.
- “Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı Hazırlandı”. Erişim Tarihi: 08.12.2021.
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-hazirlandi> .
- “Uluslararası İlahiyat Programı Başvuru Kılavuzu”. Erişim Tarihi: 20.09.2021.
<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Documents/U%C4%B0P%202021K%C4%B0TAP%C3%87IK.pdf>.

- “UNESCO”. Erişim Tarihi: 11.11.2021. <https://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity>.
- “Ülke Künyesi/Azerbaycan”. Erişim Tarihi: 01.10.2021. <https://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-kunyesi.tr.mfa>.
- “Ülke Künyesi/Kazakistan”. Erişim Tarihi: 15.01.2021. <https://www.mfa.gov.tr/kazakistan-kunyesi.tr.mfa>.
- “Ülke Künyesi/Kırgızistan”. Erişim Tarihi: 20.01.2021. <https://www.mfa.gov.tr/kirgizistan-kunyesi.tr.mfa>.
- “Ülke Künyesi/Özbekistan”. Erişim Tarihi: 05.02.2021. <https://www.mfa.gov.tr/ozbekistan-kunyesi.tr.mfa>.
- “Ülke Künyesi/Türkmenistan”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-kunyesi.tr.mfa>.
- “Vizyon/ Misyon”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon>.
- “What is Cultural Diplomacy, Institute For Cultural Diplomacy”, Erişim Tarihi: 11.11.2021. https://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_cultural_diplomacy.
- “Yeni Özbekistan Geleceği Büyük Devlet Kitabı Yayınlandı”. Erişim Tarihi: 08.02.2021. <https://ktm.uz/103-yen-ozbekistan-geleceg-buyuk-devlet-ktab-turkyede-yaynland.html>
- “Yıllık Rapor”. Erişim Tarihi: 30.11.2021. <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/yillik-rapor>.
- “YTB Projeleriyle Kardeş Topluluklarda Binlerce Kişiye Ulaştı”. Erişim Tarihi: 21.01.2021. <https://www.ytb.gov.tr/haberler/ytb-projeleriyle-kardes-topluluklarda - binlerce-kisiye- ulasti>.
- “YTB 2019-2023 Stratejik Plan”. Erişim Tarihi: 24.11.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/stratejik-plan>.
- “YTB Faaliyet Raporları 2019”. Erişim Tarihi: 21.01.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari>.
- “Yunus Emre Enstitüsü 2018 Bilimsel Faaliyet Raporu”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/yayin/2018-faaliyet-raporu>,

- “Yunus Emre Enstitüsü 2020 Faaliyet Raporu”. Erişim Tarihi: 14.10.2021. https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyetraporu_2021_28.06_kucuk.pdf.
- “Yunus Emre Enstitüsü”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.
- “Yunus Emre Enstitüsünden Türk Dünyasına Açılım”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunden-turk-dunyasina-acilim-0>
- “Yurt Dışı Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı Görevleri”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/sayfa/48/Yurt-Disi-Egitim-ve-Rehberlik-Daire-Baskanligi-gorevleri>.
- “Yurt Dışı Okullarımız”. Erişim Tarihi: 10.02.2021. <https://yyegm.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>.
- “Yurt Dışı Türkler Daire Başkanlığı Görevleri”. Erişim Tarihi: 20.09.2021. <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/sayfa/50/yurt-disi-turkler-daire-baskanligi-gorevleri>.
- “Yurt Dışında Bulunan Okullarımız”. Erişim Tarihi: 20.08.2021. <https://yyegm.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>.
- “Yurtdışı Okullarımız”. Erişim Tarihi: 25.01.2021. <https://yyegm.meb.gov.tr/www/yurt-disi-okullarimiz/icerik/366>.
- “2005 - Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy”. Erişim Tarihi: 20.11.2021. <https://20092017.state.gov/pdcommission/reports/54256.htm>.
- “2013 Mukan Tölebayev Yılı”. Erişim Tarihi: 16.01.2021. https://www.turksoy.org/tr/news/2013_mukan_tolebayev_yili_acilisi_turks_oy_basin_odulleri-08-05-2013.
- “2019–İmadeddin Nesimi Anma Yılına Muhteşem Açılış”. Erişim Tarihi: 15.10.2021. <https://www.turksoy.org/tr/news/2019/03/07/2019-imadeddin-nesimi-anma-yilina-muhtesem-acilis>.